В.Г.
360.

17 pénz

Steph. B. Nagy ab
A. 1773. d. 10. July
N.ro 21 emit
J. Lavals. in auctione
privata. Al Posige

Loca quibus adjacet possessio [illegible]

[illegible]

Szengyörgyi Stephan.

L

~~B. T. 360.~~
B. T. 397

IN NOMINE DOMINI

METAPHYSICA

seu

THEOLOGIA NATURALIS

quae

Ex principio Raonis & Naē agit de Deo, Dei operibus, eiusque ad nos relationibus.

Composita atq; in lucem edita a Doctissimo Viro H. Steph. Rengyörgyi Prof. Metaph: S.L.S.P. Scripta vo a J. Tög

REVIZIA

...ská
pedagogická
knižnica
Bratislava
Y-2993

Prolegomena.

§. I.

Theologia Naturalis, est doctrina de Deo, Dei operib, eiusqz ad nos relaonibz hausta, ex principio raonis & naturæ.

§. II.

Per raonem intelligimus — — —

1, Mentem humanam instructam ideis simplicibz, communibz qz notionibz veri & falsi, boni, & mali, quæ his ppensis, & int se collatis iudicare apta ē de rer naã & relaonibz.

2, Illas ipsas ideas, ex quar convenieã v. disconvenieã, sive mediate, sive immediate percepta veritas, & falsitas elicit.

Per naam am intelligimus — — —

1, Insitam cognoscendi, iudicandi & raonandi vim.

2, Ipsam

PROLEGOMENA.

2. Ipsam rer oium universitatem, quae accurata contem-
plao, & meditao, e perennis fons & inexhausta Theo-
logiae Naalis maa.

§. III.

Haec st ppia Theologiae Naalis; cave tn putes oem
doctrinam, eius qz tradendae modum, qm in Syste-
matibz Theologiae naalis observamus ab his
fontibz pfluxisse. Quid in hoc genere mera
Philosophia possit, optime ex Scriptis de seculo
discit & diiudicat. Certe nugas agunt Deistae, qui,
quae ex revelaone didicerunt, suae raoni, & naae ac-
ceptum ferunt. Non nego sinceras veritates quibz
Theologia Naalis continet oes in naa sinu latuisse.
At aeternum latuissent, nisi lux Coelestis abstru-
sa tar semina pdidisset.

§. IV.

A principiis recte characterem petes, quo Theologiam
naalem, a Revelata discernas, ex iisdem liquet,
quanto haec illam, post se relinquat intervallo,
sed et ipsa obiecta, quae communia ee videntr
latum faciunt discrimen, alius em e qspectus
Dei, qua Spiritus pfectissimus, alius qua trin-
nius, & attributa Divina bonitas, sapiea,
pottea, misericordia, iustitia, longe illustrius
in Xto, quam in naa sese explicant & opus
redemtionis augustius est, quam creationis,
& pvidea, et alia e relao Dei ad Christianum alia
ad hominem—.

§. V.

PROLEGOMENA.

§ V.

Quamqm vo Theologia Naalis, & principior, & obiector respectu longe infra mattem, & utilittem Theologiæ Revelatæ posita sit: non tn caret, imo adeo non caret suis dotibz, ut ab insigni pstaa, iucunditte, utilitte, & necessitte commendari qm maxe mereatr.

§ VI.

Præstaam obiecta pbant. Nam si Phphia vera & sincera, quæ humanarum Divinarumq rerum sciea e, facile ceteris antistat artibz ac disciplinis, e singulis tt, sed & universis Theologia Naalis & oibz aliis scieis, & ipsa Phphia hanc tractante tanto erit excellentior, quanto Divina humanis antecellunt. Astronomiæ, & Anatomes totius Physices præcipuus fructus, & finis e Naalem Theologiam illustriorem & solidiorem efficere, astra metiri, naturæ regna pervagari, abdita rimari, nisi ad naalem Theologiam referant, e potius erudite nugari, qm Philosophari. Finis pstantior e mediis. Ergo Theologia Naalis vel pstantissis in Phphia partibz merito suo anteponitr.

§ VII.

Ipsa pstaa iucunditatem parit illigenti. quid enim sclum. picta tabella iuvat? Trahimur oes

sciend.

PROLEGOMENA.

sciendi desiderio, qd suaviss° cum sensu hic expleri ptt, ubi seges amplissa rer scitu dignissar ubertim adfluit. Dulce quiddam e veritas, imprimis rer Divinar, vera & solida perceptio, merum mel, & ambrosia, nisi forte os hebete positaq; movent fastidia mensæ.

§. VIII.

Utilitas prima & pcipua ē, qd ea suggerat, explicet, & cfirmet, quæ Revelata Theologia ō demonstrat, sed quasi iam demonstrata supponit. Præmisit Deus magistram naam, submissurus & Prophetiam, quo facilius credas Prophetiæ discipulus natæ. Tertull: Sed & illis, quor certitudo Divino testimonio nititr addit qualemcunq lucem & robur. V.gr. Deus ē Spiritus, Deus e unus, non plane nihil ē argtum Supernumerarium: in ore duor testium certior ē sermo.

§. IX.

Planisse necessaria ē T.N. ad illos de-bellandos, q S.Scram reverent ō hent, nec ō ad suffocanda & evellenda Atheismi semina, quæ pravum cor hnis facile corripit & fovet. Opinione, longius & latius grassat impietas, plures qm vident, domi suæ aliquid monstri alunt, ad quæ cficienda ō nisi armis e T. Naali sumtis utilit utent.

§. X.

THEOL: NATUR: DE EXIST: DEI.

§. X.

Nunc ad ipsam tractationem accedimus; in qua –

Imo. Deum existere probamus.
IIdo. Naturam Dei.
IIItio. Attributa absoluta.
IVto. Operationes liberas.
Vto. Ex his ortam ad nos relationem consideremus.

CAPUT I.

DE EXISTENTIA DEI.

§. XI.

Deum, quem quaerimus, ut quod quaerimus sciamus quid sit, hic ante omnia definitione explicemus. Per Deum intelligimus: Substantiam Spiritualem absolutae perfectionis, omnium rerum, quae existunt, causam liberam, et ab illis distinctam, universi rectorem et creaturarum rationalium iudicem iustum.

§. XII.

CAPUT IIdum.

§. XII.

Talis Substae existea dstrari accurate det.
1. Adversus impia Atheor Systemata.
2. Ad severam nri qvictionem, ut unusquisq gnoscat qmunem ~~opinionem~~ istam de Dei existea psvasionem ō ee vulgarem, qua mundus regit opinionem, sed certissis argtis nixam scieam. Si oium hnum de Dei existea psvasio fundta heret; magis in vitam & mores eor influeret.
3. Ad qponendos aos, quos sæpe hac sollicitudine qtingit inquietari. Forte ō ē Ds? Forte vana ē & ex fraude Politica pfluxit Religio? &c.

§. XIII.

Primum argt gralissum esto.

A. Dant entia; qd hoo sanus ō negabit, quæ respectu originis & existeæ suæ, aut oia independentia ee, aut oia dependea. Oia ee independea, qtra qscieam dixeris. Si dicas, neq oia ee dependea quæ existunt, neq independea, sed dari aliqd independens, á quo oia alia dependeant; res qfecta ē, hemus qd volumus; oia am entia ee independea qtradictionem involvit, nam Tōa dependera ideam relativam het, & supponit id, á quo dependet.

DE EXISTENTIA DEI.

ō dependet. Qui ergo dicit oīa entia dependeā eē, perinde ac si dicat: oīa entia ō eē entia oīa, atq; adeo ꝯtradictoria loquitur. Entia enim qui dependere fingit, oīa erunt ꝑ hypothesin, & ō erunt oīa ꝑ ideam relativam dependeā, quæ requirit necessario tale ens, a' quo dependat, qd vero quoque adeo in classem oium entium dependeum nequeat referri. Seu requirit tale ens qd ō possit cogi sub hanc ideam: oīa entia dependeā. Si ergo idea dependeā ducat nos ad tale ens, qd ō dependet, sed ꝯtra a' quo alia dependent: Entia dependeā erunt oīa per fictionem, & ō oīa erunt, q. ad eor ꝯplexum ō ptt referri illud ens a' quo dependet. Nunc vera ē attendenti hæc ppoo, vel si mavis ratio nās: Dant entia dat ens independens, & quidem respectu existeæ suæ independens, quatenus nullum auctorem, nullam caam, principium nullum agnoscit, atq; adeo necessario a' se existit, & proinde Deus ē, Deus igit existit; qd erat demonstrand.

§. XIV.

B. Secundum argt id ꝯꝯt ꝯrale: Si quidquam ē Deus ē; si Deus ō ē, nihil ē; nihil
hoc

CAPUT PRIMUM

hoc fundo: Nihil fit sine raone sufficienti. & in infinitum ō dat pgressus eunti per seriem caar, si infinita effecta ō dant sine ulla caa. Nemo unqm dixit mundum vel res, quæ existunt sine ullo motore, a nihilo, & ex nihilo pdiisse, adeo vel ptinacissos constrictos tenuit hæc veritas: Nihil fit sine raone sufficienti; cuius virtute oes religionis hostes eo adiguntr, ut fateantr dari ens aliqd æternum, a se absolute necessarium. Democritus Atomis, Plato Materiæ, Aristoteles mundo, Stoici Fato, Spinosa Fato, & Mundo, alii Athei his iisdem adscribunt id, qd nos Deo, npe æternittem, absolutam existendi necessittem, atq adeo independeam. Hactenus Gr ix nos & Atheos qvenit dari ens aliqd æternum, a se absolute necessarium, independens, quæritr: quid illud sit? Athei dicunt Mundum, aut eius maam, atomos, aut fatum. Nos dicimus: Deus ē is quidem talis, qualem descripsimus.

§. XV.

C. Id qd facile demonstramus ope Method. Synthetica. Tertium igitr argt ē per distinctas pposnes, quasi annulos cathenæ, ex lege Method. Synthetica deducetur.

DE EXISTENTIA DEI

1. Datur ens aeternum; quod Athei fatentur.
2. Ens aeternum neminem habet tempore priorem, a quo suum esse acceperit, igitur a se est.
3. Contingens, et libera alicujus rei existentia, supponit causae praeexistentis liberam deliberationem, et dispositionem, de re illa producenda, vel non producenda; absurdum enim est aliquid quod nondum existit, secum deliberare de eo, utrum existat, necne. Deus igitur qui est ens aeternum, et a se, nec agnoscit ullam causam praeexistentem, de quo suo esse vel non esse deliberantem, non est contingens, sed absolute necessarium.
4. Rei cujus existentia absolute necessaria est, talis quoque essentia est, neque necessitas existentiae concipi potest sine necessitate essentiae. Deus igitur, eo quod est ens absolute necessarium, non tantum necessario est id, quod est, tale, quale est, atque adeo est ens immutabile.
5. Idea immutabilitatis involvit ideam independentiae, quod enim dependet, mutari ab eo, a quo dependet potest, et mutatio dependentiam arguit, contra immutabilitas independentiam. Ens igitur immutabile independens est.
6. Ens independens est illimitatum s. infinitum, et absolutum. Ens absolutum vocamus, quod ad aliam rem non habet relationem, qualem habere solent media, ad suos fines, effecta ad suas causas. Ens igitur independens est abso-

lutum

CAPUT PRIMUM

lutum, neq; tn a cāa ulla, neq; a fine dependet, nec hēt raonem medior, aut effector, q. a se ē, & pptex se ē. Sed illud idem ens independens ē qq̄s illimitatum, a quo em legem intra finem coercentem accipiet, qui a nemine dependet? quis illius existea nat pfectionib; operaonib limites ponet, qui nulli dēt, neq; existeam, neq; essẽam, & pfectiones, neq; virtutem operand?

7. Ens illimitatum infinitas hēt pfectiones, unicum ē igit duo entia dari summa & infinita, manifeste gtradictorium ē. Illa em duo summa ēent px hipothesin & ō summa ēent, q. qd sibi parem hēt ō ē summum, infinitam pfectionem duob subiectis tribuere partiri ē, & dividere totum, si dividat cessat ēē totum.

8. Omne unum ē simplex, & indivisibile. Si em dividi posset, solveret unitas; Unum individuum maale si resolvat, quot in partes abit, totidem dabit individua distincta. Neq; una substaa maalis vere una substaa ē, sed potius substaar adgregatum ut Volfius loquit. v. quasi acervus facile solubilis, idq; ideo solubilis q. ō una ē. Ens igit vere unum, imo unicum, simul indivisibile ē & splex.

9. Ens indivisibile, & splex ē figure, gxeonis, corruptionis expers atq; adeo immaale q. caret partib corruptibilib, ~~& ē immutabile~~.

10. Et q.

DE EXISTENTIA DEI.

10. Et q. ens æternum, qd dari nemo negat, nisi Pyr-
rhonius, det ee immaalē, qd ex argtorū cathe-
nata & huc deducta serie liquet, clarum
qq̄e ē hunc mundum maalem ō ee æternum.
Mundus am immaalis ÷ spiritus finiti
adeo æterni ō sē, ut æternitatem ne cipere qui-
dem pnt. Præterea ens æternum unicum ē
ut supra demonstratum ē, spiritus finiti plu-
res, G mundus ō ē æternus, neq maalis, neq
immaalis.

11. Mundus ō ē æternus, G det agnoscere caam
creantem. Ens æternum s. debuit creari ab
ente æterno, sine em ulla virtute illius caæ
psilire ex nihilo ō potuit.

12. Quod creatū illius existentia ō ē necessaria
sed pendens ab hypothesi, npe voluntate
& virtute creantis, Mundus G ē ens
ctingens.

13. Entis ctingentis caa effectrix libera ē, atq
adeo intelligens & volens, nec ō distincta
ab effecto, in cuius pductione liberri-
me se het, illigendo, quid, quod, quare pducat.
Mund G caa pducens libera ē & a mundo distin-
cta.

14. Nunc pr modum Soritis primam ppo-
nem cum ultima giunghimus & ar-
gumenta in summam colligimus:

ē intelligens, q cuil tt no-
bis substaa sptus & q
spt ē intelligens; at Ds
ē spt G ē intelligens.
ē caam volens g. ens
illud ē caa mis, caa
mundi ē sola volte
ō Mdum sola volte
creavit G. ens summum
ē caam volens.

Dat

CAPUT PRIMUM.

Dat ens aeternum, ens a se necessarium, immutabile, independens, absolutum, infinitum, unicum, simplex, immateriale, Mundi causam creans, ea quidem libera, intelligens quippe & volens, Distincta a Mundo; datur G. Deus, qualem descripsimus. Quod Erat Demonstrandum.

§ XVI.

D. Quartum argumentum est in homine, quem hic in genere considerabimus, Efficitur autem forma triplici.

1. Arguendo rationem, propter quam existit, & a qua existit non esse necessariam in homine ipso.
2. Demonstrando hominum ab invicem natorum seriem non esse infinitam.
3. Refutatione absurdorum effugiorum, quibus ad originem hominum elabi conantur adversarii.

§ XVII.

Ratio propter quam & a qua existit homo non est in homine ipso, quia homo non existit a se ab aeterno necessario, immutabiliter &c. aut si existit a se cur humanam incorruptibilem non efficit? cur sibi non cavet a morbis, aerumnis, morte? Atque Parentes, tellus, Luna, Sol, Aër? Per omnes has causas devenimus ad Deum. Quaenam enim illarum causarum primas partes habet in procreanda sobole? Parentes ais! at Parentes plerique omnes dum prolificant, quid agant nesciunt, ipsi saepe cum vellent generare non possunt,

cum

DE EXISTENTIA DEI.

cum nollent generant, masculum vellent, nascitur
foemina, foeminam vellent, nascitur masculus,
unam sobolem vellent, nascitur gemina. Quis
Parentum novit quod in uno animalculo semi-
nali s. v. pluribus, vel eam omnibus, quod fit, proinde est, conti-
net totum corpus humanum? quod inde
evolvatur instar arboris, cuius radices, trun-
cus, rami, folia, fructus latebant prius in
semine vitali minutissimo? quis patrum,
quis Matrum efficit, quod quod effici possit,
nemo intelligit. A Parentibus igitur et aliis
causis secundis eundem est ad causam primam,
ab effectu suo vere distinctam, liberrimam,
quod ex effectu contingente patet, sapientissimam
et potentissimam, quod ex operis artificio fa-
cile cognoscitur. Illa causa non nisi Deus est.

§. XVIII.

Hominum ab invicem nascentium series infi-
nita non est.

I. Quia homo non existit a se necessario, et ab aeterno,
ut mox demonstrabitur, infinita autem illa seri-
es aeterna et necessaria esse deberet, et talis
esse dicitur absurde; id enim tribuitur omnibus, quod
non est in ullo individuorum et singulorum. Si
ego sim contingentis existentiae, et natus, quidni
et pater et avus, et proavus, et atavus, et tritavus,

cum

CAPUT PRIMUM

cum nihil habeam ego, nisi qd ab illis pr successionem in serie singor accepisse.

2. Quod infinitum ē, et necessarium, ē qq immutabile; at series illa caar, pr qm hoo ab hne nascit, atq alia ex aliis fiunt, ē in gtinua mutaone, q ea caa exit effectus, inde rursus alius effectus, atq adeo perpetua hic st rer preuntium & nascentium vices.

3. In hac serie singula caa st eam effecta. Si igit dicas hnum ab initio nascentium seriem s. immensam s. infinitam, prinde ē ac si dicas infinita dari effecta entia sine ulla caa, qd gtradictorium ē. Hæc eadem vera st de aalib vegetabilib, fossilib & aliis, quæ pr semina, pr venas, aut alio modo ppagant; quæ raoo ducit nos ad caam primam, quæ ipsa inpducta res ē, & illa virtute, qua sibi ad existendum sufficit, res oes extra se pduxit, & quasdam eas ea foecunditate pdidit, ut genus suum ppagare possint. Illa caa, in qua euntes pr seriem effector, tandem subsistere dicebamus Deus ē.

§. XIX.

Absurda st effugia, quib ad originem hnum elabi nituntr adversarii. v. gr: hnem v. gflatum ee

DE EXISTENTIA DEI.

tum esse ex solis atomorum, et fortuitis collationibus, vel natum esse ex terra quadam pingui et glebosa, instar animalculorum quorundam, vel denique factum esse ex necessitate naturae.

§. XX.

Primus ex atomis Mundum fabricavit Leucippus cui credidit Auditor Democritus, postea etiam Epicurus in quem omnis vanitas de Leucippi fonte profluxit ut ait Lactantius. Hi igitur praeclari opifices Deo remoto causam mundi, quam nos potentissimam sapientissimam, et nobilissimam esse scimus, substituunt aliam causam, quam vos si risum teneatis Amici! Casum! ad quem omnium rerum ipsorumque adeo hominum primam originem referunt. Itaque instituunt ex nihilo nihil fieri posse; ab aeterno extitisse vastum quoddam et immensum, inane illud etiam num diffusum esse in extra mundus, in illo ab aeterno mere volitasse sursum, deorsum, et in omnem partem (volitasse) cursitasse corpuscula innumera (atomos vocari) minuta, solida, alias leviora alia, alia rotunda, alia angulosa, unciata, alia

fing.

CAPUT PRIMUM

singula esse, indestructibilia, variæ licet magnitudinis, ponderis, figuræ, omnia tamen indivisibilia ob soliditatem: singula illa agitata esse motu celerrimo & quidem æquabili, ubi nihil impediebat, angulosas tamen et uncinnatas atomos facilius impeditas esse, & intricatas, quam rotundiores, quarum præcipua vis est. Fortuna autem concurrantibus his inter se corpusculis innumeris gravioribus subsidentibus in sublime satis & mutuo implicitis, agglomeratis, concretis effectum esse mundum, ea, quæ sursum volitabant coelum, & circumvolutam solis syderumque machinam constituisse, quæ non tam alte emergere poterant aërem, quæ in imo subsidebant terram composuisse, eam quidem initio foecundissimam, succique vitalis plenissimam instar uberis alimento refertissimi. Ex tam foeta terra animalia & homines ipsos, ut nunc insecta ex putri luto nascuntur, prodiisse succoque quem Lucretius lactis similem finxit esse, reptantes circa quædam ubera terræ radicibus adhærentia, nutritos fuisse,

adolev

DE EXISTENTIA DEI.

adolevisse, propagatos esse, terram autem tam illam, quae parenta fuit, finem aliquem pariendi debet habere, et quidem deficit, ut mulier spatio defessa vetusto. Haec est Physica illa corpuscularis et Mechanica dicta. Quamvis nullas sint in ea leges Mechanicae, sed omnia mero casui, et fictis corpusculis tribuantur.

§. XXI.

Sed quid absurdius, quam sapientissime et potentissime rerum omnium causam spernere illudere pulcherrimum eorum ordinem ornatum, stupendam varietatem etc. ex atomorum fortuita collisione explicare, caeco casui adscribere, quod non tantum ut fierent ratione egueruntur, sed intelligi qualia sunt sine summa ratione non possunt? Si procul cursum navigii videris, non dubitas quin id ratione et arte moveatur. Si solarium contempleris, intelligis horas arte declarari, non casu, Mundum vero qui et has ipsas artes, et earum artifices, et cuncta complectitur, consilii et rationis expertem putabis? Si domum aliquam bene ordinatam videres crederes sine dubio domui illi praefectum esse: qui singula tam decenti ordine disposuit, magnam hanc mundi domum ingressus, lumen illud solis, quod non caligat, ignem syderum, qui

non extinguitur

CAPVT PRIMVM

ō exstinguit, arcum Coeli, qui ō findit conspiciens, nonne hæc præsid. alicui supremo accepta referres; gramen Flor. decorem illor. intuere, quis illos vestivit? montes ꝯspice, quis erexit, valles quis depressit, maria quis diffudit, quis limitib. strinxit, fluminib. quis terram dissecuit? aalia quis tto, tamq. amplo grege ꝓduxit, quis nutrivit, quis divinum illud opus hīem ꝯstruxit &c. quæ ita coiverunt angulata, globosa levia, gravia atomor. corpuscula, ut flores, aalia, hīem, Coelum, solem eundo redeundo, recurrendo impingendo effecerit? Cursitent, quantum volet Epicurus, atomi in immenso vacuo, det illis quam volet figuram, vertat, invertat, proiiciat, agitet in inani suo, ut libet volvat sursum deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, v. potius ꝯmittat fortunæ agitanda, volvenda, coagmentanda, nunqm hic casus tam felix erit, ut efficiat vel unius aalculi corpus, tam affabre, tam mechanice effictum, ut nulla sit pars, aut partium pars, quæ ō necessaria, quæ ō tanta, quæ ō ibi posita eet, ubi, & quanta requirit isti aalculo ad functionem ꝓpriam. Rideret Epicurus, si hæc oia sapieæ, sollertiæ, & potteæ humanæ tribueremus. Quippe ne? cum videat, eamsi ad summam sapieam,

sollert

DE EXISTENTIA DEI

sollertiam, potius eam Entis summi referamus, & iocaliter quaerat eam ex nobis hoc festivus: Ubi Vectes, secures, scalpra, dolabra, & alia instrumenta quibus usus Deus Mundum disposuit, & fabricavit. At meliore iure videtur ipse derisor nugax, qui res maximas, pulcherrimas, easque statam legem, & perfectum ordinem ad casum refert, hoc est, ad merum nihilum, nam in his quidem, ita ut facta sint efficiendis, non plus fortuna valet, quam ipsum nihil. causa enim eorum quae existunt respectu rei, quam efficere non potest nihil sit. Turpiter se dat Epicurus, dum rebus pluvis causam non sufficientem adsignavit, delabitur ad id, quod tam vehementer horret & negat. Ex nihilo fieri aliquid. Si mundus, dic nihil aliud esset, quam: rudis, indigestaque moles, nec quidquam nisi pondus iners, congestaque eodem non bene iunctarum discordia semina rerum, tolerabilior esset nisi Ludionis insania, sed quis credat nemine disponente, machinam tam innumerabilibus partibus tam apte inter se dispositis constantem sola forte magistra effici potuisse, quamquam etiamsi mundus nil nisi confusus rerum variarum acervus esset, merito quaereret: quis atomos in vasto illo collocavit? num ex illo inani prodierunt, num a se extiterunt? num omnes totidem entia aeterna necessa-

ria

CAPUT PRIMUM

ria independeã? Cur igit[ur] [illegible] ō erant immutabilia? unde ear[um] motus? a quo inditus? moveri em ad corporis naam ō p[er]tinet, unde perpetua loci & situs mutaõ? quis entia hæc independeã alia aliis subordinavit? si leges motus observarunt, quis illas leges p[rae]scripsit? si ō observarunt, unde leges motus, quas hæc corpora observant? quoõ innumerabiles atomi in infinito vacuo, infinitis spatiis à se invicem dissitæ, in idem ɔsentire, in unum ɔvenire, & ɔcrescere potuerunt? Sed hæc oia, quæ obiici iure meritisso potuerunt, dissimulemus, fingamus corpora coelestia, terrestria quantumvis ordinata & mire disposita casu ex atomis facta fuisse, fingamus eam num fortuna, ō arte regi. Quid de mentib[us] earūq[ue] potteis Epicurus dicet? quid nisi Psittacus suum ΧΑΙΡΕ? Dicet eas q[uo]q[ue] ex atomis coalitas, sed qualia fodes erant corpuscula? rotunda an quadrata, leviora, aut graviora? hamata, angulata, an obtusa? ex quib[us] emersit Mens cogitans? quoõ ex ear[um] varia ɔfiguraõne nata ē illigentia, voltas, dubitaõ, spes, metus, quoõ natæ virtutes morales, earūq[ue] ideæ, quoõ atomi limites posuere iusti iniusti, honesti, turpis? quoõ fecerant discrimen veri & falsi boni & mali? quoõ ex illis ortum ē illud voluptis desiderium, quo ipso agebat[ur] Epicurus? quoõ orta noõ amoris, ap-

petitus

DE EXISTENTIA DEI.

petitus, & cura summi boni, qd in tranquillitate animi posuit? Miror Epicurum mentem suam ex atomis composuisse, Deos suos non composuisse, cum Dei corporei & otiosi, mentisque adeo suis longe inertiores facilius ex atomis fieri potuissent, quam res tam sollertes, tamque miris potteis, & dotibus instructæ. Libens quoque ex tanto veri auctore discerem, qua ratione casus effecerit in plantis & animalibus sexuum diversitatem, maxiumque ad foeminas tam proportionem, ut & mares foeminis, & foeminæ maribus sufficiant, hæ & aliæ difficultates premunt hypothesin Epicuri, quæ nulla sorte est insuperabilis. Abunde ergo liquet originem humani generis ad casum, & atomos absurde referri.

§. XXII.

Alii non minus absurde hominem ex terra quadam & glebosa & pingui natum esse fingunt. Sententiæ eorum in quibusdam varians, in summa, & praecipua rei ratione conveniunt. Joh: Franc: Bud: Hei: 1: p: 63: 64. Ex Censorino variantes illas opiniones recenset. Fabulares Poëtæ Græcia ferunt: Homines primos a Prometheo molli luto esse formatos. Anaximander Milesius putavit ex aqua, terraque calefactis exortos esse, sive pisces, sive piscibus

similia

CAPUT PRIMUM

simillima aalia, in his hnes genuisse, foetusq ad pubertatem intus retentos, tum demum ruptis illis, viros, mulieres, qui jam se alere poent, pcessisse. Empedocles qq tale
,, quiddam cfirmat. Primo membra fola ex
,, terra quasi pgnante passim edita, deniq
,, coiisse, & effecisse solidi hnis mam, igni
,, simul, & humori pmixtam. Hoc eadem opinio pauculis exceptis eam Parmeni visa fuit. Democrito vo Abderitae: Ex aqua
,, limoq primum visum e hnes pcreatos
,, e; Nec longe secus Epicurus: Is em credidit limo calefacto, uteros nescio quos,
,, radicib terrae cohaerentes primum increvisse, et infantib ex se editis ingenitum lactis, humorem suā ministrante, praebuisse, quos ita editos, & adultos genus humanum ppagasse. Deniq eam vulgo creditum e quarumdam Gentium, quae ex adventitia stirpe o fuit, hnes terrigenas ec, ut in Attica, Arcadia, Thessaliaq, eosq αὐτόχθονας vocitari. Censor. in de Die Nat. C. IV.

Hoc tam absurda sc, ut ipso Censorino judice, ne similitudinem quidem veri capiant. Fuerunt tn, qd mireris, qui Xni dicunt, quib hoc gmenta eos qq & deliria magis arriserint, quam veritas Mosaica; qui hnem, ut alia minuta

aalia

aalia ex putredine nasci poe gtenderunt, ut Hieron. Cardanus. Et Andr. Caesalpinus; o procul ab hac impietate aberat, infelix prae-adamitar. gditor; Isaacus Peyrerius, qui cum reliquis aantiq. hres e terra prorupisse sibi persuadet, a quib. gentiles pgnati sunt: Adamum am, quem Ds specialtim creaverit Israelitar. saltem fuisse parentem.

§. XXIII.

Hoc simul audita, simul damnata credas ab hne cui sanum e sinciput. Nam & nihil fit sine semine, nec ullum opificium sine opifice; Quis G semina plifica terrae Matri infudit, cuius illa virtute, quo fomento adoleverunt, fuerit terra maa hnis, quem fictorem huic maa admovebis causam? Mallem dixisse: Nullum. Naam? qualem vo sapientissam, potentissam? illa Ds e. Brutam? tu vo brutus es; Nam q bruta res sapienti argta dabit. Non hnem sume, sed vilissum aal, cuius fabrica o tt admiranda, infinitae st in eo partes, ita digestae, ut gs idexantem in stuporem rapiant: Nihil frustraneum e in illa partium innumerabili multitudine, nihil o eius magnitudinis, eius figurae nihil o in eo loco, in eo situ; nihil o tn tale ibi,

ita

CAPUT PRIMUM

ita positum, quantum, quale, quod, positum est dici, nihil est ad eam functionem aptissimum, ad quam destinatum est. Innue remove Deum opificem, & adhibe casum, v. brutam naturam.

§. XXIV.

Qui necessitatem naturae exceptas, atque inde arcessis originem huius generis; nihil agis praeterquam quod demonstras te verum & falsum nullo discrimine habere, malle que quidquid demum fingere, quam Deum iudicem revereri. Age dic igitur quis naturae necessitati legem praescripsit? aut quid per naturam intelligis? an aeternum naturae motum cum Stratone; sed quis illi motum impressit, aut quod res bruta, & sensu carens aeterna est? aut quod ex motu materiae natus est hoc; pone tibi aliquot corpora in vase aliquo, finge illa aeternum palpitare, an ille motus hominem excludet? motus brutus, materia bruta hominem ratione praeditum, quin igitur flumina quae sunt in perpetuo motu homines nobis ~~eiaculantur~~. &c.

§. XXV.

Neque genus humanum a se existit, neque ab atomis, & casu, neque a pinguedine, aut corruptione terrae originem accepit; sed est aliquid homine melius, ut loquitur Chrysippus apud Cic: L. II. De N. D. Si enim: inquit ille, est

aliquid

aliqd in rer nāa, qd hmis mts, qd rāo qvis, qd potestas hna efficere ō possit, ē certe id, qd efficit illud hne melius, atq res coelestes, oesq. eād, quar ē ordo sempiternus, ab hne pfici ō pnt, ē igit id, quo illa gficiunt hne melius, id am quid potius dixerim quam Deum? Etenim si Dii ō st, ita ille, nos, si Ds ō e, quid ēē pt in universa nāa, hne melius? in ts em solo rāo e, qua nihil ē pstantius. Esse am hnem, qui nihil in omni mundo melius ēē, quam se putat, desipientis arrogāā ē. G ē aliquid hne melius. Est igit pfecto Ds. Q. E. D.

§. XXVI.

E. Quintum Argt dat idem hōo, iam specialius gsiderandus, qd ad partes suas esseales, mentem, corps, earq. partium unio

§. XXVII.

Mentes nostrae & alior sunt res cogitantes, igit ab oī evo mens aliqua fuit. Nam quod ens aliquod antea ō cogitans, cogitare incepisset, ō magis capimus, qm quod ens aliqd ex nihilo, & se cāa potuisset emergere. Nec ab ǣrno existere tm debuit ens aliqd cogitans; sed & ab ǣrno habere v. formalit v. virtualit & eminent oēs illas

pfect

CAPUT PRIMUM

perfectiones, quæ ullibi rer. inveniunt v. gr. Diversissimas & pulcherrimas rer. ideas, poteam iudicand; volend; ratiocinand; libere agend; item virtutes Morales, Sapientiam iustitiam, bonitatem, fortitudinem &c. fingamus; & fingamus aliqd in æternitate punctum, in quo nihil fuerit pter maam, nulla extiterit mens intelligens, & cogitans, unde quæso cogitatio exorta ē? unde tot ideæ rer. ō tm existentium; sed & possibilium? maa nec sui gscia ē nec aliar rer., ō cogitat igitur, sed nec pt; sume em quamlibet maam, da illi figuram quamlibet, verte, & inverte, divide, subdivide, preme, agita, finge in oēs formas; facilius ē quolibet ligno Mercurium, quam ē maa cogitationem exsculpes. Vide Lucretium pari ratione disserentem adversus Heraclytum, qui oium rer principium ignem ee statuit. Laërt. L. 1. a W. 646. ad 684.

Illa g maa æterna, quæ cogitationes nobis, & mentes peperisse fingit, quantumvis sua naa mota sit, & agitata, nil nisi situm mutavit, pr motum aut figuram, aut volumen; pr illum em motum nil aliud fieri potuit, qm qd aliis alio partes transpositæ sint, hæ quidem ad dextram, illæ ad sinistram, hæ sursum,

illæ

illa deorsum &c. v. qd ex gmixtione adqui-
sivexint mixtas quasdam qualites, calo-
ris, frigoris, velocittis, tarditt is, duriti-
ei, mollitiei &c. Sed exuat sagacissus
ex illo motu cogitaonem, eiusq varias spe-
cies, adfirmaonem, negaonem, dubitaonem,
libertem, virtutes morales, ingenia Heroi-
ca, variam indolem &c. qui hoc omm ori-
ginem in maa quærit, atq inde labo-
rat eruere, nihilo plus agit, qm qui sullo-
gismum facere si vellet, chalibem pyritæ
atteneret. Jam si maa pr vaam sui mo-
dificaonem cogitaonem pducere ptt. ois
effectus longe nobilior erit caa sua, o-
ne illa dabit id, qd nullo modo hbt. at maa,
& ipsa cogitare ptt, quænam vo, an ois?
an aliqua tt, si ois, cur lapides, cur li-
gna o cogitant; si aliqua tt, quæ ē raõ, aut
à quo ē raõ discriminis? Cur subtilis
mata magis cogitare ptt, quam crassa, cum
& crassa sit facta ex plurib subtiliorib,
& resolvi in eas possit? Cur subtilis maa
pducat vim cogitandi, si pr aggeraonem
plurium particular crassescat. Ipse Lu-
cretius postqm aam ex vento, aëre, & ca-
lore gposuisset, cum videret hæc o ee satis
ad sum creandum, fateri cogit dari quar-
tam rem nnis expertem, quæ sentiri in

aa

anima possit. L. III. a v. 233. usq. ad v. 246. Cum igit nullam cogitaonem, nedum æternam illam in nata inveniamus, eundum ē ad intelligentiam primam tamq infinitam, ac perfectissimam, ad mentem æternam naam, ad Dm; Argta em intellig., sapientissæ, ac potentissæ, quæ infinita deprehenduntur ō in mentib tt; sed & in rer corporear ornatu, pulcritudine, & constanti lege, ulla inqm argta ō sapiunt vires intelligentiæ alicuius finitæ, aut imperfectæ. Existit G Ds. Q. E. D.

§. XXVIII.

Si penitisse descendamus in mtis nræ sinum, & quæ in ea st singula paulo accuratius lustremus, quot & quanta pro Deo testimonia inveniemus!? De libertate, & conscientia seorsim dicet. Quam mira res memoria, quæ simul promuscondus ē variar idear, simul thesaurus, in aliis quidem capacior, in aliis angustior, qm illa mirifica spec. rer in latebris quasi recondit; & ubi qmodum ē promit, qm mirifice fugientes illas revocat, & ex fuga quasi retrahit, & acervo addit horum idear recte dixeris in quo quæ confusa st, aut loco mota, Iudicium singulari acumine discernit, & suis loculis restituit; quid dicam de illa intellectus virtute

DE EXISTENTIA DEI.

tute, quâ se varie agitat, nictu oculi celerius, nunc ea percipiens, quæ in Coelo fiunt, mox ea, quæ in tractibus maris, aut terræ, & quasi termi-nos suos egressus esset, aut fert in ea, quæ extra se sunt, aut eadem ipsa intra se sistit conceptis, & effectis imaginibus, quis mentibus hanc vim indidit? natura aliqua? Nugæ: An habuerunt ab æterno, sic: respi-ciant aut mentes quoad logisse fieri potest, spatium præteriti corporis fatebuntur se no-vellas esse, & nuper ortas, idque ab æterna mente Deo; quod Divinum opus non nisi Divinum opificem agnoscit.

§. XXIX.

Licet vero mentes nostræ tantis dotibus se instructas esse sentiant, & mirantur, variis tamen imperfe-ctionibus laborant, quas tollerent si sufficerent; Memoriæ thesaurum sæpe diminu-it, sæpe exhaurit oblivio, nisi novis subin-de augentur supplementis; Judicium sæpe lancem librat male, adfirmanda negans, ne-ganda adfirmans, sæpe ubi stet non habet; atque adeo pendet sæpe quantumvis aciem inten-dat, nodum aut secat, aut solvit, aut ne secat quidem. Intellectus plerumque patitur non agit, dependet igitur tota quanta mens plura nescit, quam scit, ignorat sui ipsius naturam, ignorat ubi habi-tat, quomodo in socium corpus operetur, quomodo age-re possit, quæ agit. Mentis rationem ingprehensib:

CAPUT PRIMUM

sensibilem ee quis nesciat? nisi qui õõ illam õ het, quum ipsa mens, quo loco sit, aut cuiusmodi nesciatr? Lactant. Multi G & magni undiq- limites poteant, quib pdita st, plures st defectus, qm dotes. Hdc menti dependea & imperfectio manu nos ducit ad mentem independentem, & pfectissam ÷ Dm.

§. XXX.

Id qd amplius gfirmat gsideraone voltis, qua & ipsa principia vis mentium nostrare. Voltas extra se fert, Desiderio s. Boni. Ille appetitus felicittis, qui finem sempr anxium het, tantus e, ut quo plus sympoxis, plus sitiat aqua. Non G ē ab alio Auctore, qm ab illo, cuius bonitas infinita ē, solaq- & una capax desiderio. Aug. Anima ē a te, neq- reviviscit nisi in te, recte G anima õ requiescit nisi in Deo, q. Ds illi indidit desiderium boni infiniti ÷ Dei; q. Ds aam pp̄ter se ipsum creavit, õ pp̄ter creaturam aliquam, & hinc voluit ut in nulla creatura; sed in se solo acquiescat.

§. XXXI.

Contemplemur nunc Deum in mirifica, & varia corporis humani fabrica, de qua ita Minut Sec: XVIII. Nihil in hne membro ē, qd õ & necessittis caa sit & decoris, & qd magis mirum ē, eadem figura oib; sed quaedam
„ uni cuiq- lineamenta deflexa, sit & similes

univer

DE EXISTENTIA DEI

universi videmur, & ipse singuli dissimiles
„ invenimur. Considera inquit mi Fili hominem
„ in utero praeparatum, & operis huius artifici-
„ um diligenter pervestiga, & disce quis sit opi-
„ fex pulchrae huius, & Divinae imaginis
„ humanae, quis est qui oculos circumscripsit?
„ qui nares & aures perforavit? qui os ape-
„ ruit? qui digitos divisit, qui nervos ex-
„ tendit, & colligavit? qui venas pulsus in-
„ citavit, qui cutem carni induxit, qui ossa
„ consolidavit? qui honesta in lucem produxit,
„ turpia vero occultavit, omnia pulchra, omnia
„ ad mensuram posita, & tamen omnia cum
„ varietate, quis illa fecit? qualis pater,
„ qualis mater? nisi invisibilis Deus, qui omnia
„ sua voluntate operatur; Statuam & imaginem, sine
„ statuario, & pictore Nemo dicit fieri: Nec ergo
„ hoc opificium sine opifice factum. O! multam
„ insipientiam! O! multam caecitatem id Negare!
Nemesius. Quis cum videat formas homi-
num, infinitam poene multitudinem diffe-
rentes, neque usquam penitus easdem, non ad-
miretur? si eandem formam, res singulae,
& universae retinerent, sine ulla variatione,
quanta rerum confusio sequeretur, quanta insci-
tia, quanta tenebrae hominem occuparent, qui
neque familiam, neque alienum cognosceret,
neque hostem, aut improbum ab amico & probo

viro

CAPUT PRIMUM

viro dignosceret, oīa vō simul eēnt, ut Anaxagoræ fuit opinio. Nam si hoc ita eēt, nihil obstaret, quominus Deum sororib. & matrib. corpus misceremus, aut pderemus, aut aliud quidpiam palam faceremus, sī id mōō declinatum eēt ne in ipso facinore deprehenderemur. Nam postea ɔspecti agnosci ō possemus, neqꝫ tam lex ulla, aut respectus ulla eēt.

Lactant: Cum statuisset Ds ex oīb aālib solum hominem facere coelestem, cetera universa terrena: hunc ad coeli ɔtemplationem rigidum erexit, pedemqꝫ ɔstituit, scil: ut eadem spectaret, unde illi origo ē, illa vō depressit ad terram, ut q. nulla his immortalitatis eēt expectatio, toto corpore in humum pjecta, ventri pabuloqꝫ servirent. Hominis Domina mens, q. ō tt aantium, quæ st in terra; sed eam sui corporis ē sortita Dominat, in summo capite collocata, tanqm in arce, sublimis speculat oīa, & ɔtinet, hanc eius aulam Deus ō porrectam formavit, sed orbi & globo similem, quo Dominus ille ignis tanqm coelo tegit, cuius summum fastigium naali veste texit, priorem partem, quæ dicit facies, necessariis membror ministeriis & instruxit pariter & ornavit, ac primum oculor orbes ɔcavis

foramin

DE EXISTENTIA DEI.

foraminibus conclusit, quod praecipue inexplicabilis est, ac mira subtilitas, quod orbes gemmarum similitudinem praeferentes membranis perlucentibus texit, ut imagines rerum contrapositarum, tamquam in speculo refulgentes, ad sensum ultimum penetrarent ad videndum autem, membris in orbem conglobatis opus fuit, ut visus in latum spargeretur, et quod in primori facie collocaverit, ut libere possint omnia contueri; Quam ineffabilis Divinae providentiae virtus fecit duos simillimos orbes, eosque ita devinxit, ut non in totum converti, sed moveri tamen ac flecti cum modo possent, Orbes autem ipsos humoris puri, ac liquidi plenos esse voluit, in quorum media parte scintillae luminum conclusae tenerentur, quas pupillas nuncupamus, in quibus puris, ac subtilibus cernendi sensus, ac ratio continetur; ut autem oculi munitiores essent ab iniuria, ciliorum tegminibus occuluit. Nam et ipsae palpebrae pilis in ordine stantibus vallatae, septum oculis decentissimum praebent, quarum motus assiduus, incomprehensibili celeritate concurrens, et videndi tenorem non impedit, et reficit obtutum, quid ipsa supercilia fastigia pilis brevibus adornata? nonne quasi aggeribus, et munimentum ne oculis superne quid incidat, et speciem simul praestant;

ex quo

CAPUT PRIMUM

Ex quo confinio nasus exoriens, & velut aequali porrectus iugo, utramque aciem simul & descernit, & munit, inferius quoque genas non indecens tumor, in similitudinem collium leviter exsurgens ab omni parte oculos efficit tutiores, provisumque est ab artifice suo, ut si quis forte vehementior ictus extiterit, eminentiis repellatur. Nasi vero pars superior, usque ad medium solida formata est, inferior autem cartilagine adhaerens, molli, ita ut ad usum digitorum possit esse tractabilis. In hoc autem quamvis simplici membro tria sunt officia constituta, Unum ducendi spiritus, alterum capiendi odoris, tertium ut per eius cavernas purgamenta cerebri defluant, quas Deus tanta mirabili ratione molitus est, ut hiatus ipse nasi, oris speciem non deformaret, quod erat plane futurum, si unum ac simplex foramen pateret; at id velut pariete per medium ducto intersepsit, fecitque ipsa duplicitate pulcherrimum.
Oris quoque species, & rictus ex transverso patefactus quam utilis, quam decens sit, enarrari non potest; cuius usus in duobus constat officiis sumendi victus, & eloquendi. Lingua intus inclusa, quae vocem motibus suis in verba discernit, & est interpres animi, nec tamen sola potest per se loquendi munus implere,

nisi

DE EXISTENTIA DEI.

nisi acumen suum palato illiserit, nisi ad-
iuta, v. offensione dentium, v. compressione
labior., dentes tamen plus conferunt ad loquendum.
Nam & infantes non ante incipiunt fari, quam den-
tes habuerint, & senes amissis dentibus ita bal-
butiunt, ut ad infantiam revolvi denuo esse vi-
deantur. Sed haec ad hominem solum pertinent, aut
ad aves, in quibus acuminata & vibrata cer-
tis motibus lingua, innumerabiles cantum flexio-
nes, & sonorum varios modos exprimit. Habet plerum-
que & aliud officium, quo in omnibus, sed tamen solum
in motibus utitur, quod contritos & commolitos dentibus
cibos colligit, & conglobatos vi sua deprimit,
& transmittit ad ventrem, bestias eam
potu adiuvat; protenta enim cavataque hauriunt
aquam, eamque compressam sinu linguae, ne tar-
ditate ac mora defluat ad palatum, celeri
mobilitate comprehendunt. Haec itaque gelavo palati
tamquam testudine tegitur, eamque dentium septis
Deus quasi muro circumvallavit. illi testu-
dini, & dentibus cum stipatus [illegible]
illisus sonum vocis exprimit, cum in pa-
tentem cicutam labiorum subiectam dimitti-
mus spiritum, & is [illegible] concava reper-
cussus & revolutus a fundo ad exitum ni-
tens sonum gignit, & [illegible] vocalem spiritum
resiliens ex se ventus animat. Haec &
plura Christianorum Cic. in Lib. De Officio Dei, quae

in infi-

CAPUT PRIMUM

in infinitum augeri pnt anatome illa & plurimam & praestantissam suppeditat mdam, & vim argtor p existea Dei.

§. XXXII.

Existere vitae hnae Auctorem arbitrum Dnum summe potentem ac ingeniosum imprimis qq docet giunctio rer toto coelo distantium, mentis & corporis vinculum illud, quo hae substaa o tt diversae, sed & gtrariae sibi mutuo implexae st dnum ac necessarium o ee mons probat, occultum vo ee atq adeo o ab hnel factum ipsa pbat gscieea; certe in to explicando ipsi Triumviri sapieae Aristoteles, Chartesius, & Leibnicius operam luserunt.

Quor hypotheses fidelit & dilucide exponit Baumaisterius in sd Mtphca qui Aristotelem & Chartesium refutavit, Leibnicio pepercit, illius harmonia pstabilita, [illegible] se sua novitte pbavit multis, neq em rexille ulli pbavit qui ad hoc attenderit.

1. Totum illud systema fictum e, & nulla raone fultum, q qm facile pponit, tm facile reiicit.
2. Qin eam tollat veram unionem, in qua gsciea teste, e mutuum gmercium operaonum ac affectionum q mtis & corporis; sed quodnam gmercium e inter duo horologia, sibi respond.

DE EXISTENTIA DEI.

spondea et tex gresspondeam? Si sola gresspondea
unionem mentis & corporis constituat, essentia
mentis in corpore ō erit necessario.

Systema illud ō tt ē imaginarium; sed & nat
mentis & experied gtrarium, nam statuit
ex nat mentis & vi necessario oriri oēs
sensaōnes & ideas rer eam corporeas,
at mentis nat spiritualis ē, quoo G mens
quae spiritualis ē, formet & evolvit ex se
ideas maalium. Praeterea experiea do-
cet caecum natum, nunqm posse habere ide-
am coloris, at quid impediret, quo minus
habeat si ssaōnes eam corporee necessario
ex nat mtis orirent?

Contra oēm raōnem & experieam statuit ta-
lis cohaerentia ssaōnum mtis & motuum
corporis, ut antecedentes necessarii pdu-
cant gsequentes, nam saepe nrae cogitaōnes
et ssaōnes st occasionales, fortuitae, nul-
lo moo cohaerentes. Quae quaeso cohaerea
ē cogitaōnum somniatis & vigilantis, ebrii
& sobrii, si oculis capto cataracta de-
trahat repentisse adquirit novum ssum
lucis, qui ssus quoo, aut quo vinculo cohae-
ret cum antecedentib? Finge aliquem
meditaōnib abstractissis & pfundissis
tantum immergi, fragore tam tonitru-
um, aut tormentorum repentisse avocari alio,

v. pot

CAPUT PRIMUM

v. potius abripi; quod profundissimae illae cogitationes quibus intentus eram, repererunt ex sese ideam fragoris, aut soni vehementissimi soni.

5. Si cogitationes & sensationes ita cohaerent, ut aliae ex aliis necessario oriantur, tum necesse est duos homines si una cogitatione forte convenerint, debere in omnibus sequentibus cogitationibus convenire. Tum eam si sensatio quaedam, quae ante in me fuit, rediret omnes cohaerentes cum ea, cogitationes redire deberent, & sic sensationum daret circulus, quod est falsissimum, & experientiae contrarium.

6. Illud systema tollit omnem indifferentiam, ponit enim omnes corporis motus ex se invicem ordine necessario oriri per Mechanismum, illi mechanismo itidem necessario ordine, & immutabili respondere omnes actiones, sensationes, appetitus, volitiones mentis. Nos autem clare intelligimus nonnullas actiones mentis nostrae esse indifferentes, ergo non possumus admittere illam necessitatem, qua & corpus motus suos, & mens cogitationes suas vi sua, & ex natura sua aliam post aliam ordine immutabili producere statuit.

7 Secundum illud systema, actiones corporis non possunt menti imputari, v.g. Occidit quis alium, at id facit necessario, per corpus Me-

chani

chanice instructum, & motum, absque ut mens aliquid contulerit, sic periret idea Justitiae ~~infinitae~~ in praemiis & poenis distribuendis.

Secundum illud Systema corpus ad mentem perficiendam, & ideis vel instruendam nil facit, nam mens ideas omnes ex sua natura, & suo sinu, suavi absque adminiculo corporis ordine immutabili & naturali evolvit. Cui igitur scopo & usui corporis & mentis unio? cui usui inservirent organa sensoria, omnino forent frustranea, licet ita arte constructa. Nam sensationes secundum hoc systema non deferunt ad mentem. Hoc ratione perdit nobis demonstratio existentiae rei extra nos; certi enim de eo sumus ex sensationibus, quae sine corporum existentia esse non possunt; at secundum hanc hypothesim mens haberet easdem cogitationes ex natura sua fluentes, sive corpus adsit, sive non, quia neque corpus nostrum, neque corpora extra nos mentem ulla ratione adficiunt.

Experimur corpus nostrum quoad ea Membra, quae Voluntatis imperio subsunt subsidio non Mechanice operari, sed ex arbitrio Mentis V.g. Ambulo, extendo manum ut libet & quousque libet, quod cum necessariis legibus mechanismi non congruit.

II, In spe...

CAPUT PRIMUM

11. In spec sermo fluens ex intimis animi sensib. & pro illius arbitratu v. explicatus, v. compressus, vel festinatus, v. retardatus, qd per nexum corporis mechanismum fiat abhorret ab omni ratione.

12. Praesentium corpor. v. obiector. sensus est vividior, quam absentium, at ex hypothesi semper idem esse deret gradus sensationis q. ad eam corpore nihil iuvamur. Est & illud Systema physicum sensui intimo, & experientia contrarium, & qd maius est, destruit omnem libertatem, subvertit virtutem, & vitior. fundita tollit praemia & poenas. Sed & difundta tollit praemia & poenas. Sed & diverticulo in viam. Quis est Auctor huius unionis nec necessaria, & inexplicabilis? sane Ens intelligens summum, a quo omnium intelligentia emanarunt. Ens potentissimum & sapientissimum qd tam arcte res quae nullo modo componi posse videbantur consociavit, qd innumerabiles motus corporis singulos, certi alicui cogitationi respondere voluit, & tot cogitationib. vicissim tot motus.

§. XXXIII.

Sed praeterea si consideremus quodam sensus, affectus, & appetitus ex unione illa resultantes, negare non possumus eos a summa quadam Sapientissimi

DE EXISTENTIA DEI

hnib ee inditos, qui mirifice faciunt ad conservaonem 1: singulor. 2: Speci. 3: Societtis.

a. Ad conservaonem singulor. faciunt sus doloris, & Voluptatis, appetitus cibi, potus, somni, eorundem qz fastidium, appetitus sexus in sexum.

b. Ad conservaonem Speci est necessarius & utilis, eodem pertinet in Coniugatis Zelotypia affectus, & videt irraonalis, & o nisi vanum tormentum; sed si hi affectus intra terminos continent. q. qd de ctib observandum appetitib nadi, nihil concipi pt magis accomodatum ad amorem coniugalem, observandum fideliter, nec o ad ordinem, quem Ds ad propagandum genus humanum constituit; qa si lem oes coniuges adeo insensibiles ecnt, ut nullam sibi putarent iniuriam, si alter eius fidem frangeret, & vulgo corpus suum prostitueret, orirer brevi ta int hnes confusio, qua int bruta aalia, si o multo maior.

c. Sed & ad Societtis conservaonem Multi st in hnib naales propensiones & affectus, hue potissimum spectarent pudor & honesta ambito, pudor maximam partem hnum continet, ne ruant in mala innumera, impximis noxia societti. v.g. furtum, adulterium; pter honestam Ambionem

illig

CAPUT PRIMUM

illigimus: studium alij placendi, eorumque adprobationem obtinendi. Vanum illud videtur, et concipi vix potest, qualiter homo de aliorum iudicijs tantopere sit sollicitus, sed quod quidem est ad societatem inter homines conciliandam, et conservandam accomodatissimum et necessarium est. Certe iudiciis aliorum subiiciendi eximus in corrupto hoc statu, in quo vix quidquam, quisquam in alterius emolumentum facturus esset, si studium alij placendi prorsus ex hominum animis tolleretur, ut adeo hic adfectus, qui vanissimus videtur, si singulos spectes, sit utilissimus, si totam hominis societatem consideres. Haec vero omnia homo non ipse sibi indidit, sed ab Auctore suo, indita accepit; ab Auctore sapientissimo, qui quid ad conservationem hominis faciat perfectissime scivit; ab Auctore optimo, qui amat opera sua, et de eorum conservatione quasi sollicitus est.

§. XXXIV.

Conscientia non uno modo hominem de existentia Dei convincit. I. Inculcat quid facienda, quid ve fugienda sint, idque tanta auctoritate, ut quamvis milleni Tiranni Edicta tot adverso faciant, illa tamen ingeminet occulto susurro, sibi magis obediendum esse, quam hominibus, adeoque Domina quadam

maiest.

DE EXISTENTIA DEI.

maiestate eminens legis lator e.

Judicat de actionib. v. minimis, nulla em v. exilis animi mod illum fugit, bene facta em occulta, eam male ab aliis habita laudat et altissa tranquilite remunerat. Ob malefacta hnem increpat, accusat, condemnat, plectit, saevoq flagello cruciat, et conscios intima sit hni, amo paxi hnis, partes tn illius deserit illum suo testimonio vehement gravat, millies tacere iussa, vim passa, consopita, expecta clamat, exurgit, acriter instat, renascit, veternum excutit quem ingens horror sequit. Neq vanum hoc e terriculamentum, afflictissimus quisq spem vultu simulat, premit alto corde dolorem [illegible], qui conscieam scelerum contemnere videntr, risus ille Sardonius e, occultum quatienti ao terrore flagellum, probari exemplis posset, quanta vis saepe consciea fuerit in hnib scelestissis, quos illos terruerit cruciaverit, adegerit, ad peccator eam sceleratissor confessionem. Quid metuunt scelerati cum peccant, o infamiam, qui oem pudorem decoxerunt, quod crimina saepe fastigio rex positi, o e qu formident, metuunt tn et illi, qui olim, et iam dudum nihil metu-

ebant

CAPUT PRIMUM

ebant, qui coelum, qui infernum neque pensi habebant, & tanto magis metuunt, quo magis ante Deum contemnebant, pallent ad omnia fulgura, tonitrua, non possunt audire, quin toto corpore contremiscant, quod de Caligula legitur, quid metuunt? Deum vindicem licet pertinaciter diffiteantur; praepostere ratiocinantur qui dicunt cum Lucretio: Primus in orbe Deos metus fecit, quia homines metuunt, Nescio quid, ideo Deos finxerunt esse # Utrum enim possibilius est, metum illum causam esse persuasionis, qua quis credit Deum esse; an potius persuasionem quandam, licet in multis obscuram & confusam esse causam illius metus; Verum esto Metus fecerit persuasionem de Deo, sed quis fecit in homine illum metum, quod nempe cum male agant, nescio quod ens potens & iustum, atque existimat illud ens sibi placandum esse, nimirum hic metus inditus est a summo Legislatore ad homines in suo officio singulis praescripto continendos.

[illegible]

§. XXXV.

Libertatis quaestio vera nodo destruxit omnia systemata praeter hoc: Deus existit intime nobis conscii sumus libertatis eiusdem rationalis libertatis. Destruxit

hypoth

DE EXISTENTIA DEI,

hypothesis de fato rationalis; Gravit hypothesis
de cosmis reliquum est, ut credamus Deum existentem
liberrimum, admirandum libertis Autorem,
& hoc argta ex Microcosmo.

§. XXXVI.

Sequens Argtum ducimus ex mundi adspectabilis contem-
platione, idque bifariam.

I. Demonstrando vastam hanc mundi molem
non esse aeternam.

2. Demonstrando omnia priora nobis argta pro exi-
stentia Dei a contemplatione mundi petitum, etiamsi
crederetur mundum hoc fuisse ab aeterno.

§. XXXVII.

Mundum non esse aeternum probatur
I. Quod ex ratione aeternitatis, supra a nobis methodo
Synthetica deducta est, non competunt: & nec aeternitas.
2. Novitatem mundi indicant monumenta historiae, quae
supra aliquot annorum millia non assurgunt. Audi-
amus Lucret.

Praeterita si nulla fuit genitalis origo.
Terrae & Coeli semper quae aeterna fuere.
Cur supra bellum Thebanum, & funera Trojae
Non alias alii quoque res cecinere Poëtae,
Quo tot facta virum toties cecidere, nec usquam,
Aeternis famae monumentis insita florent,
Verum ut opinor habet novitatem summa
Imo Saepe apud Lucretium Substantia est, & scat

univ

CAPUT PRIMUM

universitatem rer. summa recensq. q. nat. ē mundi;
neq. pridem exordia cepit.

3. Idem efficit ex novitate scientiar. & recenti Artium inventione. Pixidis nauticae usus vetus ō ē, cuius subsidio ingentia traiiciuntur maria, & novus mundus fuit detectus. Argonautas, & aliorum navigationes, ludi puerorum sunt, si conferantur cum hodiernis. Idem dixeris de antiquis Poliorcetis, si eorum artes compares cum universa Arte bellica hodierna, quid de typographia dicam? quid de telescopiis, quae distantia sydera oculis nostris propius admovent, qui si Pelion Ossae imponeres, aut eam terram terrae? Quid de Microscopiis, quae in reb. minimis, nova animalcula, novum quasi mundum patefaciunt? addi potest usus monetae, priscis scriptoribus incognitus, & in ~~primo~~ novo orbe ō inventus, cuius mira tamen utilitas ē in commerciis colendis, longe que & late promovendis. Conf. Hein. Hist. Phil. §. 101. Paschii inventa Nova. Antiq. Polid. Vergilius.

De rer. inventionib. audiatur idem Lucret.
Quare etiam quaedam nunc artes expoliuntur,
Nunc etiam augescunt; nunc addita navigiis sunt
Multa: modo organici melicos peperere sonores.
Denique natura haec rer. ratioque reperta est,
Nuper, & hanc primus, cum primis ipse repertus
Nunc ego sum in patrias qui possim vertere voces.

|: Per naturam rer. Physicam hic intelligit ut Horat. de Pythagora: Naturae non sordidus Auctor. :| sine

causa

DE EXISTENTIA DEI.

casu inventa hoc sit, sive ingenio: repugnant utrumque rei. Idem opinari nos faciunt si verba sunt Macrobii certo mundi principio paulatim singula [illegible] cepisse. Nam si casu inventa sit, contrarium rationi est dicere casum, qui aliquando contigit, et contingere facile potest, infinitis ante seculis numquam contigisse. Si ingenio magis absurdum dicere. Homines innumerabiles invenire non possent, quod ingenio suo invenire potest, cum tamen habuerint spatium infinitorum seculorum cogitandi de eo.

Obj. I. Nihil contra hoc argumentum adferri potest, quam hoc omnia, quae nobis recentia videntur, vetera esse, sed oblivione deleta, per migrationes populorum, bella, incendia, diluvia, et similes clades. Verum respondemus talibus

R. Hodie orbem terrarum mundique repletum esse inventis, ut concipi nequeat quomodo tandem omnium horum memoria potuit obliterari, nisi per universalem et plane peremtoriam rerum omnium et totius humani generis cladem, quae omnia omnium rerum vestigia deleret.

Si talis umquam fuit clades, unde nos renati sumus, unde nobis renata omnia? Si particulares fuerunt eluviones, aut exustiones, tum non potuerant delere omnia monumenta, non potuit non alicubi conservari historia ante innumerabilia secula condita: sed finge cladem, non quidem universalem, tam late tamen grassantem, ut paucissimi ex ea potuerint emergere, concedere debes, artes omnigenas, quae hodie vigent, nondum fuisse, id temporis condita s.

Si enim

CAPUT PRIMUM

Si enim cognita fuissent periculum effugissent, si non omnes at certe plurimi. Nam hodie oceanus, maria, lacus, fluvii continent naves, ad maximam tempestatum vim sustinendam praeparatas, omnibus rebus ad vitam necessariis abunde instructas, in quibus omnia retinentur monumenta historica, et non integrae Bibliothecae, homines omnium scientiarum, linguarum, historiarum, artium quam liberalium, quam mechanicarum periti, quale diluvium haec omnia ita delere potuit, ne ut memoria conservaretur, si non omnium artium saltem praecipuarum, et maxime utilium? quale diluvium omnes columnas, omnes statuas lapideas, marmoreas, aeneas, omnes inscriptiones lapidi, aeri, aliis metallis incisas, omnia Numismata aenea, argentea, aurea delere potuisset, ut horum omnium ne minimum quidem maneret vestigium? Quae alia clades, quod incendium, qui terrae motus, quae pestis in totum posset humanum Genus absumere, ut nihil amplius relinqueretur in hac terra, quam pauci quidam homines, qui nec memoriam huius cladis, nec memoriam tot praeclararum artium, saltem maxime necessariarum conservare, posteris que tradere possent.

Versent nunc se Athei in omnes formas,

Dicant

DE EXISTENTIA DEI.

Dicant hoc seculo nostro fieri non posse, olim fieri potuisse, atque fieri potuerunt, si totidem artes viguerant, totidem monumenta rerum fuere, per quae hodie non licet, ut tale quid fieri possit? Si vero non totidem artes, neque tam exculta viguerant, neque tot monumenta rerum fuerant, unum est effugium, nihil novi esse sub coelo, omnia iam olim cogitata; sed omnia iam oblivione deleta fuisse; deinde

Si talis dari possit causa, quae omnium rerum memoriam ex orbe deleverit, sive diluvium, sive incendium tale fuerit, illud sive diluvium, sive incendium aut ex causis naturalibus ortum est, aut miraculosum fuit; posterius Athei nolunt, qui nullam causam natura superiorem agnoscunt; si prius dicant, necesse est, ut quod naturaliter fit, per infinita secula infinities contigerit.

Jam si, cum semel hoc contigit, aegre pauci homines emergere potuerunt, quis credat genus hominum potuisse conservari in infinitis seculorum spatiis, ex causis naturalibus infinities contingere debuerint? id quidem tale est ac si quis dicat, vidisse se hominem, qui centies letaliter decubuerit, centies a Medicis relictus sit, tamquam desperatae salutis aeger, et tamen nunc superstes vivat: dubium non est, quin inter infinitos casus exitiales, saltem unus fuerit, in quo prorsus nemo evasisset.

Hoc Argumento ita Lucretius urget Adversarios.

„Quod si forte fuisse antehac eadem omnia credis,
„Sed periisse hominum torrenti secla vapore.

„Aut

CAPUT PRIMUM

" Aut cecidisse urbes magno vexamine Mundi;
" Aut ex imbribus assiduis exiisse rapaces
" Per terras amnes, atque oppida comperuisse,
" Tanto quippe magis victus fateare necesse est,
" Exitium quoque terrai coeli que futurum.
" Nam cum res tantis morbis, tantisque periclis
" Tentarentur, ubi si tristior incubuisset
" Causa, darent late cladem, magnasque ruinas;
" Nec ratione alia mortales esse videmur,
" Inter nos nisi quod morbis aegrescimus iisdem
" Atque illi quos a vita natura removit.

§. XXXVIII.

Sed etiamsi daremus mundum dari ab aeterno; si quod tamen nisi insanire velimus dare non possumus; non proinet nobis argumentum pro existentia Entis alicuius sapientissimi; quod e contemplatione Mundi petimus.

Contemplamur Mundum naturalem, monstramus in eo omnia ad certam normam facta, ad certos fines directa, hinc arguimus dari aliquam sapientiam, quae partes mundi ita disposuerit, et ordinaverit. Haec sapientia cum in materia quaeri non possit, concludimus dari ens a natura distinctum, in quo haec sapientia resideat. Jam hic debere Mundum ab aeterno fuisse, nihil ad rem pertinet; quia non quaeritur, quomodo Mundus fuerit, sed quis omnes partes mundi sapienter constituerit? Hic dicis: nemo credo erit, qui ulterius

rimus

DE EXISTENTIA DEI

ximus sine ordinante, dispositio sine disponente, effectus sine causa? Si dicit aliquis hic ille aliquis Deus est; si autem dicit: Mundum et eius dispositionem semper ita fuisse, effugium est, simile effugium puerorum, qui interrogantibus: Unde habent — rem sodalibus suis oblatam; respondere solent: Se jam eam diu habuisse.

Si mundus fiat ab aeterno, ab aeterno quoque fuit effectus sapiens: dispositio partium rationis carentium ad certam normam, et distinctio omnium ad certum finem, haec inquam ab aeterno fit, sicut mundus est ab aeterno.

Hic vero effectus sapiens si fuit ab aeterno causa quoque sapiens Deus fuit ab aeterno. Id vero quaeritur: an haec dispositio partium mundi fieri potuerit ab aeterno? an a causa sua, hic effectus manere potuerit ab aeterno? quod verum sit, nec ne? nostra nunc non interest: quamvis verum esse vehementer negemus, satis est a dispositione ad disponentem, ab ordine ad ordinantem argumentari. Athei autem pueriliter ludere, dum nobis quaerentibus: quis mundum disposuit? quis ordinavit? respondent: Mundum esse aeternum.

Fingamus enim statuas illas, quae a Setho positae, et in diluvio conservatae, dicuntur, eam nunc superesse, et aliquem quaerere: An a Setho, vel alio positae sint? Ridiculum esset, si quis illas statuas a nemine unquam extructas esse responderet; sed jam ante diluvium extitisse, quod quilibet

CAPUT PRIMUM

reliegere posset, quaecunque tandem exstructa fuerint, huic opus sit, nec quaevis quae ab homine posita sit; sed an posita ab homine? Ita etiam si Mundus tam angustus esset, ut quodcunque ei principium adsignaremus, multo illo principio antiquior esset; hoc non impediret, quominus dicamus, mundum Creatoris opus esse, a eorumque rationem, a qua mundus est existere.

Video pulcherrimum palatium, quaero quis sit causa, tam admirabilis partium symmetriae? respondet mihi: id jam ante seculum ita extitisse? Num ad rem facit ista responsio? quaero enim non quando extiterit palatium jam, sed qualiter partes eius tam apte et sapienter sint dispositae; sin autem mihi dicerent: sapientem aliquem architectum cogitasse primo, de idonea aliqua aedificii forma, deinde vero ad exemplar, quod genuerat, illud palatium extruxisse; tum demum ad rem responsum est: mihi satisfactum. Qui ergo dicit mundum ab aeterno jam fuisse, nullam idoneam adfert rationem, quare tam admirabiles sapientiae characteres in eo eluceant. Posito vero esse Deum cuncta planissime explicantur. Eius videlicet sapientissimum, ordinem rerum in mundo statuisse, omnia ad finem dirigere, et nunc tandem quaerenti mihi, ad rem respondetur.

Obs.

DE EXISTENTIA DEI.

Obs. Isaacus Vossius contra Aeternitatem Mundi hoc disputat argto, qd o'dum montes sint gplanati, gsumpti, o'dum rupes maris a fluctib' excesa, o'dum directa, & obruta.

§. XXXIX.

Arg. Porro Argumentamur ex ordine & forma Universi. Forma, qua talis accidens e, divina igit ee o'ptt. Uvdo gplectit circumvolutiones corporum coelestium, successiones tempestatum, & generatorum, relationes ad se invicem, et quas partes unj et alid pater alicj. Quod attinet ad circumvolutiones corpor coelestium, ear initium aliqd ee det. Vg. Sol circumvolvit per 12. signa Zodiaci, atq ad punctum circuli, a quo abiit, redit, vel q in omib illis signis simul fuit ab aeterno, vel in uno primum signo Zodiaci gtradictorium, & ridiculum e, q. circumvolutio fit ab uno signo ad reliqua. q oportet ab uno signo inceperit, atq ita erit initium illius circumvolutionis. Ita etiam cogitandum de successionib, & circumvolutionib tempestatum anni. v. a vere, v. a hyeme sic necessario illa inceperunt. simultanea tamen illar tempestatum successio gtradictoria e. Generato una perit, altera succedit, sed eorundem sursum pro seriem istius successionis, necessario subsistendum alicubi e, q. in infinitum o'cat progressus. Analyticus in tali serie, relationem partium universi ad se invicem, iam nunc paulo altius gsideremus.

§. XL.

CAPUT PRIMUM

§. XL.

Relatio rerum ad se invicem dicit harmonicam constitutionem qua res ad se mutuo respiciunt, atque aliud est propter aliud. Consideratio hac relationis et causae finalium, varie nos ad Deum deducit.

I. Ubi est rerum ad se invicem relatio, sit ibi oportet, qui res ipsas in ista relatione constituat; qui ponit finem, ponat media, atque hoc in illum dirigat.

2. Quod ad se ipsum propter se est, quod propter finem est, vel ad finem aliquem refertur, ... at talia sunt in mundo, vel referuntur, ut fines ad media, vel ut media ad fines. Oculi sunt ad videndum, dentes ad masticandum &c. herbae ad alendum, ad medendum, animalia itidem alendum, ad iuvendum aliqua etiam ad puniendum. Mare ad navigandum ad alendos pisces, terra ad gignendum ad nutriendum, sol ad illuminandum, et calefaciendum, pluviae ad terra foecundandam. omnia propter aliud, et omnia ab alio.

3. Ubi dicimus omnia in mundo ad finem certum esse comparata: Vox finis sola denotat effectum rerum naturalem, sed insuper dicat, et infert: Dari aliquam causam Sapientem et potentem, qui ante providerit illum effectum ex talibus causis perficisci, et causas diversas, di-

ver-

DE EXISTENTIA DEI

ac rebus effectis producendis, media varia, variis finibus obtinendis, destinavit. V.g. Dum dicimus finem calceorum esse, ut pedes tegant, et defendant, fornacum, ut cubicula calefaciant. Non tantum notamus hac re effectus et usus, sed inferimus praeterea aliquem fuisse, qui providerit res illas his usibus obtinendis aptas fore, easque praeterea ad hos usus, et fines finxerunt.

Ex causis finalibus recte arguimus: Dari Summam sapientiam a Mundo distinctam, quae Mundum, et Mundi omnes partes et creaverit, et ad fines varios, varie disposuerit; atque id quidem libere; quia nihil est in Harmonico universi Systematis quod vel minimum nobis offerat argumentum absolutae necessitatis; imo praeterea omnium rerum Mutatio alia omnia clamat.

§. XLI.

Hi hic ad incitas redacti, negant res illas certis usibus, et finibus destinatas esse. Lucr. L. II. V. 832.

Nil ideo quoniam natum est in corpore ut uti
Possemus; sed quod natum est id procreat usum,
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata,
Nec dictis orare prius, quam lingua creata est,
Sed potius longe linguae praecessit origo
Sermonem; multoque creatae sunt prius aures:

Quam

CAPUT PRIMUM

„ Quam sonus est auditus, & omnia denique membra
„ Ante fuere, sed opinor, eorum quam foret usus,
„ Haud igitur potuere, utendi crevisse causa.

Dicit quidem post Epicurum, aut eius discipuli Athei: non facta esse membra nostra ex destinatione ad usum, sed membris genitis oblatum usum acceptumque fuisse; non quidem factos oculos ad videndum, aures ad audiendum, pedes ad ambulandum &c. sed nos ipsos haec membra casu iam genita applicuisse ad hos usus, quo nil dici ineptius potuit.

Si ageretur de re quadam simplici, quae nullam artem proderet, fieri haec responsio posset; sed cum agatur de rebus artificii plenissimis, iisque non paucis, sed innumeris: quis has nugas responso dignetur, & non potius rideat. Cum horologium conspicimus variis rotis, & organis gestantes, quo horae, & horarum minuta, aut scrupuli designentur; erit ne aliquis, qui dicat, non quidem horologium illud eo paratum esse ut horas designet; sed cum forte tale occurrat, horas ab eo designari.

Non horologium tanta arte fabricatum, quam aures, quam oculi, quam nares, quam totius corporis humani harmonicum systema, et nugas agunt Athei. Lactant. de opific. Dei Cap. 6. ita respondet:

Vereor ne huiusmodi portenta & ridicula refutare, non minus ineptum esse videatur; sed libet ineptire, quoniam cum inepto agimus, ne sibi ille [Epicurus] minus argutum putet. Quid ais Epicure? si non sunt oculi ad videndum nati, si nihil aliud possint quam videre.

Item

DE EXISTENTIA DEI

Item membra cetera, cuius rei cã nata sint? ipse usus ostendit, qui utiq nullo modo possit existere, nisi ẽent membra õia tam ordinate, tam prudenterq effecta, ut usum possent ferre.
Si ŏ providea, sed fortuitis atomos generationi nascantur õia, cur fortuito nunqm accidit, fiet coire principia, ut efficerent aal eiusmodi, qd naribus audiret, odoraret oculis, auribus videret; si em primordia nullum qd dispõonis inexpertum relinquunt, oportuit quotidie eiusmodi monstra generari, in quibus membror ordo ppostera, ᷑ usus, longe diversus existeret. Cum vo universa õia, ᷑ universa quoque membra leges suas ᷑ ordines, et usus sibi atributos tueantur, manifestum ē nihil fortuito ee factum, quoniam divina raõnis dispõo ppetua servatur. Hæc illa. Obtinet eam idem in syderibus, aëre, meteoris, terra &c; tolle solem, tolles usum qm pstat, q omnino factus ē in illum usum, cum ŏ aliud agat, aut agere possit, qm illuminare, calefacere, foecundare, diem ante distinguere, laboris, ᷑ quietis vicissitudinem facere: Fac illum ppius telluri nrã accedere, õia in cineres, favillas, fumos, abibunt, fac longius removeri, gelu rigescent õia; tolle aërem, tolles aantium ᷑ plantar vitam, õia usum pstant, ᷑ quidem pcimum, ᷑ ppriũ; q destinata st ad usum, seu finem. Nam si tela, gladii &c usum pstant

in bello

in bello, liquet ea ō casu, sed ingenio facta esse ad belli usum.

§ XLII.

Postremo ex Motu ducimus argt. cujus caa, & origo in mūa quaeri ō ptt —

1. Q. corpa ō movent, teste experiea, nisi pr impulsum, G motus principium ō ē illis naale et intrinsecum

2. Corpora tam sunt disposita ad quietem, qm ad motum, G moveri ō ptinet necessario ad eor naam.

3. Si naalis motus eēt & necessarius, tum mae partes necessario sese movendi conatum, & inclinaōnem haberent, v. in hac, v. in illam plagam. Nunc aūt nec in hac, nec in illam, nec in hac magis, qm in illam plagam necessaria inclinaōne expta servant, G in nullam.

4. Ordo universi sine motu nec ē, nec eē pot. G eidem Auctori debemus adscribere motum, & ejus principium, cui iam adscripsimus ordinem universi.

Nune pbator summam colligimus. Motus caa ē is, quod ō ē corps. Naalis, quod corpori ē opposita ē. Mens G potentissa ē illa caa, ea quidem libera, qd liquet ex effectu ō necessario. Ea Mens Dus ē inertis mae effector potentissimus, qui pulchre Aristotelis dicit: πρωτον κινουν ακινητον. Primum movens immobile

§ XLIII.

DE EXISTENTIA DEI.

§. XLIII.

Cum tot, et tanta, tamque palpabilia sint Argta existentiae Dei merito inpendeo postulamus Cartesium, et Cartesianos, qui cum inexpugnabilib. argtis abundemus, telas nobis araneas texunt, quemadmodum quis, quod solida et clara est, iactant infirma quaedam, et obscura, quae nec ab omnib. capiuntur et ab Atheis riderentur. Utile est et salubre Thomae Aquinatis monitum, cum quis ad probandam fidem Christianam, ac ad probandam Dei existentiam inducit rationes, quae non sunt cogentes, cedit in irrisionem Atheorum credunt enim quod huius modi rationib. innitamur, et propter eas credamus. Argtis igitur Cartesii ab idea Dei cum subiectiva, tum obiectiva sumptis adeo non utimur, ut eorum alter, quod est ab idea Entis perfectissimi obiectiva breviter hic confutare operae pretium ducamus. Huetium tantum audiemus; nam Moschemius, et Verenfelsius nimis longi sunt.

§. XLIV.

Illustris G. Huetius postquam cum omne infregisset argti, quod sumsit Cartesius de idea Entis summi, subiective Mentib. nostris impressa, v. innata atque solida probasset, omnem notam Dei notionem informatam esse, et adquisitam via Negationis

eminent

CAPUT PRIMUM

& eminens; tandem ita pergit in censuram Sophiae Cartesianae. Cap: IIdo §. VIII Expugnato inquit priore hoc Cartesii argto, expedita est posterioris confutatio, cui praefixa est illa propositio: Quidquid pertinere ad rem, cujus ideam in mente habeo, clare & distincte percipio, id ad rem illam revera pertinet: subjungit adsumptionem: Clare & distincte percipio existentiam pertinere ad rem infinitam, & summe perfectam revera pertinet. v. res summe perfecta revera existit.

Propositionem Huetius liberaliter admittit, quamquam dicat se litem ibi quoque movere Cartesio potuisse.

Ad Adsumptionem monet in eo verti cardinem hujus argumenti, adeoque diligenter eam expendendam esse.

Duplex est rerum genus, eae, quae pendent a mente, neque extra mentem sunt ullibi, plane quae sunt commentitiae & eae, quae ex ipsa sunt, atque eam nemine de iis cogitante existunt in rerum natura.

In Scholis priores illae barbare dicuntur dari tantum a parte Intellectus; posteriores hae, dari a parte rei. Existant utraeque sed diverso modo, earumque existentia, naturam earum sequitur. Nam quae sunt tantum a parte intellectus, existunt tantum a parte, quae sunt a parte rei, existunt a parte rei. Itaque rei infinitae & summe perfectae existentia, sequitur naturam rei hujus, quae si sit tantum a parte intellectus existit tantum a parte intellectus: si vero sit a parte rei

quae

DE EXISTENTIA DEI.

quæ in eam convenit existentia, erit a' parte rei.
Hoc, argt Chartesii plane exprimunt, qd et cla-
rius fiet, si in simpliciorem istam formam redigas;
Qd summe pfect ē, necessario existit. Res
illa, cujus ideam in mente hēo, infinita ē, &
summe pfecta. E. Necessario &c.
Propoōni adhibetur distinctio. Qd summe per-
fectum ē, necessario existit eo modo quo ē,
si res ipsa ē, necessario re ipsa existit.
si ē tt in illectu, in illectu tt necessario existit.
Opposita qqz distinctione excipitur Adsumptio.
Res illa infinita & summe pfecta, cujus
ideam in mente hēo, summe pfecta ē, vide-
licet a' parte illectus. Nam totum hoc, de
quo contendit idea solum ē, ex cujus natā probare
nititur Chartesius Dm existere a' parte rei.
Liquet itaqz, sensus genuinus: Res illa infinita,
& summe pfecta, cujus ideam in mente hēo,
necessario existit a' parte illectus; sed ō a' parte
rei; his ambagib extricatis, iam ipse se pdit,
nodus difficultatis, qui totus latet in complexione
duar partium Propoōnis; quar prior ē id
summe pfectum ē altera: Necessario existit:
atqui pars illa prior Propoōnis occulte occulte
involvit ~~ho~~ hanc propoōnem: Aliqd ē sum-
me pfect, & quæstio illa ē, furtim hic usurpat

Scaoper

CAPUT PRIMUM

sciorem hanc: Existit a parte rei, adeo ut is infert falso in latebris propositionis hujus: Aliquid existit a parte rei, quod est summe perfectum. Sumit id itaque Cartesius quod controvertitur. Nam quum ait: Quod summe perfectum est necessario existit tantundem est ac si diceret: aliquid existit a parte rei, quod summe perfectum est atque id necessario existit a parte rei. In qua ponit pro confesso, quod quaeritur, ac infeste petit principium. Alii Helvetius, Vorstfeldius in Vindiciis Judicii de Arg. Cartesii, ut fallaciam hujus argumenti detegat, ita illud proponit. Ens in cujus idea continetur existentia necessaria, necessario existit; atqui Deus est ens in cujus idea continetur existentia necessaria, ergo Deus necessario existit. Quaero autem inquit: Num in minore, quo dicis: Deus est ens etc. intelligis ens idealiter, an ens reale? Si prius intelligis, nihil aliud probas, quam ens hoc ideale in intellectu existere repraesentative seu ut existens repraesentari. Si posterius, manifesta est petitio principii. Alio stylo hanc responsionem sic proponit. Antequam probatum est Deum revera existere, Deus a nobis haberi debet pro Ente mere ideali, unde perfectiones quoque ejus sunt mere ideales, atque ideo existentia quoque necessaria, quae est inter has perfectiones, est existentia mere idealis. Quod si igitur nihil aliud de Deo affirmare volo, quam quod in ejus idea continetur: Nulla existentia necessaria de eo affirmanda est, nisi mere idealis, et repraesentativa, ergo si realem existentiam extra eam mentem

de id

DE EXISTENTIA DEI

de Deo affirmo, plus affirmo, quam in idea ejus continetur, & per consequens. Sophisma est, quia cum affirmo de Deo existentiam necessariam realem, id est, quae in ejus idea continetur existentia idealis & repraesentativa. Si quis jam ex eo, quod Deus in mente nostra existit repraesentative concludere vellet, eum existere quoque realiter, novum id esset argumentum, quod non amplius niteretur hoc fundamento: Affirmandum de Deo quod in idea ejus continetur; sed hoc, repraesentatio existentiae necessariae in mente, infert positionem ejus extra mentem, quod liquido falsum est.

§. XIV.

Si quis autem simili argumento probet existentiam equi alati, corporis perfectissimi, aut cujus libet rei, quae in mentem nobis venire potest, magna sollicitudine Ideam Dei distinguit Kantelius, ab aliis ideis, eique prae ceteris aliquid eximii arrogat. Idea inquit Dei, continet naturam veram & immutabilem, qualem non continet neque equus alatus, neque corpus perfectissimum; hae voces: natura vera, & immutabilis nihil aliud significare queunt, quam naturam talem, qualem v. g. est trianguli, quadrati, addere potes chiliogoni; quid vero an hic natura ita est immutabilis, ut nulli possit v. unum latus, v. unum angulum possim auferre? Non potes inquit nisi velis destruere; sed hoc pacto ut equus alatus & corpus perfectissimum sunt natura immutabiles;

fient

Si enim Equo alato abscindis alas, atque destruis naturam Equi alati, ac destruis naturam trianguli, v. chiliogoni, si v. unum illi Angulum ademas. Si tollis a corpore perfectissimo v. unam perfectionem, quae in ullum corpus cadere potest minus evertis naturam corporis perfectissimi, quam tollendo perfectionem, quae in ens cadit, evertis naturam entis perfectissimi. Omnium enim naturae hoc posito immutabiles sunt.

§. XLVI.

Sed inquit Cartesius, cum cogito Equum alatum, facile intelligunt me eum ex adverso posse cogitare Equum non alatum, nec proinde illum, veram et immutabilem habere naturam; si vero cogito triangulum intelligo me non posse cogitare, nisi tres angulos, et tria latera. Sed hic vero Philosophus decipitur re vane levi et ludicra, quod scil. naturam trianguli uno nomine, Equi alati duobus [...] Appellemus enim triangulum duobus nominibus figuram triangularem et Equum alatum uno nomine Pegasum. Ac eodem modo ratiocinaretur quo Cartesius si quis diceret. Cum cogito figuram triangularem, facile intelligo me eam ex adverso posse cogitare figuram non triangularem, nec proinde illam naturam veram habere et immutabilem. Si autem cogito Pegasum, tum vero quaecunque in idea deprehendam v.g. quod habeat alas, de Pegaso kum

veniet

D EXISTENTIA D.

veritate affirmabo. Si ex hoc, quod non haberet alas, non pertinet ad naturam Equi, sequitur Pegasum seu Equum alatum non habere naturam veram et immutabilem. Similiter ex hoc, quod habere tres angulos, non pertinet ad naturam figurae, sequitur triangulum seu figuram triangularem non habere naturam veram et immutabilem. At si e contrario natura trianguli vera est et immutabilis; quamvis habere tres angulos, non pertinet ad figurae naturam; pertinet tamen ad naturam figurae triangularis, quae uno nomine appellatur Triangulum: pariter Pegasi natura est immutabilis; quamvis habere alas non pertinet ad naturam Equi, pertinet tamen ad naturam Equi alati, qui uno nomine appellatur Pegasus. Hae enim ideae si considerantur repraesentative, non eum probant, ut eorum obiecta revera extra mentem existere, non distinguuntur veritate et immutabilitate; sed tantum simplicitate, quatenus idea trianguli minus, Equi alati plus comprehendit.

§. XLVII.

Frustra sunt Cartesiani distinguentes: Existentiam necessariam a Possibili; Nam

Haec divisio mala est, cum possibilis existentia sit potius non existentia possibile enim dicitur, quod non existit, existere tamen potest. Existentia potius dividenda est in Necessariam et contingentem; quod autem existit, et ita existit, ut non possit non existere, illius Existentia est necessaria; huius contingens; sed et quae contingenter existunt, vere et realiter existunt, quamquam possent non existere,

quod vero

q°. vo possibilem et hēt existeam, vere & actu ō existit, usq adeo ō ens verius ē, qm ō ens.

2. Si a' repraesentaone existea 9tingentis in mente, ō valet 9sequeā ad positionem 9tingentis existe extra mentem; ō ideo, quod a' repraesentaone necessaria existeā in mente valeat 9sequeā ad huius posionem: extra mentem. Unde si hoc eet, iam Ds ō sua vi existeret realiter. Sed vi necessaria existeā, & oī poteā, quā reperitur in idea eius menti una repraesentata.

§. XLVIII.

Alterum Cartesii argt huius modi ē: Nemo homine, qui, si mentem suam excutere velit, aut possit, in ea deprehendit splendidam, & insignem ideam sibi insignitam, rei cuiusdam infinitae, & summe perfectae, quam Dm appellamus. Idea praeterea haec, cum omnem in se praestaam & excellentiam 9tineat, nec desit illa quidquam ad summam perfectionem, ō potuit a' rebus externis, ut sensuum municium ad nos pervenisse, utpote difficillima illa res quae fluxae sunt, & mutabiles. Nec eam item in nobis ipsis 9finximus, qui cum homunculus inbecillus mortalis, sibi optaverit, ingenio hebeti 9tineus op-cedat, longe sit nobilius, & excellentius cuiusmodi haec idea ē? quaerendus itaque alius ē, huius ideae effector, qui tanta sit potentiā, ut tantum eximium hoc opus edere potuerit, cum enim quantumcunque 9ttatē insit in opere, tandundem, vel plus eam inesse debeat in opifice, sequitur ideā

huius

DE EXISTENTIA DEI

huius opificem infinitum ēē, et summe pfe-
ctum ꝗ Deum.

§. XLIX.

Hoc tqo augt ō tango, nititur enim doctrina de Deo, de Dei idea innata, quae simul involvit totam Chartesii doctrinam de Nãa & origine ideaꝝ. Eam acutissime Lockius ꝯfutavit, cuius argta iam in Logica pposita nobis sunt. Respondebimus tt ad unam Obiectionem Chartesianoꝝ, quae aliquam speciem here videtur, v. hoc Nñe, quod ex S. Scra posita sit.

§. L.

Obiiciunt Chartesiani nominatim Roëllius, illud Apli γνωστὸν τοῦ θεοῦ, φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· ὁ γὰρ θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσε. Rom: 1. 19. Cognoscibile Dei est manifestum in illis; Deus enim illis manifestavit ꝗ idea Entis pfectissimi clarissima ē, in mentib illoꝝ q. immediate ab ipso Deo cum Nãa insita ē, ut sit instar notae cuiusdam, ab artifice operi suo insculptae, ut unumquemque efficacius Dei autoris admoneat.

§. LI.

Sed haec explicatio unice hypothesi servit, & a mente Apli ē aliena. Nam

1. Illud φανερόν male ad animum, tamquam subiectum ideae Entis pfectissimi refert; cum Aplus Act: 17 dicat se praedicare ἄγνωστον θεὸν adeoque vera

Dei

CAPUT PRIMUM

Dei idea, erat potius illis, εν κρυπτω qm εν φανερω quantum ad mentem eor pertinet, quod attendit ad augusta Divinitatis posita εν φανερω in propatulo.

2. Idem itaque Aplus dicit: Dei invisibilia gnosci νοειν ratiocinatione. Opus igitur est humana sollertia, neg adeo, quod de Deo gnoscitur, per innatam ideam gnoscitur, quod enim ratione gnosci debet, non per antegnm gnoscatur manifestum in iis est.

3. Modum manifestationis vicem explicat Aplus v. 20 quod in Deo invisibile est, divina eius potentia ac Divinitas, ex iis quae fecit ratiocinando perspicitur. Conf. Act. 14:17. At sese non reliquit intestatum, benefaciens nobis coelitus &c. item Act. 17:27. Deus non procul abest ab uno quoque nostrum, et ut palpando invenissent per palpabilia per augusta existentia et providentia eius.

4. Illud igitur εν αυτοις non debet verti in animis eorum, sed in illos, apud illos; ut haec sit vera interpretatio loci: quod gnosci de Deo potest scil. invisibilia eius, quae sunt Divinitas i. per quam intelligimus divina potentia, et complexionem eor attributor, quae humana sollertia gnosci possunt; hoc igitur quod gnosci potest εφανερον εστιν εν αυτοις est luci expositum est in illos; ita ut ab omnibus videri possit νοειν ratiocinatione; Deus enim id manifestavit, luci exposuit; quomodo? per ea quae fecit; non vero per immediatam idea sui impressionem

§. LII.

Sed valeant characterum augusta quantum possunt, magis ad causam pertinet Atheorum obiectiones removere, ut et augustis et difficultatibus utrinque collatis, ubi

plures

DE EXISTENTIA DEI

plura, et pauciora sit ~~aucta~~ utraque appareat liquido.

§. LIII.

Celebre et vetus est illud: *Ex nihilo nihil fit*, materia igitur aeterna est. Lucret. l. 1. v. 150. Ratio inquit, qua Physica vera hoc principio nititur: *Nullam rem e nihilo gigni divinitus unquam.*

Verum est: *A nihilo nihil fieri*, et nihilum non posse quid operari, ut *materiam ex qua aliquid fiat*, id enim est contradictorium. Non tamen dicimus ibi esse effectum, ubi nulla est causa, aut nihilum esse materiam mundi. Dicimus autem *posse fieri*, quod antea non fuit, si causa idonea ~~Dst~~ efficiens adsit.

Si enim impossibile esset produci aliquid, quod antea non extitit; ratio est vel quia [illegible] causae efficientes non sufficiant, vel quia res contradictionem involvat. Potentia creandi, quam nos Deo attribuimus, est infinita, nisi tamen res contradictionem involvat, deficere unquam potest. An tamen contradictio est in ipsa re? hoc verum esset, si statueremus rem eandem simul existere, simul non existere; at nihil tale statuimus; sed dicimus ea, quae non extiterunt existentiam accepisse.

Praeterea forma dat esse rei, forma autem existere potest, ubi antea non fuit, quidni igitur et materia per infinitam potentiam; Verum quidem nos non concipere quomodo nulla potentia faciat existere id, quod non est: at id mirum videri non debet, quia ne id quidem novimus quid sit potentia vel nostrae mentis, qua corpus movetur,

quaeque

Cap. Primum.

qui igitur habemus ideam distinctam potentiæ in-
finitæ.

R. 2. Atheorum potius, quam nostra hypothesis infert, ex ni-
hilo et a nihilo fieri aliquid, statuunt siquidem
illi, qui mundum hunc fortuito casu, ex materia
æterna formatum fuisse statuunt, adserunt non
quidem unam rem, ab alia re ex nihilo produci;
sed aliquid per se ex nihilo oriri posse, dum
sapientem hunc, et elegantissimum omnium rerum ordi-
nem, nexum, seriem, quæ non minus reale quid
est, ac ipsa materia, ex nihilo ortam perhibent; Nec
enim illius ordo, aut nexus antea extitit, qui
causa potuerit esse ordinis sequentis, nec alia[illegible]
it [illegible]. Ergo ex nihilo aliquid per se productum
fuit; Neque dicere possunt, illum rerum omnium ordinem
ac nexum, tamquam ens aliquod reale, considerari non p[illegible]
et cum reale non sit, eam productionem ex nihilo [illegible]
non habere.

Inficiari enim haud poterunt, per hunc rerum
nexum, ac ordinem, mundum esse id, quod est,
et si materia adhuc confusa et indigesta esset, mundus
non existere; ordo enim ille mundo dat existentiam, et per
ordinationem illam mundus factus, id quod est, quis
autem accipere potest, id per quod mundus est, quod est, et
sine quo mundus ne quidem existeret, nihil re-
ale esse? At illud reale, per quod mundus est id, quod est
ex mente Atheorum per se ex nihilo ortum fuit
cum ex illorum hypothesi ordo ille et nexus rerum
non prius extitit, neque ullam extra se causam ha-
[illegible] possit, cur existat.

Dicant

De Existentia Dei.

Dicant ergo Athei, quid principii rationis magis conveniat. An quod ens infinitum postea produxerit, producere aliquid ex nihilo possit? An vero quod aliquid antea non existeret, sine ulla causa oriri queat.

R. Mentes nostrae sunt res mere subsistentes, et quidem non divinae; ex nihilo ergo productae; Nam si ex materia et modificationibus orirentur; cur extensis modificationibus cogitationem nulla ratione exsculpere poterint? Vid. supra. Et omne eodem revolvent Athei, unde abierunt, negantes aliquam rem fieri ex nihilo posse, dum rei nobilioris ortum petunt, a re ignobiliori.

§. LIV.

Secundo Athei obiiciunt: Indifferentiam esse Ideam vitii ex ignorantia orti. Vos igitur dicendo Deum esse causam Mundi liberam tribuitis illi indifferentiam atque ignorantiam et vitium ex ignorantia ortum. Destruitis igitur Dei, entis illius perfectissimi ideam; nam in quo aliquid vitii haeret, perfectissimum non est.

Hoc argumentum supponit unam tantum esse causam, ex qua indifferentia oriatur, cum plures omnino sint, v. enim ideo indifferens fuit –

Quod videam nexum inter obiectum aliquod, et meam felicitatem, atque ignorem, quid sit optimum, et haec indifferentia, cum ex defectu scientiae, et sapientiae oriatur; vitium est. Vel – –

Cap. Primum

2. qd plures mihi se offerunt perfecte aequales, dut vi inaequales, inaequalitas tn a me nulla percipiet, eligo igr unam, qa licet nullam videam raonem, quare aliam elegerim, q. hni ab oi parte aequales raones eligendi. Si mens hoc modo agat indifferenter, tum illa indifferentia, nec perfectio, nec imperfectio e; sed necessarium qequens aequalitatis objectorum, quorum optio mihi libera e; Vel.

3. qd nulla sit raō objecti ad meam felicitatem, ut a cōa illud, quippe meae potestati subiectum, me determinare queam p bene placito. Hac raone considerata indifferentia e perfectio; q. qplectitr meam independentiam, hic am, quae infra me, & felicitatem meam posita e, dependeam a meo arbitratu. Unde clarum e falsum ee qd Athei asserunt; oem indifferentiam, vitium & imperfectionem involvere. Jam cum dicimus Dm ee ca mundi liberam, nullam illi attribuimus imperfectionem. Non tn illigimus talem indifferentiam quae ex ignorantiā, aut ex dubitatione oriatr; sed talem, quae nititr absoluto dubio, & independenti iure. Vgr qdo quis de re, ad suam felicitatem nihil pertinente disponit p bene placito. Hoc indifferentia tum abe ut imperfectio sit, ut potius illius perfectio, qualem independentia necessario requirit: Hinc indifferentia sumpta e ipsissima independentia summaque & absoluta potestas in oia possibilia.

DE EXISTENTIA DEI.

§. LV.

Tertio obiiciunt: Actionem propter finem, qualis Deo adscribitur

1. Arguere indigentiam, quae ab ente Perfectissimo, longe removeri debet.
2. Invertere ordinem causae et effectus.

Respondeo ad Primum: Falsum est omnem actionem propter indigentiam arguere indigentiam. Nam homo vere liberalis, et qui circa sua virtutes gerentes, cum nec opibus, nec adsentatoris laudibus indigeat, largitur tamen. Ille potius verum est; Actionem propter finem arguere sapientiam.

Respondeo ad posterius: Falsum, quod actionem propter finem invertere ordinem causae et effectus. Nam finis ultimo quidem optinet locum, sed primo proponitur, et in mente agentis, prior actione. Hoc est quod dicitur vulgo: Quod est ultimum in executione, primum est in intentione, et entia moralia agunt propter finem.

§. LVI.

Quarto obiiciunt: Dei notionem nullam posse haberi; quippe entis infiniti, immensi, incomprehensibilis. Impossibile autem est, cuius nulla haberi notio potest v.g. Circulus quadratus. Ergo impossibile est Deum existere.

1. Notio inadaequata qualis Dei est, non est nulla notio; Nemo totum Oceanum uno obtuitu comprehendere potest, an nemo nihil videt?
2. Epicuri Inane, Spinosae mundus Deificatus, Atheorum series infinita causarum, aeternitas materiae a pri-

oris etc.

oci &c. sit infinita & incomprehensibilia; de his tamen illi ipsi & cogitant, & disserunt.

§. LVII.

Quinto obiiciunt: Religionem omnem esse inventum Politicum effictum a Vafris hominibus, qui ut hac arte simplex populus in officio continere & suis institutis divinitus collocare contenderunt.

R. Fatemur plurima in Religione commentos esse astutos esse, quibus reverentiam plebeculae, & terrorem incuterent, qui haberent obsequentiores eius animos. Sed non est credibile id obtinere unquam, & unquam illos potuisse, aut eam conatos fuisse, nisi plurima extitarent divinitatis argumenta, ex quibus emergit facilis illa ad religionem propensio. Ad alia Atheorum obiecta respondebimus in Vindiciis providentiae Divinae.

CAPUT II.

DE NATURA DEI.

In genere.

§. LVIII.

Deum existere iam probavimus; nunc videndum quid sit Deus & qualis; agendum igitur

I. De

Essentia Dei.

I. De eius essentia
II. De attributis.

Tractationem de attributis peculiari capiti reservavimus; hic essentiam quidem examinemus. At de quidditate necessaria est.

1. q. non minor est in Deum contumelia, falsas de eo probrosas opiniones habere, quam illum tollere, facilius ferimus hominem, qui dicat nos non esse, quam avaros, crudeles, & aliis sceleribus affectos esse; ut observavit Plutarchus Lib. de Superstitione.

2. Stultum est aram ignoto Deo ponere; nostra in Deum officia recte praestare nequeunt, nisi quis ille, & quid sit noverimus, neque enim Deum; sed cerebri figmentum adorat, qui ob id illum veneratur, quod ex vero illi tribuit. Recte Fragnerius in Schola Platonica: Recte Deum colere est primum cognoscere, quid sit? Tum vita, & studio ei [illegible] recta sequi.

§ LIX.

Supra in definitione Dei diximus illum esse Substantiam Spiritualem, hoc per hypothesin dictum, iam nunc demonstramus Deum esse Substantiam tam vere spiritualem, in se & per se existentem. Nemo negat nisi quod ex Systemate Spinozae deduci possit, illum ademisse Deo modum existendi, quo subsistentes subsistunt, quamquam acriter contendant Deum esse substantiam, eam quidem unicam. Cum eo non luctabimur, sed demonstrabimus Deum esse merum Spiritum contra Anthropomorphitas, Materialistas, & Spinozistas.

§ LX

CAP. II dum

§ LX.

Theorema: Deus est spiritus his rationibus probatur.

1. Supra probavimus dari aeternam cogitationem, et eam sine nulla materia posse inveniri.

2. Corpus cum partibus constat, mutationi obnoxium est, divisibile et destruibile, orit per compositionem, interit per dissolutionem partium, brutum est, et iners, ut ne motum quidem concipere posset, nisi impellatur, nec dequi sui conscientiam habet, quae omnia Divinae summae perfectioni pugnant.

3. Quae composita sunt a causa aliqua composita sint necesse est. Nec nos usque hanc partem duabus partibus cogitante et extensa constaremus, nisi esset superior quaedam causa, quae has partes composuit. Sed Deus cum causam nullam agnoscat, imo sit omnium prima causa, respuit ideo omnem compositionem.

4. Quae composita sunt per partes componentes limitantur quas alia alias circumscribunt; at in Deo qui infinitus est, omnino esse partes finitas, et simul infinitum, quidquid enim in infinito est infinitum est. Ergo Deus non est compositus.

5. Opera Dei arguunt eius sapientiam, libertatem, potentiam summam, quae attributa non nisi in spiritum cadere possunt. Inter opera Dei sunt etiam res cogitantes, seu spirituales, Ergo Deus est res spiritualis; alias effectus erit nobilior causa.

6. Au

De Essentia Dei.

6. Audimus testimonia sapientiorum Ethnicorum: Cicero Tuscul. quaest. L. 1. „Nec vero Deus ipse inquit alio modo intelligi potest,
„ nisi mens soluta quaedam et libera, segregata
„ ab omni concretione mortali, omnia sentiens, et movens.
„ Plato Philosophus Deum pronunciavit Deum esse ... mentem, quae nullis subiecta sit sensibus, sed sola cogitatione capi queat. Eadem fuit sententia Pythagorae, Aristotelis, Demophilis &c. Pulchrum illud Plinii: Quisquis est Deus, totus visus, totus auditus, totus animi, totus sui.

§. LXI.

Maaliostae, quorum Antesignani Thomas Hobbesius, et Johannes Clericus, concedunt Deum esse Spiritum et Negant merum esse Spiritum. His opponimus:

I. Si Deus partim Spiritus est partim corpus, tum omnino undiquaque perfectissimus et excellentissimus, habebit partem meliorem et deteriorem, quod absurdum.

2. Nihil debet fingi in Deo, quod cultui indignum sit; nam totus mundus est adorandus; si fingis vero partem aliquam Dei esse corpoream, quod tandem erit in illi, rudi, inerti et stupida re, quod admireris, quod venereris, ? religionem exterminatam cunt Maaliostae.

§. LXII.

Obiiciunt illi primo: Nemo dat quod non habet hoc sic admittimus: Nemo facit quod facere non potest; at quis dixerit Deum dotem omnipotentiae, et infinita agendi

virtute

virtute præditum, q. pôt facere corpora si modo velit, quamvis incorporeum?

2. Finge Dm habere corpus, & videamus quid illa corporeitas conferre possit ad creanda alia corpora, quidem tm extensio habet, qua notam rem extensam ex nihilo producere potest.

§ LXIII.

Secundo obiiciunt: si Ds ē indivisibilis instar puncti Mathematici quomodo erit omnipræsens?

R. Ds ubiq. est adē, ut mens mera per intimam quietem, & efficacem voltis operationem ubique; at nullibi ē more corporis per occupationem loci; Intra omnia & tm inclusus ab illis, extra omnia & tm exclusus ab illis. Sic intimus, hæc quæ regit, extimus creavit, regnat ubiq. sine loco, sunt verba Julii Cæsaris Scaligeri.

Obscurum quidem hoc, & ænigmaticum, & dignius Deo, citius omnia per nebulam videmus, quam dicere illum quaqua versum diffusum esse, & in infinitum dispersum per omnia spatia intra & extra mundum. Ad hanc obiectionem removendam Stapferus cap. VI. §. 337 hæc verba ex Volfio producit: Qui Maalisto Ens simplex pro puncto Mathematico habent, atque adeo videntur simplicitatem Dei, entis perfectissimi, & omnipræsentis adversum & alienum esse, qui quod idem sibi imaginari velint, & simplex sumant, tamquam minimam extensi partem;

qd si

qd si [illegible] formam & imaginaonis ē extende-
rent ultra limites hanc saltum; nec impos-
sibile sibi experiri viderent, qd [illegible] tus
simplex, nec hoc ipsum cum puncto Mathe-
matico confunderent, quandiu vo ultra sensus, &
pendentem inde imaginaonem sapere nolunt,
nihil adversus hos effecerit.

§. LXIV.

Capitalis hostis Dei, & religionis ē Bened. Spinosa,
cuius sententiam his propositionibus complexus ē
statuerim.

1. Non nisi unica datur substantia, eaq infinita,
infinitis attributis constans, quorum duo nobis
nota sunt, cogitatio & extensio sese fataliter evol-
vens, explicans in infinitos modos, quorum
attributorum unum quodque aeternam, & infinitam
exprimit essentiam.

2. Haec substantia ipse Deus ē, cum praeter Deum nulla
dari aut concipi substantia possit, nec alius Deus
existere, quam una illa, & absolute infinita
substantia.

3. Deus ē substantia constans infinitis attributis
quorum unum quodque aeternam & infinitam substantiam
exprimit, f. adeo qd a se ē, & sui causa;

Per substantiam intelligit Spinoza id, qd in
se ē, & per se concipitur. Ita ut substantia ipsa sit
tota in attributis; per attributum vo, qd
intellectus de substantia percipit, tanquam eius essentiam
constituens; per causam sui id, cuius essentia in-
volvit existentiam rem in suo genere finitam dicit
ubi per aliud maius concipitur, s. quae alia le

Eiusdem

eandem quis terminali sit, q. modus ē id in quo substantia ē, quatenus per modum concipitur.

4. Cum praeter Deum nulla alia substantia existere possit omnia quae existunt concipienda sunt tanquam variae modificationes attributorum illius substantiae. Unde entia finita oriuntur, veluti spiritus ex modificatione cogitationis infinitae; corpora ex modificatione extensionis infinitae.

Spinosae verba, <u>Res particulares (: bos, arbor,) nihil sunt nisi attributorum adfectiones, seu modi quibus Dei attributa certo, et determinato modo exprimuntur.</u>

Mentem humanam consideret ceu infiniti intellectus divini partem; <u>hinc sequitur</u> inquit <u>mentem humanam partem esse infiniti intellectus Dei</u>, ac proinde cum dicimus mentem humanam hoc v. illud percipere; nihil aliud dicimus, quam quod Deus non quatenus infinitus ē, sed quatenus per naturam humanae mentis explicatur, sive quatenus humanae mentis essentiam constituit, hanc vel illam habet ideam. Alibi: Potentia inquit qua res singulares et consequenter homo suum esse conservat, ē ipsa Dei s. naturae potentia, non quatenus infinita ē; sed quatenus per humanam actualem essentiam explicari potest. Potentia itaque hominis, quatenus per ipsius actualem essentiam explicatur, pars ē infinitae Dei s. naturae potentiae hoc ē essentiae.

Eodem modo de corpore pronunciat, Per corpus inquit intelligo <u>Modum</u> qui Dei essentiam quatenus ut res extensa consideratur, certo et determinato modo exprimit.

5. Quon

Quoniam oīa quæcunque in mundo fiunt, v. sint Spiritus seu corpora, per modificationem tantum attributi alicuius Divini fiunt; sequitur potentiam Dei, per quam res ortum suum accipiunt, non esse, nisi potentiam modificatricem.

Ex hac potentia modificatrice cum rerum in mundo rationem sufficientem reddi posse, statuit Spinoza, propterea potentiam creatricem, ut fictam rejicit.

Cum Deus non sit Substantia ab hoc mundo diversa, neque ipsi competat potentia creatrix: hinc Spinoza nec creationem alicuius rei, ex nihilo, a causa extra mundana admittere potuit.

Quæcunque sunt & fiunt per modificationem attributorum Dei, quæ æterna atque adeo etiam necessaria sunt; hinc etiam statuit oīa ex necessitate Divinæ naturæ determinata esse, ad certo modo existendum & operandum; quidquid vero ex attributo aliquo Divino necessario sequitur, etiam necessario existit, nec adeo Deus operatur voluntate libera, sed necessaria; dum res nec alio modo, nec ordine produci potuerunt, quam productæ sunt; oīa ergo, quæ existunt, sunt absolute necessaria.

Eandem ob causam etiam voluntatis humanæ libertatem tollit, & determinatur ad hoc, v. illud volendum necessaria, & homines esse se liberos esse opinantur, quatenus volitionum suarum sibi conscii sunt, nec stimulorum causarum occultarum ingentium sentiunt.

Ex quibus patet Spinozam absolutam necessitatem & universale fatum introducere.

Eadem opera tollit actionum omnium moralitatem, præmia, & poenas.

Ergo dixerat oīa, naturæ æterna quadam necessitate procedere; causas etiam finales, propter quas Deus libere egisse dicitur, tamquam humana figmenta à rerum natura removet.

13. Si

13. Si vero nullius datur rei finis, sapiens etiam nulla adscribi potest sapientia, unde illam pariter Spinoza inter figmenta accensuit.

14. Eandem ob causam, etiam Dei sapiens ad finem aliquem gubernatio et providentia ex mundo eliminanda una cum religione.

15. Cum denique res omnes absolutae necessitatis lege productae sunt, et producuntur, ut alio modo et ordine produci non potuerint. Hinc secundum Spinozam impossibile est, ut aliquid in mundo fiat, cuius causa naturalis sufficiens in statu mundi, eius antecedenti non existat; quando autem aliquid in mundo contingit, cuius ratio naturalis sufficiens in statu mundi antecedente non datur, sed quod efficitur a causa ab hoc mundo diversa, quam Spinoza negat, quod insuper tale contingit, vocatur Miraculum. Propterea Spinozae etiam miracula impossibilia sunt; atque ideo miracula explicat per effectum quendam naturae insolitum, cuius causam naturalem vulgus ignorat, vel cuius causam naturalem exemplo alterius rei insolitae explicare non possumus. Hoc Thaphernus. adde —

16. Cum Deus ab aeterno agat necessario, sequitur causarum naturalium particularia effecta eedentium progressum esse in infinitum; imo singularum quarumque cogitationum ac idearum esse concatenationem aeternam, ac necessariam; ita ut alia sit ex alia cogitatione in infinitum.

§. LXI

§ LXV.

Praecipua Spinozae Axiomata sunt.

1. Effectus cognitio, a causae cognitione dependet, et eam involvit.
2. Quae res nihil commune secum invicem habent, eam per se invicem non possunt intelligi, et conceptus unius, non involvit conceptum alterius. Haec Axiomata eo tendunt, ut hinc deriventur: effectum esse effluvium causae, et in effecto ipso existere causam.

§ LXVI.

Venena in dictatis ad verum auctorem Spinozae Systema ad haec juncta revocat.

1. Unicam esse in rerum natura substantiam.
2. Illam esse infinitam; quod enim finitum est, debet alia re eiusdem naturae terminari; ut corpus corpore, cogitatio cogitatione; quod vero unicum est, non potest alia re eiusdem naturae terminari; ergo debet esse infinitum.
3. Illam substantiam esse causam sui, et necessario existere.
4. Illam substantiam praeditam esse infinitis attributis, nobis ignotis, quorum unum quodque aeternam et infinitam essentiam exprimit; duo tamen nobis nota esse: extensionem et cogitationem, omnia in mundo existentia huc referri posse. Haec in Deo esse inde colligo, quia existunt in mundo res corporeae et spirituales; existere autem non possunt, nisi in Deo essent attributa extensionis et cogitationis; Nam ut est in axiomate, effectus exprimit causam, et quod est in effecto, debet esse eam in causa.
5. Res res particulares omnia singularia quae existunt, sunt

attributorum

attributorum, atque adeo huius unius substantiae esse modificationes.

6. Corpus esse modum, qui Dei essentiam, quatenus ut res extensa consideratur, certo & determinato modo exprimit; Mentes esse modos particulares, Dei naturam, ut cogitantem exprimentes, adeoque mentem singulorum esse ideam particularem, & partem infiniti intellectus Divini, quae certo corpori adligata fuit.

7. Non tamen statuit Spinoza singula corpora, & singulas mentes esse Deum; sed esse partes Dei infinite extensi, & infinite cogitantis.

8. Alia quoque cogitat Deus, quatenus omnes mentes continent, alia, quatenus vario modo, hac vel illa mente exprimitur.

§. LXVII.

Spinozismo haec opponimus.

I. Conceptus ille inexplicabilis est, & repugnans est, dum asserit, praeter hos modos, vinculo simul iunctos nihil existere, & esse tamen substantiam, quae, Deus sit. Spinozae Deus similis est notioni universali, quae est abstractio mentis, nullum habens obiectum reale; si enim quaeras Spinozam; Ubi est substantia illa unica, infinita? in infinitis inquit attributis, quae substantiam infinitam exprimunt. Ubi sunt illa attributa; in Modis, in Rebus singularibus, per quas illa substantia, cum suis attributis varie exprimitur. Ubi est causa? In effectibus immanentibus. Ubi sunt effecta? in causa immanente. Quid hic generis est? Res omnes singulares Modi sunt, in his sunt attributa infinitae substantiae, in attributis

ipsa

ipsa Substãa. Non ut Spēes ē in individuis, genus in Spēb; pr abstractionem. G. Dˢ Spinozæ in abstracto tt ꝯceptus subsistit, & imaginarius ē; Nam attributa illa ꝯceptus, cogitaõ & extensio ō nisi in particularib modificaõnib, in singularib mentib & corporib sub- sistunt; G. Substãa quoque ipsa, quæ in attributis ē, ō nisi in modificaõnib illis subsistit; ut adeo si oēs modos, ᵹ. si oēs res particulares simul sumtas, Divino Spinosæ subtraxeris, iam illi Dˢ nullus supersit, iam illa substãa infinita perierit.

Capitalis illa hypothesis; unicam dari substãam, falsa definiõne substãæ nititur. Nempe substãam ēē id, qᵈ in se ē, & pr se ꝯcipitur. captiose! Substãa quidem in se ē ᵹ. ō existit in re alia, ut Modi, quod ō ēē, sed inēē, pr se concipitur ᵹ. ad eius ꝯ- ceptum, alterius rei tanquam subiecti, at hæc ex- plicaõ ō ē accomodata Spinozæ systemati: Dum ille dicit substãam ēē in se, intelligit ēē a se, ēē caam sui; sic satis precario! Nam nemo id quidem Verum concesserit substãam ideam requirere, ut sit ens à se, caa sui ᵹ. Ens cuius essẽa existẽam neces- sariam involvit. Ruit G. Pantheismus, uni malæ definitioni superstructus; Ruit hypothesis in hypo- thesi, cum hypothesi, subluta hypothesi. Thesim de unica substãa hic impugnamus æqtis.

Partes mundi sunt realit distinctæ, qᵈ in modis locum ō het. Modi enim modalit distinguuntur, q. oēs unum hent subiectum, in quo sunt; sed quum realit distin- guuntur sua subiecta ppria hent; iam vō sunt in mundo multæ res vere, & pprie distinctæ; quisque

per

pr̃ intimum sensum novit mentem suam realiter distin-
ctam ẽẽ a mentib. aliis. Cadit G. Thesis unam ẽẽ sub-
stãam, res oẽs eius ẽẽ modos; q. inter res huius modi ō
ẽẽ modalis optinet distinctio.

B. Partes huius mundi seorsim subsistentes, varios
ipsæ hñt modos, quorũ subiecta st. G. ō pñt ẽẽ modi
unius subiecti, aut ullius substãæ.

F. Corpora singula, singulæ mentes, singulæ mundi par-
tes st finitæ; si aũ illæ partes oẽs ẽẽnt modi uni-
us substãæ, illa substãa ẽẽt infinita; impossibile
foret partes substãæ infinitæ ẽẽ finitas; Nam in
infinito ō pñt ẽẽ partes finitæ, quidquid in infini-
to ẽ infinitum ẽ, quidquid finitum ẽ, in infinito
locum ō hẽt, nec ex finitis, quãvis accumulatis
infinitum existit. G. patet res huius universi ō
ẽẽ partes substãæ, quæ sit infinita.

D. Partes huius mundi ō nunquã st oppositæ, & eodem
momento invicem ꝯtrariæ. v.g. Ignis & aqua; quod
talia ꝯtraria modi ẽẽ pñt unius substãæ, ab ea-
dem substãa se se iux modis suis destruet, ut a-
qua ignem, ignis aquam, homines ꝯliantes se invi-
cem trucidant; an G. dices? Deum in illis hnib.
modificatum, & expressum bellum secum gerere
Una eademq. substãa eodem momento ꝯtra-
rios requirit hẽre modos. v.g. cera ō pt eo-
dem momento figuram rotundam & quadratam
hẽre, aut una mens duas cogitaões. Et hoc
tñ ꝯtinere deret in unica illa, eademq. substãa,
cum uno eodemq. momento sint in partib. uni-
versi oppositæ modificaões.

E. Cogitaonem, & extensionem unius eiusdemq. substãæ

ẽẽ

esse adtributa, quod Spinosa confidenter affirmat, pernegamus. Duo enim illa adtributa adeo opposita sunt, ut alterum excludat alterum. Res extensa bruta est, neque agit ex principio interno, adeoque una eademque substantia, cuius attributa sunt ex hypothesi cogitatio et extensio, et agit ex se sine impulsu intrinseco, et non agit ex se, quod absurdum.

Ipse Spinoza Cogitationem, et Extensionem adeo distinxit, ut illius modificationes mentes, huius modificationes corpora dixerit, quae Modificationes contrariae sunt, quia et ipsa attributa contraria, neque adeo in uno subiecto convenire possunt.

Hypothesis: Substantia non potest producere aliam substantiam atque adeo res omnes sunt modi unius substantiae, falso hoc axiomate nititur: Effectus cuius dependet a causae cognitione, et eam involvit. Nulla datur causa nisi immanens, ex qua effectus effluit, ut adeo causa in effectu sit, et praecipitatur.

Causa illa immanens, et unica illa infinita Substantia, cuius effluvia externa sunt, omnes modificationes, s. partes subiecti unius. Sed quis docuit tale axioma, Spinozam? Unde illud liquet, non aliam esse posse causam, quam immanentem, ex qua effluunt modificationes, ut modi, et affectiones sunt ex subiecto.

Contrarium utique docet experientia. Liberi oriuntur ex parentibus, suntque effecta ab illis, tamquam causis distincta. Verbo non sunt modificationes Parentum. Sic perpetuo observamus causas distincta ab ipsis causis effecta; a mundo quod falsum est nullam esse causam, quae

effect

effectum sistat à se perfectum.

4. Statuere Spinoza debuit Extensum, s. mundum eẽ œternum; q. Extensio ē attributum infinitæ substãæ ex hypothesi; sed hoc supra refutavimus, finitum in infinito locum ō het, ex partib. finitis ō exurgit totum infinitum. Vide pag. sub 7.

5. Attributa divina naãe, quæ Spinoza Deo attribuit, pugnat cum Eius Systemate.

I. q. omniscientia. quod cadet illum in unicam substãam, cuius modi singuli imperfectam hent scientiam? an qđ ex multis imperfectis conflatum ē, perfectum eẽ ptt.? Singulæ mentis st imperfectæ scitæ. Ergo nec universæ dabunt omniscientiam infinitam; singulæ mentes sunt errori obnoxiæ & se à fecerrant. Error cum omniscientia subsistere nequit; Ergo Deus Spinozæ cum erret in suis partib., omniscius ō ē. Denique quæ mentes eodem momento contrarium statuunt, & cogitant; quod hoc cadit in unicam infinitam substãam? illam eodem momento quippiam & adfirmabit & negabit.

2. Omnipotentiam, quam Deo suo tribuit Spinoza, tamquam ditat in eo consistere, ut quidquid possibile ē, fiat, adeo cum statuat id tt possibile eẽ, qđ actu fit, negat eam seam ulterius extendi poẽ, atque adeo ideam omnipotentiæ perdit, omnipotentia enim potentia infinita quæ exhauriri nequit, quæ nullos terminos agnoscit, quæ plura possit, quam facit. Præterea Deus in suis modificationib. valde limitatus ē, in his partib. multas infirmitates het, quæ destruunt omnipotentiam.

3. Be

3. Beatitatem quam Spinoza Deo suo adsignat, quod ꝯgrue-
itur eius systemati: beatus enim excludit omnes anxi-
etates, tristitiam, dolorem, spem, metum.
At hæc in nobis, qui Dei partes sumus,
obtinent locum, quia tristamur, metuimus, cupimus,
speramus, sorte contenti non sumus. Multum igitur abest, ut
beati simus, neque adeo Deus Spinozæ, cuius partes
nos sumus, cui, quod agimus, cupimus, petimus, &c.
attribuendum est, beatus esse potest.
4. Immutabilitatem Spinoza altera manu attribuit, altera
Immutabilitas enim excludit omnem alterationem, proinde
propter illam Deo nec accedit, nec decedit quidquam;
Ubinam illa perfectio, quæ in Deo locum habet? cum eius
modi & partes sunt omnia singularia, quæ existunt?
quis enim non observat in mundi partibus, perpetuas
mutationes, nascendi, & pereundi vicissitudines?
omnia horum plena sunt. Igitur in Deo tali, cuius modificatio-
nes sunt in continua mutatione, frustra immutabili-
tas quæsita.
5. Per Spinozismum attributa realitatis manifestæ, ut
vitæ, s. rationis actuosæ Deo negantur, negat liber-
tas, negantur virtutes morales, Iustitia, veritas,
bonitas, quæ suis locis Deo vindicabimus.
6. Absurda ꝯsanitas est in Spinozismo, per quam nos
& omnia quæ vel vilissima & vanissima in societatem
Divinæ naturæ adsciscunt.
7. Intolerabilis est Spinozismus in societatibus, ut quidem
fidem iurisiurandi, religionem, iustitiam, discri-
men boni & mali, præmia & poenas, adeoque omnia
fundamenta, & vincula societatis tollit.

§. LXVIII.

§. LXVIII.

Profligato Spinozismo, & Materialismo secure repetimus Deum ee Sptum; at hoc dextre illigendum neq. enim Dm cum nostris mentib. in ordinem cogimus. Sptus ille e; sed longe sprior, & perfectior mentib. nostris.

1., Mentes enim nrae ō pnt sola Volte operis aliquid extra se producere Ds ptt.

2., Mentes nrae adficiuntur a' naa, Ds ō . .

3., Mentes nrae exercunt, & exercent poteam; at nesciunt quid sit potea, & qui exerceatur.

4., Verbo Mentes nrae st limitatae & imperfectae, Mens Divina infinita ē, & pfectissa. Et cum aliud nn ō suppetat, appellamus illum Sptum. Memores tn infiniti intervalli quid ē Dm inter & alios Sptus.

CAPUT III.

DE ATTRIBUTIS DEI RELATIVIS

Seu De Naa Dei Speciatim.

§. LXIX.

Speciatim Naa Divina explicatur per attributa Naalia, quae sunt explicatones Definionis Dei, s. Naae

Divi

Divinæ diversimode a nobis spectatæ speciales definitiones.

Cum enim rem complexam simul et uno obtutu contemplari mens nequeat, vitium compensat, eam rem per partes lustrando, quodque sic de natura eius ad firmat, dicuntur: attributa, s. proprietates naturales.

§. LXX.

Ad illectum et memoriam iuvandam variis partitionibus attributa divina in certas classes rediguntur; alia affirmativa dicuntur, alia negativa; eo, quod ideam Dei formatur via negationis, et eminentiæ: alia tr[illegible]; alia vita; alia communicabilia; quæ partitio postrema omnino suo loco relinqui.

a) Nulla pars divinitatis cum ulla re communicabili, citra simplicitatis summæ perfectionis dispendium.

b) Illa partitio fundamentum habet, non in ipsis Dei attributis, sed in eorum ad nos relatione, quod nempe aliquorum aliqua in nobis, aliquorum autem nulla sit species, et similitudo. Priores partes non ita comparata, ut tota de divinis attributis tractatio recte atque ordine secundum eas institui possit. Commodissima distinctio est, et ad distinctum conceptum proxime necessaria, qua attributa Dei dispescuntur

c) in naturalia s. necessaria, quæ Deo absolute, et quasi necessario est.

d) in relativa, s. libera, quæ nimirum Deo in relatione

ad creat

ad creaturas adscribuntur; quorum fundamentum arbitrium est, puta liberum Dei decretum.

§. LXXI.

Ex hac distinctione multae Quaestiones solvuntur v.g.: sunt ne attributa ipsa Dei essentia, nec ne.

R. Et sunt, et non sunt; absoluta sunt, relativa non sunt. Non ad suum fundamentum non pertinent in essentia Dei, sed quae abesse, quoad exercitium, salva Dei essentia possent, quippe fundamenta in relationibus Dei ad creaturas quas ille libere induit, sic Iustitia, Bonitas &c. nisi; carentur objecta haec virtutum Deo adscribi, nisi quoad fundamentum non possent.

Q. An quidquid in Deo est, ipse Deus est?

R. Hoc vulgare axioma falsum convincit per hanc distinctionem attributorum in absoluta et relativa. Ex qua patet alia attributa esse ipsum Deum, alia non; quod enim a Deo abesse potest, quod a Dei libertate pendet, non potest dici ipse Deus. Est enim ipse Deus ens necessarium, et excludit libertatem indifferentiae, qualem decretis tribuimus et inde ortis relationibus.

Q. Sunt ne in Deo accidentia?

R. Si accidentia intelligas, quod alicuius accedit, et rem perfectiorem reddit, nulla in Deo accidentia sunt; si vero per accidentia intelligas, quae salva Dei natura et abesse, et adesse possunt, qualia sunt attributa relativa, quoad exercitium non veremur dicere: in Deo dari accidentia.

§. LX

§. LXXII.

Distincta attributor Divinitatis naalium nõo hoc mõo formatzi Generalem Dei distinctionem, qdnpe Ds sit, Substaa Spiritualis infinite pfecta, discernamus a' cogitaone nra Maam ideo Dei, quae ē Substaa Spiritualis, seiungamus a' forma, quae ē infinita pfectio, tum vo Maam definionis bipartiamur. Deunq spectemus
qua Substaam, s. aliquid Existens.
qua Substaam Spiritualem s. Spiritum, atque sic iis, quaecunq tam de Existea Dei, quam de Naa Spirituali in abstracto pdicari pnt, addamus formam definionis Dei infinitam pfectionem, et augeamus in summum pfectiones eas, quae cadere in Sptum et in Substaam pnt.

§. LXXIII.

Duplicia ergo sunt attributa Dei absoluta, nempe attributa Substaae et spiritualitatis. Si Dm spectemus simpliciter ut rem subsistentem tria quaerunt?
1. Quare res illa sit, s. a' qua caa?
2. Quo existere inceperit?
3. An porro Extitura sit? et quomodo?
Tria respondent.
1. Deum ēe a' se.
2. Nullum Existendi initium hre.
3. Semper eundem Mansurum ēe.

Tria

Tria igitur sunt attributa existentiae: Aseitas, aeternitas, immutabilitas.

§. LXXIV.

A. Primum attributum subsistentiae est Aseitas ad quod causam refertur adseitas, quae utraque complectitur independentiam, si nosmet ipsos consideraverimus, quum quidquid existit debeat habere rationem merito quaerimus: Unde et quorsum simus et deprehendimus habere nos et causam a qua, et finem propter quem existimus. Hoc de Deo negamus, cum illi adtribuimus Independentiam quae et causam efficientem, et causam extra Deum finalem ab illo excludit, dicitur Deum esse et a se et ad se.

Aseitas proprie pertinet ad causam a qua; scatque Deum non in se habere aliqua extra se, sed in se habere rationem existendi; conceptus autem huius attributi duplex est: Negativus et Positivus.

I. Negativus removet causam existentiae Dei extra Deum; sed hic conceptus non est sufficiens, quia ipsum nihil negativo sensu independens est, quatenus id, quod non habet, nulli debeat.

2. Positivus causam illam intra Deum ponit, quod de extra est intelligendum; Non enim dicimus Deum se ipsum produxisse, quod infert contradictorium est, Nam si Deus se ipsum produxit, et fuit in illo actu producendi, et non fuit, fuit qua causa, et non fuit qua

effect

effectus. Quid G positive de Aseitate dicimus?
Naam Existed ee in Dei pfectissa nat quodendam, ita, ut Ds vi omni sufficientia existat necessario sibiq. v. pfectioni sua et debeat Existeam; quid vo sibi sit sufficere ad existendum? Nobis ignotum est; q. idea nra sit finita, & adligata rebs productis, quales sumus & nos ipsi; sed tamen vis o habemus ideam positivam, ut explicitam Entis a se; clare tn illigimus, rem talem dari certisse, adeoq. Aseittem Deo adscribendam ee.
q. caar successio o datr in infinitum. G oportet dari aliqd primum ens. Illud primum det ee a se. Finge em ee ab alio, iam primum o erit, q. caa prior e effectu.
Si attendemus ad definionem Dei, quatntis infinite pfecti, ex ea sponte aseitas fluit. Si em Ds eet ab alio, tum o eet pfectissum Ens; posset em pfectius gcipi, & revera pfectius eet id, qd o eet ab alio. Praeterea si Ds ab alia caa eet, imperfectior illa caa foret; G Ens infinite pfectum a se sit oportet, & o ab alia caa. Cum porro Ds existat a se, Existit etiam ad se, s. pter se. Deo igit tribuimus Adseittem, qua quam illigimus independeam, a caa finali; s. dicimus Dm o existere ad finem aliquem extra se; Adseittem hanc vo adscribimus his raonib.
qd ad finem, destinatum e, & ordinat, ut existat

ad hunc

& ad hunc v. illum scopum, illud ab alia caa destinatum sit oportet; Nemo enim, qui adhuc non est, deliberare secum potest de existentia sua ad hunc, vel illum finem.

6. Quod propter aliud existit, libere & contingenter existit. Dependet enim ab alia re, ad quam tanquam finem fertur, ab alia itidem re destinatus, & cessante illo fine, cessat ratio illius rei, quae propter finem est. Cum Deus necessario existat, non contingenter, sequitur illum a se existere.

Obs. 1mo Idea Aseitatis includit quidem absolutam existendi necessitatem, neque tamen hae ideae reciprocari debent; quamquam enim quod a se est, sit etiam necessario: non tamen quod necessario est, id omne a se est, v.g. Effectus caae immanentis, necessario operantis, aeque est necessarius ac ipsa caa immanens, neque tamen ille effectus a se est; secum igitur Spinoza pugnabit, cum aseitatem per necessariam existentiam explicuit.

2do. Independentia Dei a caa efficiente & finali, cardinale attributum est, quod qui igitur de Deo loqueris, inprimis cura, ut sua illi independentia salva sit; nam facile errabit, qui in Theologiae & Philosophiae ut ita dicam Oceano, hanc cynosuram in oculis habebit.

§. LXXV.

Aseitas includit necessitatem existendi absolutam per quam intelligimus tale Dei attributum, cuius

respectu

respectu naõ Divinæ plane repugnat ō existere.
Tali Necessitati opposita ē ɋtingeã, quæ dicit, rem, quæ ē sine ɋtradictione poẽ ō eẽ, & quamqm̃ actu existat, poẽ tñ redigi in statum possibilittis, ex quo emersit, Deo tribuimus absolutam existendi necessittem ob has rationes.
qd a se ē nunqm̃ fuit in statu possibilittis; finge tñ aliquando actu ō fuisse, qdo eẽ cepit, quod se ad existendum determinavit? quod se produxit? quod sibi dedit actualem existeam, quam ō habuit.
Quidquid ad infinitæ pfectionis ideam referri ptt, referri ad Dm̃ id oẽ ptt, & det. Cum vo pfectius sit eẽ quam ō eẽ, procul dubio pfectius ō poẽ ō eẽ, quam posse ō eẽ; quo, quid em̃ longius distat ab imperfecto, eo eam pfectius habendum ē? Cum igit pfectius sit aliquid, qm̃ nihil; pfectior eam erit ille existendi modus, quo res quæpiam sic ē aliquid, ut nihil eẽ plane ō possit, illo existendi modo, quo res quæpiam sic ē aliquid, ut possit eẽ nihil. Infinitæ igit pfectionis idea pugnat cum ɋtingeã, quæ ad nihilum vergit, & importat Dei necessariam existeam.
qd ɋtingens ē dependet in fluxu cæ pereantis, & ɋservantis. Procreantis, ne maneat in statu possibilittis. Conservantis ne amittat statum actualittis, pr em̃ suam naam, ie qd ɋtingens ē, æque determinatum ē, ad

ō exist

ō existendum, quam ad existendum. Ergo potius existat, quam non, quod potius pergat existere, quam cesset, utrum causae alicui debet, a quo eam in existendi initio et progressu dependet; cum vero Deus sit independens ab omni causa sine efficiente, sive conservante, sed per ipsam aseitatem sequitur illum non contingenter, sed necessario existere.

§. LXXVI.

B. Secundum attributum subsistentiae oritur ex quaestione quae formari solet circa terminos existentiae rei alicuius. Termini illi duo sunt: *a quo* et *ad quem*. Terminus *a quo*, dicitur initium; terminus *ad quem* dicitur finem existendi; huius quaestionis responsionem dicimus: Deum excludere illos terminos adeoque initium et finem existentiae non habere; quod attributum nomine aeternitatis exprimimus. Dicimus igitur nullum unquam fingi potuisse momentum, in quo dici possit, non existere Deum. Ergo aeternitas existentiae terminos *a quo* et *ad quem* absolute excludit. Hoc attributum facile Deo adseritur et deducitur

1. Ex idea summae perfectionis.
2. Ex idea aseitatis.
3. Ex idea necessariae existentiae.

§. LXXVII.

Nos aeternitatem negative explicuimus; non tamen reiicimus definitionem positivam Boethianam: *aeternitas interminabilis vitae tota simul, et perfecta possessio.* Quamquam non putemus multa hac

definiendum

definitione contineri, quod ad sequens attributum substi-
tuo, nempe Immutabilitatem quomodo referri potest
tamen alienum videtur nobilissimam definitionem hic pau-
cis explicare; dicit ergo Boethius vitam Dei posses-
sionem etc.

2. Indeterminabilem quia existentia Dei initium et fi-
nem non habet; sed nec habere potest, propter intrinse-
cam existendi necessitatem; Mentium vitae
existentia, quam precario possident; at Deus summo et abso-
luto iure obtinet etc.

3. Simultaneam. Nihil habet Deus quod speret, quod optet, quod
expectet, nil quod amittere possit. In vita nostra
praeteritis praesentia, praesentibus futura succedunt,
et hae momentorum vices, multa nobis auferunt,
multa adferunt; at in vita Dei, in possessione
perfectionum omnium nulla est momentorum successio,
atque adeo nulla mutatio, nullum augmentum, di-
minutio nulla. Praeclare Aug. in Enarratione
Ps. CI: Apud Lat. ad haec verba: In Generatione
„ generatione anni tui; sed qui anni tui inquit, qui?
„ nisi qui non veniunt, ut transeant; qui? nisi qui
„ non ideo veniunt, ut non sint; omnis enim dies in hoc tem-
„ pore ideo venit, ut non sit, omnis hora, omnis mensis,
„ omnis annus, nihil horum stat, antequam venerit, erit,
cum advenerit non erit; Paulo post. Non aliud anni
Dei, et aliud ipse Deus; sed anni Dei aeternitas Dei
est, aeternitas ipsa Dei substantia est, quae nihil habet
mutabile, nihil ibi praeteritum est, quasi iam non
sit, nihil est futurum quasi nondum sit, sed non est ibi,
nisi est, non est ibi fuit et erit, quia et quod fuit iam non est,
et quod erit nondum est, sed quidquid ibi est, non nisi est.

3. Totam

3.) Totam, q. quidquid ad vitam perfectissimae mentis pertinere potest, id omne Deus, semper totum habet, habet inquam, neque de eo proprie dici potest, quod habuit & habebit.

4.) Perfectissimam; Deus enim perfectissime intelligit, perfectissime vult, ergo & perfectissime vivit; vita enim spiritus consistit in actuositate cum conscientia ex principio interno, quae actuositas potissimum intelligendo, & volendo est, perfectissime autem intelligere est, esse perfecte adaequate, intime, uno mentis actu; denique intelligere perfectissimo modo velle, est ex se velle, quod voluntatem determinat in se habere potentiam velle satisfacere denique & liberrime velle.

§. LXXVIII.

C. Ad tertiam quaestionem respondemus: Deum semper eundem esse, & mansurum; quae est immutabilitas, inclusa aeternitate; imo certa quaedam aeternitatis conditio. Plato in Timeo, [citatus a Petavio Dogmat. Theolog. L. III. C. 4.] το εν μεν αει, γενεσιν δε ουκ εχον, αει κατα παντα ων. Id quod semper est, neque ortum habet, semper eodem modo habet [i. e.] Herennius Platonicus Philosophus aeternitatem dixit εσοδαν απειριαν, statem infinitatem. Plato dicit: errare hos, qui partes illas temporis: erat, & erit, in aeternam substantiam transferunt. Dicimus enim de illa: erat, est, & erit. Sed illi revera solum est competit; at erat & erit, ad generationem, quae in tempore procedit referri competit. Motus enim ...

quo a...

quam semper eodem modo se habet immobiliter, neque vetustius neque Recentius esse unquam oportet.

Immobilitatem plerique Philosophi ad Aeternitatem referunt; Nos ab ea distinguimus, et nunc immutabilitatis exprimimus; illa durationem Dei successione ex vacuam, differentiaque temporis facit, ac nullas in ea partes constituit, nullas vices, sed simul esse universum, ac in puncto consistere docet. Designatque totam Esse Divini excellentiam ut ei nihil accedere; totam firmitatem ut nihil ei decedere posse. Hoc attributum Deo damus ob rationes

1) Id exigit Definitio Dei, quae Entis infinite perfecti. Infinite perfecto nihil addi, nihil demi potest; si quid adderes non fuit infinite perfectum, ergo subsistit immutabiliter.

2) Si Deus mutaretur, causa mutationis vel in Deo esset, vel in Re extra Deum; Res extra Deum absolute subsistentem nulla est, extra Deum relate subsistentem, sique ipsa a Deo sit, et dependens; ergo mutare illum non potest, nil illi addere, nil demere. Deus autem cur seipsum mutet, ratio nulla est; quia et amat suum statum, perfectissimum, nec culpa sua quidquam perdere potest; sed fac illum velle mutare; non potest tamen nam

3) Necessario existit, ergo necessario talis est, qualis est, necessitatem existendi, sequitur Necessitas essendi, seu ad ideam necessarii Entis non tantum pertinet, ut sit vere, ut etiam tale sit, quale est.

Ex his liquet Permanentiam, seu perseverantiam seu Durationem Dei in existendo non esse successivam

cessivam

cessivam, aut ullo temporis spatio commensurabilem q. successio vices præteriti præsentis, et futuri faciat, quæ cum immutabilitate adeo adversa opposita sunt; sed a' le est hanc Thesim peculiarib. confirmare ratio nib.

aa.) Permanentia Dei successiva sicut includit fuit et fore itaq. includit aliquid quod non esse quod enim fuit, illud quia amplius non est, quod erit dum est, quod iam est, modo non erit. Successionem ergo sequitur contingentia vergens ad nihilum, quod in Deum cadere nequit.

bb.) Duratio per momenta, et tempora fluens, nunquam est infinita perfecta, dum tamen singulis momentis et decrementa capit, et incrementa sumit, nunquam Dei infinita et perfecta sit.

cc.) Durationem infinitam Deo adscribere, eam tamen per momentorum intervalla successive fluentem concipere est quidam ἀδύνατον, et cohærens. Clarum enim est omnem successivam durationem partib. constare ob partium tamen succedentium lapsum dicitur successiva; illæ partes omnes aut infinitæ sunt aut finitæ; si finitæ, quomodo infinitam constituunt durationem? Si infinitæ, quomodo aliis aliæ maiores sunt? Nam in duratione successiva dantur partes Maiores et minores. v.gr.: Ex momentis v. scrupulis fiunt Minuta, quadrantes, horæ etc. an infinitum igitur infinito Maius est, aut quomodo alia aliis maiora sunt, singula infinita sunt?

dd.)

d.) In duratione infinita, nullum initium, nullus finis, nullum medium, ut in spatio infinito, nullum centrum et nulli dantur termini mensurationis. Deus igitur ab aevo tempus ire iubet, stabilisque manens dat cuncta moveri. —

Ut locis praesens simul est Deus omnibus unus,
Sic rerum [illegible] solum habet et numeros
Nec serum aut properum sibi sentit in ordine rerum
Cui cuncta assistunt acta et agenda simul.

Quod est Epigramma Prosperi. Repetimus ergo Thesim: <u>Dei durationem carere omni successione, neque per partes evolvi.</u> Addimus nova Boetii ipsiusmet verba, quibus definitionem suam firmavit, quamquam nova omnino sit huius sententia:
„Quidquid vivit in tempore, id praesens a praeteritis in futura procedit, nihil quod est in tempore constitutum, quod totum vitae suae spatium pariter possit amplecti: sed crastinum quidem nondum apprehendit, hesternum vero iam perdidit &c. Quod igitur interminabilis vitae plenitudinem totam pariter comprehendit, ac possidet; cui neque futuri quidquam absit, nec praeteriti fluxerit; sed aeternum esse iure perhibetur. <u>L. V. Prosa de Consol. Phil.</u>

Dici solet, et potest aevum Dei coexistere temporum differentiis, atque adeo successive currere, et in infinitum protendi.

e.) Ante omnia tempora, quo et se modo aevum fuerit Dei, cum nec sol, nec luna, nec anni, nec menses.

2. Ex coexistentia male colligitur idem existendi modus; non enim quae coexistunt continuo eodem modo existunt. Si describas circulum, punctum in centro stat, movetur in periferia; et punctum centri relationem habet per radios exeuntes ad omnia puncta peripheriae. Sic divinum Dei relationem habet ad heri, hodie, cras; in puncto tamen consistit, et immensitatis suae indiviso spatio omnes temporis partes superat, absorbet, consumit; atque quemadmodum Deus ubi est, nec tamen proprie est in illis temporis spatiis; fuit enim ab aeterno nec locus ullus esset, nec tempus existit tamen Deus; sunt et alia exempla magis obvia, quae docent non omnia eodem modo existere, quae coexistunt. Index horarius circumagitur, tabula horologii quiescit, rota circumvolvit, stat axis, neque alveus una cum flumine decurrit, ea quae currunt diversas sumunt relationes ad ea quae stant et contra; ea tamen quae stant, non mutantur ab illis, quae currunt, punctum in eodem statu concipitur, et est, non ~~absoluta~~ obstante circumstantia continua mutatione; sic Deus immutabiliter, et immobiliter coexistit tempori, rebusque continuae mutationi obnoxiis; quamquam si ideas nostras consulamus fatendum sit, nos de infinita duratione non aliter cogitare posse

qm de infinitor momentor successione. Atq hde sufficiant de atributis subsistentiæ.

§. LXXIX.

Hunc qsideremus Dm, qua Substaam Spiritualem, eam quidem pfectissam, & qud attributa spiritui pfectissto adscribi queunt, investigemus.

Hdc investigao alias fieri nequit, qm si nos ad nosmet, mentemq nram reflectamus, eius adtributa inspiciamus, qm imperfectionem involvunt a Deo removeamus, quæ o involvunt, in immensum augeamus, & ad summum pvecta, ad summum Ens s. pfectissm referamus. Attendenti G mentes nras corporis unitas, liquet inius ee Illectum, iudicium, volem, libertem, vim abstrahendi, reminiscendi ee ssum, imaginaonem, habitum, afectus, reflexionem. In his vo Deo adscribendis, v. ab illis removendis, attendendum e ad ideam pfectionis Negativam & positivam, pr quam removemus, quidquid vel umbram impfectionis het positivam, pr quam attribuimus Deo, quidquid idea pfectionis altisse preceta qprehendit.

§. LXXX.

Ex idea pfectionis Negativa sequentia fluunt. 1.o qpetit Deo iudicium ab illectu distinctum.

Iudicium

Judicium in nobis distinguit ab illectu; q. nos oia ō percipimus, sub idea veri & falsi, id ut ne falsum p vero eligamus, opus te morosо examine, ideas accurata cparaone & separaone. Quod igit diversa sint in nobis falsi illectus & iudicium, Fundamentum ē & caā imperfectio Mentis nrā, quā pr. illectum ō illico penetrat in res veras, & falsas. Cum igit Ds sine periculo erroris oia illigat absolutissō gradu, tum oia percipit uti sunt, sub gemina ratione veri & falsi, boni & mali; clarum ē illi iudicium ab illectu distinctum ō posse adtribui.

2., Habitus in Deo nullus ē; Nam supponit imperfectionem, qm emendavit habitus; dicit em facilitatem agendi adquisitam exercitio. Tale quid ō cpetit Deo, qui promtitudinem agendi, quā vult naā sua habet, ō crebro exercitio.

3., Deus ō reminiscit; reminiscentia em fugientes ideas, ex fuga retrahit; quid g Ds revocet in memoriam? cui nulla unqm idea elabit, cui omn rer cpentissat qm

4., Ds ō raocinat, tum q. intuitive novit oia, tum q. raō fit successione; successio am in Deo locum ō het.

5., Ds ō abstrahit, q. rem totam poenitus adæ

quat

quate simul, & semel videt: Nam necesse ē, neque fieri pt, ut accid eā, sive subiectis, abstracta sine generis gsideret.

) Ds ō sentit formaliter, sed tt eminenter, tum q. organa sensoria ō het, tum q. in eius organis, qui sentit obiecta pducunt mutaōnem, quæ in Dm ō cadit.

) Ds ō imaginat, tum q. ō sentit, imaginaō am ē sensaōnum corporear reproductio; tum q. qui imaginat, absentem rem repræsentat. Deo am oia spr st psea.

) Non sunt in Spu perfectissō adfectus, tum q. resultant ex unione mentis cum corpore, tum q. mutabilitem involvunt; mutaōnem actualem inducunt; tum deniq. q. plerumq. oriunt ex rei improvisæ novitte; At Deo nihil novum, nihil improvisum.

Addimus, nec reflexionem ppria dictam ēē in Deo; mentes nræ tunc dicunt reflecti; cum revocatæ ab obiectis externis, ad se quasi redeunt, ad suum statum, suas ideas ab aliis reb intereа abstinenter attendunt, anima ideæ suæ & subiecta st & obiecta; Mens am Divina ō evagat extra se, qmqm oia noverit, ō capit interim sui oblivione, dum alias res videt, sed & sui, & oium rer gtemplaō in simul & semel sufficit.

Obs:

Obs: Sensaõ, imaginaõ, abstractio, Vaõcinaõ, iudicium, Reminiscentia, habitus; imo & adfectus õnulli in nostris mentib̄ pfectiões, in Deo ẽ pt. Unde discas pfectionem ẽe vel absolutam quæ spr & in quolibet subiecto pfectio ẽ, v: relativam, quæ tum demum ẽ pfectio, si gveniat naẽ illius subiecti, ad qd refert, s. cui adscribit. Cum igit Dm Ens absolute pfectum dicimus, tales illi pfectiones tribuimus, quæ spr & ubiq; citra ullam exceptionem, pfectiones sunt.

§. LXXXI.

Remotis a Deo, quæ removenda erant, restant essealẽ proprietates Sptus, quæ in Dm cadere pnt: Intelligẽa Voltas & libertas, quæ includit poteam; ex his orit idea activitatis, quæ vitam scat, eamquidem vitalem, s. beatam. Atributa G Spiritualitatis sunt. — — —

I, Oiscia s. intellectus pfectissus. — 2, Voltas.
3. Indifferẽa s. libertas. — — 4. Poteã.
5. Vita. — — — — — 6. Beatitas.
Quib̄ subnectimus — — — 7. Simplicitas

quo admoneamus nos ingenii tt, & memoriæ cãa iuvandæ cãa Dei existeam, esseam & adtributa ab invicem separasse, Dm quasi pspartes lustrasse, qui tn sua naã inseparabilis ẽ.

§. L

§. LXXXII.

Primum attributum Spiritualitatis est Intellectus, qui pro concipiendi modo, tam in ipso Deo Voluntatem praecedit. Ad Intellectum refert Scientia, ad perfectissimum Intellectum Omniscientia; haec igitur erit primum attributum naturae spiritualitatis perfectissimae.

§. LXXXIII.

Ut hoc attributum vitae explicetur, attendendum est

I. Obiectum

2. Actus, s. modus Omniscientiae.

§. LXXXIV.

Obiectum Omniscientiae tam amplum est, ut complectatur res omnes scibiles, et autem ratione Dei hae sequentes innotescunt.

1) Deus ipse, ac universa summae perfectionis natura, quam Deus per intimam cognitionem plenissime ac verissime percipit.

2) Possibilia, i. res omnes aliae, quotquot existere possunt per potentiam divinam.

§. LXXXV.

Primo cognoscit Deus seipsum, ac universam summae perfectionis, qua gaudet naturam. Miraculi instar est: Mens humana seipsam ignorat.

Holmannus scripsit dissertationem de stupendo

pendo

pendo miraculo, anima se ipsam ignorante. Mens Divina si se ipsam ignoret absurdum prodigium ē.

aa. Nam nisi se adequate noverit, beatus ō erit Ds, qui enim plenitudinem virtutum suaz nequit Intelligere, nequit in iisdem raonabilit deliciari, & acquiescere, atq̄ ut ignoti nulla cupido: ita ō illecta felicitatis nulla fruitio.

bb. Mens pfectissa debet nosse, quidquid pstantissim ē; Nec ullum obiectum pfectissa sciēa magis dignum ē, q̄m ipsum ens pfectissum.

ccc. Nisi se noscat Ds, nihil novit; oīa enim p̄ independeam suam, & summam pfectionem, & nisi p̄ se, & ex se novit oīum rerz ideas, in se ex se, ex intima oīpoteā suā q̄sciēa ht.

dd. Quidquid pfectio ē, Deo infinite pfecto tribui debet: at cum se ignorare sit imperfectio, se ipsum nosse poenitus pfectio ē, Ḡ.

§. LXXXVI.

Secundo gnoscit Ds possibilia, quā ō existunt, sed nihil hent q̄tradictionis, quare ō possint existere. Illa Ds ō q̄ singula in numerato habet, sed eam novit, eoz infinitas ad invicem relaōnes, & nexum, quem here pnt. Finem denique qui ex illis p̄ poteām suam in actum deductis existeret. Possibilium notitiam Deo vindicant raones hæ. — — —

1. Ide

Idea perfectissi intellectus ō patitur ut fingamus
Dei feliceam quidqm fugere, qd sciri possit.
Si quid possibilium aliquando Dm lateret, id
nunqm scire posset, tum q. ex se gnovit oia,
tum q. excluderet sciendi novitatem.
Possibilia in Deo, tamqm eaā virtualiter existunt,
qui igitur illum latere pnt.

§. LXXXVII.

Nota. Agitatur quaestio inter Metaphisicos: An
esse rerum sint aeterna? nimirum in Mente
Divina? v. utrum ideae rerum possibilium
Deo sint naales, an formales liberae? v. Num
intellectus Divinus circa possibilia sese habeat per
modum facultatis, qua sibi formare possit,
rerum possibilium ideas, an p modum actus,
quo eas possibiles actu per se & necessario
percipit? v. intellectus Dei circa possibilia, utrum
habet se active, libere formando ideas eorum, v.
passive, ideas illas necessario in se habendo.

§. LXXXVIII.

Nos plane affirmamus Dm ab aeterno & necessario
res gnoscere possibiles, atque cum
Illustri Leibnitzio dicimus: Intellectum
Divinum esse infinitam quandam regionem
veritatum aeternarum. Rationes sunt —
Intellectus infinitus nobit oe scibile, oe possibile

e scibile

ē scibile, q. qd eē ptt, & sciri ptt. G.

Except. Futuror sciea a' Voltis Divinâ determinaōe pendet, G eam possibilium.

R. Negat Conseq. q. futuror ō ll sciea, sed & cuidea pendet a' Voltis determinaōe? at possibilia iam eē dent possibilia, & gnita ante voltis Divinâ determinaōnem, ut hēat Divina Voltās circa qd versari possit determinando; at quos versabt, v. circa quid versabit, si ante determinaōnem illam possibilium, nec sciea ulla sit nec naā? qui id determinabit a' Volte, qd ōdum gnitum ē, & ante determinaōnem adhuc impossibile.

Except. 2. ad Maior: Infinitus quidem illectus oia novit sed ut ōpotea ō requirit ut oia fiant actu quæ fieri pnt: ita infinitus illectus manet infinitus, si oia ō quidem actu sciat, sed hēat saltem sciendo.

R. Male gparatr cum ōpotea ōsciea; ōpotea naā ē posse, at ōsciea ē actu oia scire; nam nemo eruditum dixerit, aut peritum, qui eruditus & peritus ō quidem ē sed eē p

2. Sine sciea possibilium naali, Ds se, suasqz ppr ettes illigere ō ptt; q. ix Dei pprietates, sit quædam perfectiones, onominatim libertas sc! ōpotea quæ rōones gpositæ sunt, & relativæ, naā sua involventes ideam obiecti, circa qd libertas, & potea

exer

exerceri pnt; id autem potest, & libertatis Divinæ obiect
st res possibiles. Quoniam naaliter & necessario Deus
suam libertatem, & omnipotentiam novit, per intimam
sui cognitionem; Iam naaliter & necessario novit
obiectum, circa quod libertatem, & potentiam suam
exercere possit; Illud vero obiecta possibilia
sunt; Ergo possibilium scientia est Deo naalis.
Scire potest Deus se esse omnipotentem, eam sine hac pos-
sibilium scientia, quia fundamentum omnipotentiæ est sum-
ma Dei perfectio, cuius Deus habet [illegible] licet omnia
quæ posset, non habeat naaliter & necessario in intellectu
suo præsentia.
Scire potest Deus per cognitionem summæ perfectionis, quam
possidet, sibi nil esse impossibile; at omnipotentiæ adæ-
quata idea in intellectu, plus requirit, ut nempe, omnia
in numerato habeantur, quæ potentiæ infinitæ obie-
cta esse pnt.
Si ideæ possibilium intellectui Divino non sint naaliter
præsentes; non potest explicari quomodo in Mentem Dei ve-
nerint.
A' voluntate, quæ rerum essentias libere formasse, &
possibiles constituisse diceretur venire non potuerunt;
quia Voluntas non potest in ignotum ferri, & res circa
quam Voluntas determinando versatur, oportet
iam ante fuerit in intellectu; sed unde intellectus
Dei ad notitiam possibilium pervenit? nihil su-
perest, quam ut statuamus possibilium ideas esse
æternas, & necessarias in Divino intellectu.
Vel nulla rei præsentis notio est naaliter in intellectu
Divino, vel omnis. Si dicas, nulla, evacuas intelle-
ctum Divinum. Deum concipere sine ulla rei

possibilium

possibilium idea, abhorret ab omni ratione. Si dicas: aliquas rerum particularium ideas esse Necessarias & naturales; aliquas autem arbitrarias, & libere formatas; da rationem discriminis, nobis quidem nulla ratio esse videtur, quare unius rei possibilis idea in intellectu Divino sit aeterna, ac necessaria, alterius non item.

§. LXXXIX.

Obiiciunt Adversarii, quos Princeps Petrus Poiret

1o. Deus se solo perficitur; at si rerum possibilium perceptio esset in eius intellectu naturalis, tum res quoque ipsae possibiles necessario ad naturam eius pertinebunt, atque eum perficient.

Rs. A. Perceptio rerum possibilium pertinet ad naturam Dei, quia sine illa suam potentiam adaequate non gnosceret, at inde non sequitur Deum a rebus possibilibus perfici, quia possibilia ne sunt quidem, nisi virtualiter in potentia Dei, atque adeo possibilia, eorumque ideae nihil aliud sunt, quam ipsa Dei potentia, eiusque intima essentia. Per rerum enim possibilium in mente Divina ideas, nihil aliud intelligimus, quam ipsam essentiam Divinam, a seipso perfectissime cognitam, tamque sufficientem ad perfectiones suas modis infinite vario exprimendas.

B. Ex contraria potius sententia sequitur Deum perfici; fingitur enim non omnia actu scire, sed scire posse, formando per saltem intellectus & determinationem Voluntatis ideas novas possibilium.

Obj. 2o. Si perceptio possibilium statuatur in Deo, aeterna esse

& nat

& naalis; tum res qq. quas exceptio dxna ē, ac Necessaria, dxna erunt ac Necessaria, atq. ita plura dabunt dxna & necessaria.

Male possibilia res adpellant pxie cum ō Existent, male tam statuunt res a Deo distincta; Nam essēas v. ideas rer possibilium dicimus in mente Dei ēē, adeoq. ō statuimus quidqm dari dxnum, & necessarium Extra Dm.

3. Sapiēa Dei in eo sita ē, qd ordinem, & Harmoniam rer formaverit; sed si possibilia, eorq. nexus, & mutua ad invicem relaō necessario, & ab dxno Deo nota sint; tum Ds harmoniam rer ō fecit, sed invenit, adeoq. hac sententia detrahit sapiēa Divina in decernendo, & in ordinandis, aptandisq. reb.

Male concludit a sapiēa mentis imperfecta, ad sapiēam mentis pfectissa. Nos ideas varie gbinando aliquid in ordinem concinnamus; at hac sapiēa mentium imperfecta ē. Longe pfectius ē, & Sps & oem rer harmoniam perspicere, qm in eo ēē, ut ideis secum iunctis ordinem aliqm efficias. Mens perfectissa pfectisso moō oem rerum ordinem necessario perspicit, nec necesse het ideas gbinare, & ordinare, ut inde harmonia oriat. sufficit ad laudem sapiēa Divina oia possibilia, eorumq. Nexum ab dxno perspicere, & qd ex iis optimum ē eligere.

§. XC.

Ad Actum & Modum sciēa Divina ptinet.
„Ut Ds oia adquate illigat, & intimas rer essēas

pcipiat

pcipiat sine ulla obscuritate perceptionis.
2. Ut illigat sine ullo errore, aut erroris periculo.
3. Ut illigat uno actu, sine perceptione, aut successione cogitaonum; qui em ñ ptt simul oia gplecti, ille opus het variis cogitaonib repetitis, sibi succedentib. Oculus citra ullam sui vertiginem rotula circum acta varios gyros intuet. Ita mens Divina mutaonis, successionis, repetitionis expers oia illigit, nec a rebz mutaoni obnoxiis patitur mutaonem.

§. XCI.

B. Secundum attributum spiritualitatis ē Voltas. Voltas sciat tendentiam ad id, qd bonum ē, quatenus bonum ē, & nostram felicitatem, v. eius partem gprehendit. Cum am Ds se solo sit gtentus, Bonum in qd tendit Dei voltas ipse Ds ē; Nihil em ē extra Deum, qd eius felicitatem v. partem felicitatis gprehendat, v. gstituere possit. G Voltas Dei ē tendeā Dei in seipsum, s. amor sui ipsius, alias sancta absoluta. Huius attributi explicamus — —

1. Obiectum — — — 2. Actum.
3. Fundament. — — — 4. Modum.
5. Demonstrabimus amorem sui Deo gpeten

§. XCII.

I. Obiectum ē Ds ipse, qua bonum quidem; Voltas em tendit in Bonum ē am Ds bonus, & Metaphisice, q. ē ens pfectissimum, & oes realitates gtinet, vel formalit, v. eminent v. virtualit, & Moralit, q. illius naa ē fons oium virtutum, & norma pfectissa ois iusti & boni.

§. X

§ XCIII.

Actus Voltis situs est in tendentia Dei in seipsum,
seu in amore Dei quo in se fert, qui amor simpli-
citer expressus, ē ō nisi ac-quiescentia in se; Ds
enim ō quærit se, quasi indigus alicuius felicitatis
quæsitæ, & iam repertæ, sed amat se quatenus
se solo absolvitr, in se solo plenissimas, et uni-
versas delicias perpetuo hét; Gē hic amor, qui
dicitr adquiescea. Præterea Ds amat se, quate-
nus Natam suam p unica actionum norma hét,
ut nunqm discedat ā naā sua, sed ea ō nisi
pter se agat, & ō nisi natæ suæ convenientr.
Dependens em eet, & obnoxia voltas Dei, si in
alio pter se obiecto terminaretr, & velum
pugnaret, alium se, qm qui ē ostenderet Ds, si ō
convenienter natæ suæ ageret.

Hinc deniqz fluit Deum velle, ut crea-
turæ qq rationales si sint, agant secundum
candem normam qm Ds ipse observat,
ut adeo ipse Ds per leges suas morales, ō alitr
se possit creaturis rationalib explicare, qm se-
cundum normam perfectissimæ naæ; et hæc ē
Sanctitas Dei absoluta, qua cum sua naā
conformitr agit, nec præscribere creaturis rationalib
sibi dentj aliud pt, nisi qd ad naæ suæ perfe-
ctissæ normam expressum ē. Vnde intelligitr
qui hæc sit fundamentum legis mo-
ralis huic præscriptæ, & quædam quasi radix
virtutum Dei moralium, quarum explicaō ad
conspectum Dei relativorum ptinet.

§ XCIV.

§. XCIV.

III. Fundamentum huius amoris ē ipsa Dei sui pfecta, & adequata gnio, tmqm summi Boni, & Metaphisice & Moralit. In summo em Bono ō ptt quis ō adquiescere. Amor alicuius obiecti orit ex vivida pceptione boni, qd in illo ē, & voltem rapit, naaliq nexu sibi iungit. Cum igit Ds se tmqm summe bonum intime noverit, ō ptt ō ex hac gnione sui, amor sui oriri.

§. XCV.

IV. Modus amoris Dei ex obiecto mensuram capi Obiectum ē ipse Ds, naalit, necessario, intensisse, indesinent, immutabilit. Bonus Ga amat se naalit & necessario. 2do. Intensio & summe indesinent, & immutabilit sine augmento, & diminutione.

§. XCVI.

V. Hic amor vere Deo cpetit.

1. q. Necessario fluit ex naa entis suam pfectissam naam intuitive ītligentis; Ds necessario se gnscit, qua obiectum amabile; quippe summum Bonum; G necessario se amat; alias pugnaret Dei ītlectum īx & voltem, aliud Ds indicaret, aliud ageret, indicaret se amabilem unice; nec tn amaret.

2. Nisi Ds seipsum velit, amat, in se adquiescat,

beat

beatus esse non potest; beatitas requirit suavem boni fruitionem, si bonum noveris tantum, & eo non fruaris, tormentum est.

§. XCVII.

Tertium attributum Entis Spiritualis est Libertas; quae dicitur Indifferentia. Libertas est alia Spontaneitatis, alia indifferentiae.

Spontaneitatis Libertas obtinet in iis quae actionibus, ad quas non cogit quidem substantia intelligens externis causis, verum tamen certe determinatur intrinseco seu naturali principio, quod facit, ut eam actionem velit, eique supersedere nequeat, sic Deus amat seipsum.

Libertas indifferentiae dicitur ea intelligentis Entis proprietas, ubi posito obiecto, & circa id agendi, vel inagendi facultate, utrolibet modo se mens determinare potest, scilicet ad agendum, seu non agendum, quae dicitur Indifferentia contradictionis, vel hoc, vel illo modo agendum, quando certa actio suscipi debet necessario, modus vero agendi pendet ab arbitrio, quae dicitur Indifferentia Contrarietatis.

§. XCVIII.

Utramque indifferentiam, tum respectu Exercitii, tum respectu Modi & formae actionis Deo adscribimus, eamque explicamus ex mentis Divinae independentia, qua ex ideis rerum particularium has illis praeferre pro suo arbitrio potest ad existentiam vel non existentiam.

Haec de igitur libertas versatur circa res quarum nulla secum Deo connexio, nulla ad

eius

eius felicitatem relaõ, de quib. p arbitrio dispo-
nere ptt v. destinando ad futuritionem, v. ō desti-
nando, hoc, v. illo modo destinando p suo indepen-
denti iure in oia particularia, absq ut ullum
sit a' Deo necessitatis principium. Hæc libertas
cum respiciat ad res, quæ potentiæ Divinæ
obiectum eē pnt; hinc patet ---

1.) Tam late hanc libertatem patere, qm late ipsa
omnipotentia patet, q. circa oē qd ptt Ds libere sese hab.

2.) Hanc libertatem referri ad decretum Divinum; cuius

α. Obiecta sunt Nooses rei quas Ds intelligit, se virtu-
te sua posse producere ad existentiam.

β. Actus ē ipsa optio, electio, s. [illegible] alterius rei
possibilis, p altera, tam particulari, plaõ
tmqm ad existentiam; quæ tn res neutra
ulla tenus existere necessario debebat.

Hanc Dei libertatem in decernendo, s. abso-
lutum in oia possibilia dominium paulo
accuratius hoc modo explicamus: Statuimus
Dm antecedenter ad decretum suum consideratum
posse Voltem suam de rei futuritione deter-
minare, v. ō determinare, hoc, v. illo modo
determinare, adeoq nullam fuisse raonem
quæ Dm necessario impulerit ad decernen-
dum, & hoc moõ, quo decrevit, decernendum.

Hanc libertatem proprie & vere sic
dictam alias adpellamus Indifferentiam, ō ac
si Ds animo pependisset, in bivio haesisset
& ppter defectum consilii, de quid agendo, volun-

suam

suam in utramq partem librasset: verum indifferentia, quam Deo tribuimus fundata est in Dei independentia absoluta, nihilq aliud dicit, quam nihil esse relationis Deum inter et res possibiles, qua Deus necessitaretur ad eas efficiendas, vel ad existentiam producendas; sed Deum circa possibilia pro beneplacito agere potuisse, vel relinquendo in statu possibilitatis, vel non nulla ex iis ad existentiam transferendo hoc vel illo modo.

Hinc de indifferentia dicitur tantum potestas, qua Deus citra ullius rei extra se respectum, salva natura sua disponere pro libitu potest de possibilibus. Cum vero Deo attribuimus indifferentiam talem; non intelligendum, ac si Deus se sine ulla ratione determinasset, caeco et bruto impetu. Nam ens sapiens sapienter agit; sed dicimus Deum determinasse voluntatem circa possibilia sine ratione necessitante, et obligante; dicimus nullam in eo fuisse rationem necessario determinantem, ita ut quamquam non citra rationem egerit, non obstante tamen illa ratione agendi, ut adeo summam rationem proximam habuerit potentiam et non agendi, et contrarium agendi praeter quam Deus egerit, non fuerit principium aliquod necessitans, quod cum beneplacito non possit consistere. Talem libertatem Deo competere iam demonstrandum.

§. XCIX

§. XCIX.

Ut Demonstratio rite instituatur, re fuerit diversa Philosophorum Systemata exhibuisse? Neque enim eadem est omnium sententia de illo principio, ex quo venit determinatio rerum ad futuritionem; circa illud principium tria sunt Systemata, nec plura dari possunt.

1. Primum Systema habet principium illud futuritionis rerum esse in Deo naturam, ex quo Deus necessitate naturali agendi ratione, tamquam causa immanens, res ad existentiam produxit. Hoc Systema constituit Deum esse causam immanentem; res autem omnes Emanationes, et partes cum natura Dei cohaerentes, estque adeo Spinozisticum, et supra refutatum.

2. Secundum Systema principium agendi in Deo extra se, non quidem in naturali illa necessitate Physica et bruta statuit, sed in libertate naturali, quae oritur ex principio Necessario quidem, non tamen caeco et bruto, sed rationali.

Huius Systematis auctores, et fautores agnoscunt quidem Deum distinctum a rebus, et verum creatorem; sed rationem, quae Deum impulit ad decernendum, et creandum, statuunt esse libertatem aliquam naturalem, necessariam; principium tamen rationale, quod excludit coactionem, sed includit necessitatem, ita ut per illud principium Deus habuerit remotam potentiam agendi, sed non proximam. Illa libertas naturalis alias dicitur amor sui ipsius, ex quo amore qui agunt, agunt quidem lubenter sine coactione, sed tamen necessario

agunt

agunt ex principio ixno.

Talis lubentia locum hēt circa res, quae ad me, & meam felicitatem ē certa relaō, ita ut sine iis status meus ō sit pfectus. Necessario enī, sed tn lubenter feror in rem, quae juncta ē cum statu meo, & ad ejus pfectionem facit.

Tale principium omnes in Deo ponunt necessitans quidem sed tn raonale fundamentum in amore Dei erga seipsum, & ex hoc principio repetunt raonem futuritionis rer̄ decreti & creaonis; dissentiunt tn Phphi ipse circa illius necessitatis extensionem, num se extendat qq ad modum agendi? et qui voluntatem ex tali principio se determinare ad agendum; alii dicunt ex hoc principio necessarium sequi eam modum agendi, quo Ds egit.

Dissentiunt qq in principio agendi specialius definiendo: In gēe qd Ds amet se, ē principium agendi necessarium; sed in spēe alii dicunt hoc principium ēē: Decentiam Dei, quatenus decebat Dm extra se operari, & suas pfectiones illustrare; alii dicunt Sapieām Dei, quae in Deo necessaria ē, & necessario qd optimum ē, agit; creare am̄ ē optimum, ut eventus docuit; e dicunt Dm ex sapieā sua se determinasse necessario ad agendum.

Hoc systema superstructum amori Dei placuit olim qm maxime Phphis; at postqm venit Spinoza, & statuit oīa ex Deo absa necessitate emanare, Deum qq ēē caām rer̄ immanen-

tem

terq; cumq videxent Phi Necessitatem oem quã respectu rer statuit in Deo, favere eius systemati, abhorrere coeperunt senteam de lubea naali, principio raonali quidem, sed tn necessario, & cautius, accuratiusq; de Deo disserere didicere.

§. C.

Nos primo nram senteam de indifferea Dei supra positum, & expositum demonstrabimus, tum examinabimus eam temperamenta, quib. ônulli senteam suam de necessitate decreti mollsunt, deniq; ad obiectiones contra indifferentiam respondebimus.

§. CI.

Demonstrationem pro hac argta instituimus.

I, Sentea Adversarior. ē contraria Naae, & ideae Dei Entis perfectissi. Ds nobis obversat. oium consensu, eum quib. hic disputamus tamqm ens in se perfectissimum ôisufficiens, sibi ipsi infse, & ex se solo beatus, qd ex se solo perficit, qd nihil aliunde vult, aut potest adquirere perfectionis, & felicittis.

Tale ens cum sit Ds eius relaõ ad res extra se, arbitraria fit necesse ē. Siem relaõ eet necessaria Dni ixt res futuritioni destinatas: tum raõ hoc ee deberet, qd illae res extra Dm, ad Dm pficiendum aliquid facerent; atq; ita Ds a reb. illis dependens eet, hac parte quod carere illis nequeat, quippe ad complementum summae pfectionis ptinentib. At Ds sive sint res extra illum, sive ō, spl

eiden

ē idem. & relaō q.q. rer. ad illum ō necessaria
ē, sed arbitraria. Hoc posito utiq. raō, quæ
Dm ad agendum determinavit, ō ē quid Ne-
cessarium in Deo; adeoq. Ds rer. extra se
respectu indifferens ēē debet. Si enim agendi
raō in Deo sit necessaria, rer. q.q. ad Dm re-
laō erit necessaria; at ō ē hoc; & nec illud.
Amor Dei ducit in summum bonum, ad illud
summum bonum ō ptinent res extra Dm; &
ex naalis amoris principio ad illas producen-
das se ō determinavit; ille enim amor in eo ttermi-
natur, qd entis summi pfectionem gstituit.
Si Ds ex itno, & necessario principio agat, decer-
nat, & creet, oportet alterutrum verum sit; vel
oīa agere Dm, quæ agere ptt, v. ō oīa, sed ea tt quæ
ad illum aliquam peculiarem relaōnem hent.
Si dicas oīa agere Dm quæ ptt, ut nihil sit pos-
sibile qd ō fiat, destruis cum Spinoza ideam
omnipotentiæ, quæ inexhausta ē, & interminabilis,
& loqueris gtra experientiam; clare enim intelligi-
mus plures dari hres poe, v. pauciores. & acti-
ones Dei ō st infinitæ.

Si hoc verum ē, & tn Ds agit ex naali
principio, eo quidem necessario: dic mihi
quæso quare ō oīa agit quæ ptt? Si neces-
sario agit, hoc tt agit, illud ō agit. Nihil supe-
rest nisi ut dicas eas res quæ producuntur, v. quas
Ds agit ēē peculiarem quandam ad Dm relaōnem.

Nunc superē quærere: res æqualium
quæ ē, aut quare e diversa ad Dm relaō, ptr
qm has quidem Ds agit, illas ō agit? quid ē

in illis

in iis reb quas Ds agit magis necessarium
qm in iis quas ō agit? Respectu Dei res oēs
st æquales, & eiusdem nāæ, q. nec alia pficit
Dm, nec alia una, ō magis qm alia; oēs nullo mōo.
G orum rer æqualis ēē ad Dm relāo, si æqua-
lis ē relāo Dei ad oīa possibilia, & ēē ad
Dm; tum vel oīa quæ agere pt agit Ds ex
itrno principio, ut nihil sit possibile, qd ō eam
fiat, v. nihil agit ex itrno principio Necessa-
rio. Prius ē Spinozisticum, nēe ō poē
plura fieri, qm sunt v. fiunt. G unice poste-
rius ē ver.

3. Res oēs st á Dei nāa infinita distāa separatæ; ut nihil pportionis, aut relāonis necessariæ Dm inter & illos fingi queat; quid ē Ds? Ens infinit & independens; quid st Res? Entia finita & dependēa, quæ relāo necessaria finiti ad infinitum dependentium, ad independens, lēr oīum pfectiones sunt in Deo v. formaliter, vel emi nent, v. virtualit. quid G perfectionis Ds a' Reb ullis accepit, aut quid addere Deo pnt, quæ onil nisi qd Ds dedit hent; si hoc ē: qui statuat Dm ex principio necessario amoris sui egisse, aut agere extra se.

4. Res oēs sunt existēa gtingentis, quæ in nāa nihil ē, qd impediret quominus ō sint, aut aliter sint, qd adversarii agnoscunt, qd am gtingens ē, rāo eius pter quam ē, ō aut eāa æquaē, & principalium deb ēē arbitrarium; qd em principium het necessarium, illud necessa-

rium

rium ē, quale principium, tale principiatum. Si rao Dm̄ movens, & determinans fuerit necessāa oīa quæ egit, & oīum rer existeā, quæ ab hac raone pendet, ē necessaria. Sed rer existeā fatentr adversariis docentibus ideis rer ō ē necessaria G neq illa rao a qua existeā ear pendet, ē aliqd necessarium in Deo principium. Res nulla fit ætna, oēs factæ in tempore. hinc sequitr vel Dm̄ ō habuisse ab ætno id oē, qd ad perfectionem suam ptinet, & Deum ō fuisse pfectum ante existeam rer, vel res, quæ in tempore factæ sunt, nihil ptinent ad eius pfectionem.

Dm̄ ab omni ætnitate aliqua pfectione caruisse ō dicunt adversarii, G cum res ō sint ætnæ, reliquum ē, ut dicant illas Deo nihil addere pfectionis; qd si ē, quid caa, qd dicant Dm̄ ex dilectu amoris sui naali necessario in rer illar pductionem ferri. Præterea ubi principium seu rao movens ad agendum naale ē, & necessarium, ibi actus spr adē, qd adversarii adeo ō negant, ut potius axiomatis loco nobis in hac maā obiicere soleant illud Scholasticor: Dm̄ ēē actum purissimum, Dm̄ ēē id oē, qd ēē pt. hoc si verum ē, rer existeā sit ætna oportet.

Ubi em̄ rao & caā, ibi actus & effectus. sit G principium agendi extra se naale, ætnum, necessarium ē in Deo: quare hanc raonem agendi ætnam, ætnus & necessarius actus, quare effecta caam ab ætno ō sequantr? quare si actus purus, qui poteam agendi excludit, ē ab ætno, ipse effectus sit in tempore? aut si effectus ō ætnus, non necessarius, quare illi tribui-

mus raonem.

mus raonem dvnam & necessariam, sive quare statuimus Dm necessario ab ætno decrevisse.

6. Per gtrariam senteam Deo eripit independea, qd ad res extra se, & absolutum ius exercendi, opoteam suam v. o exercendi, hoc v. illo modo exercendi.

7. Res oes statuunt necessarias qd ad existeam, ordinem, harmoniam, oem statum, q. quidquid sit fundamentum e ex hypothesi adversarior in principio necessario, ex quo quidquid oritur necessarium e; vide qm prope sit periculum Spinozisticum.

8. Illud Systema tollit discrimen Dm inter & res, certe maiorem gjunctionem Dei & rer statuit, qm statui debet; Fac em rer necessariam ee ad Dm relaonem, an o facile eo traheris, ut agnoscere debeas, res oes cum naa Dei arctissime esse gjunctas, atqz adeo ee quasi partes Dei, eo qd ad eius pfectionem faciant.

9. Ds sui amore & possessione felix & beatus e, seipso pfectissimus, & gpletus, q creaturar amore necessario o adquirit cumulum desiderior naalium, v. potius amoris naalis, q. illis desideriis nihil deē, aut deēe pt, qd in creaturas impleat.

10. Absurdum e dictu a' Deo imperfectis, quales st necessario extra illum sua pfectionis gplementum accipere, aut si o accipit nihilominus ex naa instinctu statuisse illis existeam dare.

11. Ex gtemplaone rer Dei nobis o innotescit hoc; posito Deo, necessario poni res alias; imo

hoc

hoc repugnat naturae entis summi, quod in se absolute perfectum est: at hoc, nempe posito Deo Necessario, poni res alias, statuit ab iis, qui decernunt, omnem Ipsi Deo optionem decernendi, et non decernendi, creandi, et non creandi, quod perinde est; decretum enim in productione, seu creatione determinatur, et hoc illius necessarius finis est.

2. Ex contraria nobis sententia sequitur mundum non esse a vera causa transeunte, et a se distincta; atque adeo esse divinum et a se, quippe qui tam existat necessario, quam ipse Deus, et ex instinctu, seu natura divina emanaverit. Praeterea sequitur mundum aeque a Deo independentem esse ac Deus est, a rebus extra se; quippe ut mundus sine Deo; ita Deus sine mundo nec esse nec concipi potest secundum hypothesin aliorum qui Deo libertatem indifferentiae auferunt. Haec vero omnia iniuria sunt in aseitatem, divinitatem, independentiam perfectiones Dei solius proprias.

3. Quin etiam illa sententia laedit immutabilitatem, omnipotentiam, et beatitatem Dei. Laedit immutabilitatem, posito enim necessariam esse Deum inter et res creatas relationem; sequitur Deum productis rebus multum sibi addidisse, et ex quadam solitudine, in qua illum manere instinctus quidam naturalis non permittit, transivisse ad statum splendidiorem et magis gloriosum; laedit omnipotentiam, quod est plane falsum et libertas agendi, vel non agendi, quod Deus vult. Finge vero Deum decrevisse, et creasse necessario; illa necessitas potentiam Dei liberrimam coercebit, et ad unum determinabit; laedit Beatitatem

cuius

cuius idea est Deum se solo absolvi, et contentum esse iis, quae possidet, sine spe, aut cupiditate plurium. His rationibus vehementer contendimus competere Deo, quod ad decreta extra se, plenissimam indifferentiam, Deum quia sua decreta de rebus producendis formasse, non ex instinctu quodam natali et necessario, sed ex mero Numine indifferentis suae Voltionis.

§. CII.

Nunc exhibeamus, et examinemus temperamenta contrariae sententiae.

aa. Qui dicunt Deum habere libertatem contrarietatis non autem contradictionis, ac Deum necessario agere extra se, ex principio interno; sed circa modum agendi se liberum habere; non cogitant interea se sibi contradicere et sua vincta elidere. Eo enim ipso quod statuunt Deum esse liberum erga modum agendi, statuunt quoque liberum esse erga omnes modos agendi. Si enim non necessario agit hoc modo, tunc nec illo, nec alio, nec tertio, nec centesimo, nec millesimo. Tunc nullo modo agit necessario; tunc nec agit necessario; qui enim agit debet habere modum agendi, tunc qui nullo modo agit necessario, nihil agit necessario.

bb. Qui rationem quae Deum moverit quaerunt in decentia atque dicunt decuisse Deum necessario, ut perfectiones suas manifestaret, illis partem asserentiones partem negamus; largimur decuisse necessario; ut ea manifestatione superesse non potuerit negamus. Vera enim decentiae idea, non aliud in Deo requirit, nisi hoc, ut si velit agere, agat convenienter perfectionibus suis, agat prout Deum decet. At haec decentia Deum ad

agen

agendum necessario ō obligat; an em̄ perfectior Ds
ē factus, qd suas perfectiones manifestaverit; nemo
dixerit; ad eas manifestaonem Ds ō ē ne-
cessario determinatus pr̄ decentiam.
Sunt qui principium necessarium decreti, & creaonis
ponunt in sapiēa Dei, atq̄ ita raocinant. Sapiens
necessario agit qd optimum ē; decernere, & cre-
are optimum fuisse ex eventu patet. G Ds p̄ sapieām
necessario adductus ē ut decernat & creet.

Contra hos observamus.

In hoc argto ē quædam petitio principii; dicunt em̄
Dm sapientem creasse, q. creare optimum ē; hoc
ē qd quæritur, & hoc ē qd negamus, qui statuimus
Dm creasse e liberrimo Numine indifferēe
suæ Voltis. Dicimus q Dm ō ideo creasse q. cre-
are optimum ē; sed ctra ideo creare optimum
ēe; q. Ds voluit creare, & statuit libere creare
optimum.

Decernere em̄, & ō decernere, creare & ō
creare, sunt æqualia, respectu Dei, ut abunde
pbatum supra. G neutrum pr̄ se melius, neu-
trum optimum, nisi Ds velit ēe alterutrum
optimum. In æqualib. si unum agas, aliud omit-
tas, id qd agis, ō ideo agis, q. melius ē ceteris,
sed eo ipso, qd agas, melius ēe statuis. Opti-
mum si ē in naa rei situm, tum rao actionis
ē in sapiēa; tum sapiens ideo agit, q. optimum
ē qd agit. At si optimum ō sit situm in naa rei,
sed in beneplacito libere operantis; tum rao

actionis

actionis, ut eam rao optimi e in eo, qui libere agit. Optimum respectu Dei in nra locum situm habet, in iis reb, quae necessaa e ad Dm relao; talis relao nulla e in reb extra Dm; G nihil e optim in reb respectu Dei, G & qd res sint, & qd optima sint repetendum e a liberrimo Dei beneplacito.

2. Qt de decentia; dicimus eam o obligare Dm ut agat, sed si modo agere velit, ut decenter sibi convenienter agat, idem de sapiea observamus, illa o per se necessario inducit ut agat, sed si agere velis, & si plura sint obiecta actionis suscipienda, quorum alia aliis per se meliora sint; tum vo sapiea requirit, ut agat qd melius e.

Except. An G Ds plane decreverit sine raone?

R. Ex nra id sentea o sequitur; o em talem Deo tribuimus differeam, ex qua quis agit absque ut sciat quare agat; sed caecum impetum, & irraonale [illegible] men arbitriis suis sequatur, o ita agit sapiens circa res indifferentes, agit raone conveniente, habet raonem sufficientem ad agendum, sed illa rao o e necessaria, o aufert indifferentiam; ut adeo cum sapiens se circa res indifferentes determinat, habeat proximam pottem o agendi;

§. CIII.

Nostri Adversarii in hoc argto sunt Scholastici & qui illos sequuntur Theologi, Phsphique, eorum obiectiones hae sunt.

I, Decretum in Deo aut e perfectio, aut imperfectio. Imperfectio dici o pt. G e perfectio. Et cum sit perfe

perfectio necessaô ad naam Dei pertinet.
Nec ē perfectio, nec imperfectio; q. nec addit Deo quidqm nec demit. Potēa decernendi ē perfectio, tanqm Deo naalis, sed potēa exercitum ōē.
Vt em nra actiones liberæ & indifferentes, quæ ex salte naali a nobis educunt, nos ō perficiunt; sive g Ds exerceat poteam decernendi & creandi, sive ō, ō ē magis aut minus perfectus. Si em exercitum potēa naalis eet naale in Deo; tum utiqz deeet illi aliqua perfectio, si ō virtutes oēs & salteo perfectæ plane exerceret; sed utiqz nec exercet oēm poteam suam, & virtutes oēs plenissē; q. plus potest qm agit; potest facere iustiæ, bonitti plura obiecta, plures occasiones, in quib suas illas virtutes plenius exerceret. Cum igit Ds ō agat id oēt, qd ptt, & tn sit perfectissus; sequit exercitium potēa alicuius ō ēē in Deo perfectionem, aut ō oēm ēē in Deo perfectionem; q. ō oēm poteam exercet qm poet. Quid igit ē Decretum, si nec ē perfectio, nec imperfectio; scil. ē perfectionis naalis, & necessariæ exercitum arbitrarium.
Ds ē actus purissus, nihil ē in illo, nisi actu ipso, nihil in illo otiosi, s. Ds ē id oē qd ēē ptt, neqz ullum in illum accidens cadere poē. Cum g Ds sit actus purissus, & sit id oē, qd ēē ptt, decernens am poit ēē naaliter, sequit illum actu naalit decernentem ēē.
Concedo Dm ēē actum purissum in naā absoluta, nihil ēē in illo nisi actu; q. summæ perfectionis idea

actualia

actualia oia requirit, sed qui hinc colligit Dm respectu possibilium, nihil ee posse qd actu ō fit, nihil posse facere, qd actu ō faciat: Propoone illa Vulgari abutit & vehement errat; si em illud axioma verum fit, respectu rer possibilium, tum sequt

aa. Oia quæ fieri possunt, deberi ab ærno actu existere, nam & actus creaonis, & actus Voltis, & potea Divinæ Si ille actus creaonis ē ipse Ds, qui actus purus ē, tum & effectum illius actus ē ærnum & necessarium, nisi vo dicas actum Voltis & potea Divinæ eludi, & destitui ab effectu. Si am creaonis effectus ærnus ō ē, oo Ds ~~exercuit~~ Necessario & ab ærno actum creandi, G ptt ee Ds id, qd ō ē respectu possibilium, ~ potest ea facere, quæ ~~nondum~~ fecit, atq hoc sru ō ē actus purissimus, q. necessario, & ab ærno ō fuit ~~ærno~~ actu creator, sed tt potea.

bb. Si Ds actu ē id oe, qd esse ptt, actum ē de infinita, & inexhausta eius potea.

cc. Illa propoo: Ds ē id oe qd ee ptt in planas ideas resoluta, repugnaam in se gtinet; dicit em: Ens necessarium quale ē Ds, ee id oe, qd ee ptt ~ qd ō quidem ē, sed ptt ee; sive qd idem ē; Dm id ee necessario, qd ō ē necessario.

3, Secundum nrum Systema decretum Dei ē quid accidens, adeoq Ds gponit ex subiecto, & accidente, qd gtra simplicitt Dm eius.

Rs. Accidens v sgat simplicit id, qd adee & abee ptt, vel dicit tale quid, qd extrinsekus rei accedit, tamq pfectionem reddit. Posteriori sru recte statuit oe accidens involvere imperfectionem in ente, cui accedit, atq illam rem gpositam ee ex subiecto, & accidente; sed priori sru si accidens adpellet,

qd

qd salva rei naa tota, & absq ill, & adeo, o involvit
in Ente aliquo imperfectionem. Scat em ens illud
ita pfecte cpletum ee, ut rei illius, qud accidens
hoc seu dicitq s. pntiam, s. absentiam pati possit.
Ponamus hnem pfecte sanum indifferentem ee ad
ambulandum, nec pfectior erit si ambulandi faltem
exerceat, nec impfectior si ambulaoni supersedeat,
sufficit ad eius pfectionem habere libertem et poteam
ambulandi; sic in oib o faltis naalis liberum exer-
citium, sed ipsa faltes naales cstituunt pfecti-
onem, aut eam reddunt, si de novo alicui accedant,
adeoq tale accidens, qd nihil aliud, qm liberum
exercitium potea naalis ens aliqd opponit; nihil
em ei addit.

Tale accidens e nobis actus decernendi
& creandi, quo odum etiam effecto Dei opotea
& tota summa pfectionis naa salva fuit.

Ex nra sentea sequit Dm mutaonem aliqm subiis-
se in Volte; q. ex o determinante factus e determinans.

Non inficiamur hic ee qmdam mutaonis specm, at
verm mutaonem, qua ipsam rei naam tangat,
ullam dari negamus. Si Deo faltas pr decretum
accessisset, mutao in eo facta fuisset, mutat em
ens aliqd accessio faltis, at exercitium prae-
sentis & naalis faltis o mutat; q. sive illam
faltem exerceat, sive o exerceat idem manet ens.

Ubi g nulla nova faltas enti accedit, ibi
nulla mutao, q. mutao aliquid v. addit, v. adimit
enti; sed exercitium faltis naalis nihil addit,
v. demit enti; g nihil mutaonis in Eius naam inducit.

Sto Mutao

5. Mutaõ tam fit in illectu Dei; ante em determinaõnem Volũtis possibilia tt novit, post am determinaõnem novit futura, quã talia, qd derogat essentiae Dei naali.

Rs. Sciea Divinae obiectum st rer. v. essea, v. relaões ad Dm, qd ad rer esseas attinet; tar sciea vere ad Dm necessario ptinet, ut supra demonstratum dedimus, possibilium oium ideas ee in illectu Dno naales, salva igit oisciea e Divina, quippe quae qplectit oes essea possibilium ideas. Sed ad obiectum Sciea Divinae pertinent qqz rer ad Dm relaões; secundum quas relaões res illa, v. futurae st, v. iam existentes. Harum relaõnum sciea talis in Deo e qualis ipsa relaõ; Ds em o ptt res alit scire, qm st, scilicet existentes, qua existentes, futuras, qua futuras. Hae relaões rer ad Dm rõe futurionis, & existentiae liberae st, & pendentes a determinaõne Divina, ergo libera qqz det esse sciea Dei, qua novit rer futurionem, & existeam; q. qualis e relaõ, talis e, sciea relaõnis, aut si o talis e sciea relaõnis, qualis ipsa relaõ, tum illa sciea o respondebit suo obiecto. Nunc si futurar existentium rer ad Dm relaõ libera e, & ea ee salva Dei naa ptt, ut supra demonstrat. ergo sciea quoque huius relaõnis libera cum sit, o facit ad naam & pfectionem Dei, nec si adsit quidqm Deo addit, aut in eo mutat, tum q. o extrinsecus accedit; scieam em eam liberam Ds ex seipso het, tum q. Dm o pficit, qui novit ab aeterno, & necessario oia se
6 dare poe futurioni, quae modo velit; ut adeo sciea futuror in Deo absoluto, sit causa determinaõnis possibilius, quae determinaõ facit ut res possibiles sint futurae.

Porro

Porro scientia Dei infinita est, qua omne scibile novit; at scientia futuritionis non est scientia rei scibilis ante determinationem, a qua futuritio pendet. Nihil ergo detrahitur omniscientiae Dei si dicatur illum ante determinationem futura nescire; dicit enim id a Deo nesciri, quod non est scibile. Omnipotentiae nil decedit si dicas Deum non posse mentiri; mentiri enim non est divinae potentiae obiectum; sic nihil officias omniscientiae Dei si dicas illum ante determinationem consideratum nescire futuritionem rerum quae fiunt, quales futurae a determinatione pendentes, ante determinationem non sunt obiectum scientiae; involvit enim contradictionem ut nesciat id, quod dependet ab aliqua re, quae nondum existit. Scire futuritionem ante determinationem perinde est ac si dicas: scire futuritionem ante futuritionem. Ita ergo nos detraheremus omniscientiae divinae, si ei subduceremus id quod sciri potest; at cum futuritio rerum ante determinationem sciri non potest eam subtrahendo scientiae Dei nullam facimus iniuriam, neque enim est obiectum scibile.

Denique adversarii qui dicunt creationem esse aeternam, et necessario ad naturam Dei pertinere actum creandi; quamquam hoc ex illorum sententia consequatur, sed consequentiam agnoscere nolunt.

Nunc ut futuritio, eiusque scientia pendet a determinatione: ita actualis rerum existentia, eiusque scientia pendet a creatione; sicut enim ante determinationem non possit Deus res scire, quasi futuras; ita ante creationem, quam factam esse in tempore docent adversarii, non potest res scire quasi actu existentes. Deus enim ita scit res, uti sunt; ideo et nos nihil derogamus Dei omniscientiae, statuendo Deum futuritionem

rerum

res nescivisse ante determinationem; aut adversarii tandem Deo iniuriam facient; statuere enim debent, Deum nescivisse res, quae actu existentes, antequam actu existerent per creationem.

6. Si prior sit in Deo potentia decernendi, quam actus decernendi; aut Deus ipse, atque decernendi in eo potentia infinitis spatiis praecessisset actum decernendi, aut non infinitis.

Rs. Fatemur nos hanc rem plane comprehendere, et explicare non posse. Illud scimus: Ubi primum nos Deum concipimus, illico nos concipere necessario debere; in eo potentiam agendi extra se, ipsum vero actum, vel exercitium potentiae non necessario concipere. Illud quoque scimus, adversariorum sententiam eadem difficultate premi; Quaestio enim iure retorqueri hoc modo potest. Si actus creandi non sit aeternus, quod adversarii agnoscunt, tum illum actum creandi, ipsa potentia creandi, aut infinitis spatiis praecessit, aut finitis. Nihil ergo hic habet illa sententia, quo se commendet prae nostra, neque enim est expeditior.

7. Si actus decernendi non sit aeternus, saltem decernendi otiosa iacuit, anima frustra in Deo fuit.

Rs. 1. Eodem modo retorqueri hoc argumentum potest, si actus creandi non sit aeternus, tunc saltem Dei otiosa in Deo iacuit anima frustra fuit.

2. Non est otiosum aut frustraneum, quod ad rem pertinet; Saltem et decernendi, et creandi pertinet ad Naturam Divinam. Ergo non est frustranea tamen si non exerat.

8. Decreta sunt aeterna. Ergo necessaria.

Rs. Quo sensu sunt decreta Dei aeterna, suo loco dictum. Si illa aeternitas, quae dicit absolutam existendi necessitatem, petitum principium, et assumit id, quod est in

S. CIV

§. CIV.

Quartum Attributum Mentis perfectissimae est potentia, quae cum libertate cohaeret quoniam adstrictae, eademque objecta habet eosdem terminos, cum utraque versetur circa possibilitatem & quidem omnia. Quamquam igitur vere potentia haud differat a libertate; Vulgo tamen libertas crebrius adhibetur ad notandam saltem, unum prae altero eligendi; potentia autem ad denotandam efficaciam placiti, volitique; ut adeo libertas pertineat ad determinationem, potentia ad executionem. Haec potentia mentis divinae tam late patet, quam ipsa voluntas, seu Deus quidquid vult, potest, atque hoc est quod vocamus omnipotentiam.

§. CV.

Omnipotentia debet Imo: Explicari: 2do: Vindicari Deo. Ad explicationem pertinet

I. Obiectum. 2. Actus. 3. Modus.

§. CVI.

Obiectum omnipotentiae est omne id, quod quominus fiat, nec Dei ipsius, nec rei natura repugnat. Sola ergo excipiuntur, quae contradictionem involvunt. Illa autem contradictio est vel in natura Dei, vel rei; in natura Dei cum rei alicuius productio adversatur virtutibus eius, & proprietatibus naturalibus; tale quid non est possibile, cum potentia Dei non latius se extendat, quam voluntas. Cum ergo natura Dei sit necessaria & immutabilis, Deus contra illam aliquid non potest velle. Quod ad rei naturam contradictio est vel directa, vel indirecta; directa cum ipsi termini sibi aperte repugnant. Verbi gratia circulus quadratus.

tus. Indirecta oxit ex rei naa. v. gr. unum numero corpus, simul ptt ee pluribus locis, quod ipso gtinet gtradictionem, ortam ex naa corporis pr modum gsequens.

Tales ineptae gbinaones vocum, cum nullum sensum fundant, nullum obiectum sunt praeter merum & necessarium nihil. Quaestio haec: An Ds ptt gtradictoria? huc redit an Ds poit facere nihil? v. id producere, qd & nihil sit, & sit aliquid. Item: an Ds posset idem simul & velle, & nolle? q. potea Dei o ptt pugnare cum eius volte, seu – qd Ds o ptt velle, ne efficere quidem ptt. Credibile oo e splendidam hanc ineptiam in lucem nunqm venturam fuisse, nisi absurdissimum qdam dogma, & gtradictionum feracissimum hoc pharmaco incrustari oportuisset.

§. CVII.

Actus Opotea s. potius facultas, e illa Virtus Divinae Mentis, qua quidquid extra se futurum velle ptt, id q̃q̃ sistere, & efficere.

Est igitur Opotea virtus quaedam Divinae naae, cuius nos nullam ideam formare (possumus) q. nullius potea habemus illectum, ne nrae mentis quidem. Ex hoc illa perfectio in Deo pr modum facultatis, o pr modum actus; ita em exercitium potea Divinae, & quidem plenissimum sir ee deberet. Quod si ponas; tum effectus, qui ab illo exercitio dependeat, deberent q̃q̃ ee necessarii, & aeterni, & naales. Non em potea Dei si exerceatur effectu caret. Praeterea nihil eet amplius possibile qd o actu existeret; at clare illigimus multa adhuc ee poe, aut eam futura ee, quae odum existunt o. e. Ds adhuc suam poteam oem exeruit; anima Opotea o e actus purus, sed vis quaedam naae Dei

qua

qua per omnia possibilia ad existentiam realem transferre.
Perversissima est Spinozae interpretatio Potentiae, qua reddit per saltem faciendi id, quod fit Necessario, & ex rei natura effluit, per illud enim sit necessario vera saltas faciendi tollit, Libertas Deo eripit, Deum rebus ipsis subiicit, & independentia mulctat.

§. CVIII.

Modus omnipotentiae est natura perfectissima, quorum situs in solo nutu, & simplici Volitione, alias Deus non posset in instanti edere effectum, & cum sit spiritus, ne concipimus quidem quo alias modo potentiam exerat, quam volendo. Modus hic agendi perfectissimus, quantum intelligi non possit, nequit tamen Deo denegari absque ut destruamus ideam summae perfectionis; per enim media, per ambages, per varia momenta intercedentia non est perfectissimo modo agere sublimem, & ipso Longino Rhetore Judice, Deo dignam omnipotentiae imaginem concepit Moses, expressam illis verbis: Fiat lux & facta est lux &c. dicente Deo. Fragmentum Lini Poetae est:
Ρασια παντα Θεῳ τελεσαι κε ανηνυτον ουδεν.
Nil crebrius de Jove apud Homerum occurrit quam δυναται γαρ απαντα.

§. CIX.

Sane potentiam vindicant Deo rationes sequentes.
1. Deus est ens infinitum; ergo infinitam habet potentiam; finitum enim infinito tribuere absurdum est; cum in infinito omnia infinita esse debeant.
2. Deus ita est ens perfectissimum, ut perfectius eo concipi non possit. Jam vero extendas eius potentiam, quousque velis; si aliquid excipias in se quidem possibile,

Deo

Deo aūt ē possibile, utiq̄ ostendis te cogitare poē Deo Ens pfectius, cui possibile sit id, qd Deo sit impossibile; ḡ si Ds sit unice ens pfectissimum tius potea ē illimitata.

3. A' sublata oi potea salva ē manebit beatitas Dei; beatitas em excludit oēs tristitiae caās; sed finge Dm plus velle, qm possit efficere, & hoc ipso adscribis Deo rōnes tristitiae. Irritam em voltem moeror sequitr, & ē ptt plane in se adquiescere, cuius conatus eludunt. Praeterea ad beatitem Dei ptinet, ne ab ullare impediri queat, aut coerceri, alias Ds de sua felicitte securus ēe, anima inse adquiescere ñ posset.

4. Idem adfirmat idea independtiae; quippe enti independenti, tius q̄ potea nulla res obicem ponere ptt.

5. Effecta, quae Ds edidit de eius oi potea, abunde testanr qd principium ē creaō mundi ex nihilo, ad qm infinita potea requirit; infinitum em quantum distat ens a' ō ente; ḡ id, qd ō ē efficere, ut sit, anima infinitam iz ens & ō ens implere sola infinita potea ptt dictaam. Maām aūt mundi ō ēe aeternam supra cinctum.

§. CX.

Vidimus Dm ēe substaām actualem pditam infinita sciea, volte, liberte, potea. Illae pfectiones cum Dm gstituant ix naām actuosam, & quidem actuosam ex principio ixno raonali cum gscieā, sub actuositte hinc ē, qd Deo iure merito adscribatr vita, px qm illigimus: Activitem naē Dei infinitam, v. & externam, giunctam cum gscieā & liberte, ortam ex principio ixno, quae vita dici solet raonali

nalis, ut distinguat à vita brutorum animali seu sensitiva à vita plantarum, vegetabilium motuque ex ipsarum, quibus improprie vita tribuitur. Vitam rationalem, quae id est sit sensitiva, quod juncta sit cum libertate, et officio Deo adscribimus; quia Deus est ens summe intelligens, et omnis entis intelligentis natura, agere ex principio interno, quae omnia summa in Deo sunt, qui vivit ex se, et ab aeterno.

§. CXI.

Cum vero magnum sit in vitas discrimen respectu qualitatum, vita ut alia vita sit laeta, et iucunda, alia tristis, facile patet Deo competere: Vitam vitalem i.e. iucundam, quae omnem tristitiam, et causas tristitiae excludit. Haec Vita vitalis adpellatur Beatitas, quae est adiunctum necessarium vitae entis perfectissimi.

§. CXII.

Est Beatitas Dei est adquiescentia eius in possessione bonorum suorum, orta ex conscientia illius perfectionis possessionis, quae excludit spem omnem, et metum, quia cum omnia simul possideat, plura nec sperat, nec optat. Metum, quia nullum est periculum amissionis illius partis bonorum naturalium, et domesticorum, quae ad beatitatem pertinet.

Possessio omnium bonorum, quae ens perfectissimum constituunt. Talis possessio quae excludit spem, et metum, spem augmenti, metum mutationis, turbationis, aut cessationis. Conscientia illius possessionis, cuius sensum si tollas, licet omnia bona aliquis possideat, beatus tamen non erit, adeoque — — —

4 Ad

4. Ad beatitatem pertinet, adquiescentia iucunda in illis bonis, quae possident cum conscientia; bonorum enim quae ignorant nulla est fruitio.

§. CXIII.

Demonstramus Deo competere beatitatem rationibus sequentibus.

aa: Deus habet omnia requisita beatitatis, possidet omnia bona in summo gradu, et immutabiliter, possidet cum conscientia cuius sensus non potest non esse lætans, ac iucundus, et potest gignere plenissimam adquiescentiam quae proprie beatitatem efficit.

bb. Si Deus non esset beatissimus, vel in ipso esset quod tristitiam ei adferret, vel aliunde quid posset decedere, quod eum turbaret: Deus in se spectatus, omnes tristitiae causas procul habet, bonum enim maximum quasi domesticum in se continet; nec aliunde quid accedere potest, quod eum turbet, quia est independens, et immutabilis, omnia movens, ipse immobilis.

cc. Num illud, quod nos beatitatis capaces efficit, plurima quae nobis ad felicitatem adminicula praebuit, quin ipsum summa fruatur felicitate, dubium nullum esse potest; hinc ipsi Ethnici beatitatem Deorum passim agnoverunt, et celebrarunt. Nullum apud Homerum frequentius Deorum Epithetum quam μάκαρες θεοί &c.

§. CXIV.

Hactenus Deum contemplati sumus tamquam substantiam spiritualem multis praeditam adtributis; sed ex hac methodo forte arripi potest occasio errandi, ac si Dei adtributa ab ipsa substantia essent diversa,

atque

atq ipse tam divisa, quasi totidem partes, quæ Dm componant, hunc errorem ut evertamus, v. corrigamus subiungimus tractationem De simplicitate Dei, quæ cavebit ne adhibita in dividendo ars erroris causa sit.

§. CXV.

Hoc attributum Simplicitatis generatim expositum sonat adeo invariatam ac constantem perfectionum Divinarum naturam, ut nequeat aliquid Deo accedere v. decedere, tamque arctum ac indissolubilem omnium attributorum Dei nexum, ut unum attributum, non duntaxat omnia trahat; sed & omnia ipse eadem, & veluti conglutinata sint, ut non nisi animi nostri fictione distingui eam possint. Simplicitas nostra quatenus negativa est, removet a Deo omne compositionis genus, sive Physicæ s. Metaphysicæ; quatenus vero est Positiva, dicit & ponit in Deo omnium attributorum individuam simultaneitatem & unitatem, ut adeo una perfectio Dei sine altera subsistere non possit, neque attributa Eius, quidquam aliud sunt, quam ipsæ proprietates essentiales, s. ipsa essentia vario modo relata, & considerata.

§. CXVI.

Deum esse simplicem generaliter demonstrant argumenta sequentia

1. Dt & quod ad essentiam, & quod ad existentiam est ens absolute necessarium; ut adeo necessitas per naturam Dei quasi regnet: nihil sit in tota Dei natura, quod non necessario tale sit, quale est, unde liquet Dm habere naturam invariatam, decrementique aut incrementi expertem.

2. Neque

2. Neque summæ perfectionis Idea cum variatione consistit, quod enim incrementa capit, non fuit perfectum, quod detrimentum capit desinit esse perfectum.

3. Deus est ens primum, quo prius nec concipi quidem potest; at finge esse ens compositum, posterius erit partibus componentibus, quæ prius intelliguntur, quam Deus ex iis compositus.

4. Quod compositum est dependet a partibus componentibus, in tantumque Deus solus potest; at dependentia omnis, sive absoluta vel possibilis, vel compatibilis alienissima est a natura Dei.

5. Ipsa denique tractatio de attributis Dei continuo ordine ducens filo, alterumque ex altero eliciens, fidem facit arctissimi vinculi, quo attributa illa uniuntur.

§ CXVII.

Simplicitas Dei membratim ac per species lustranda porro i[…]
Neque enim simplicitatis Divinæ simplicem, eamque distinctam
meditationem nobis concedit mentis angustia. Cum autem sim-
plex vocetur id, quod ex partibus compositum, copulatumque
non est, ratio iubet compositionum species attendere, cunctasque
a Deo removendas ostendere.

§ CXVIII.

Compositionum duæ classes sunt; aliæ enim compositiones sunt Physicæ ac veræ; aliæ Metaphysicæ, seu abstractæ et mente fictæ.

§ CXIX.

Ad priorem classem tres solent referri compositionum species.

1. Est copulatio rei, ex partibus tota essentia diversis, ut mentis et corporis, qualis observatur in homine.

2. Est aggregatio ex partibus non quidem essentialiter, sed realiter distinctis, quæ locum in corporibus obtinet. Hæ compositiones quan-

fii

sint a Deo aliena evictum e argtis & proxime & supra adlatis, ubi Spiritualitatem Dei demonstravimus, quib nunc addimus Dm ee ens originale, adeoq̄ ō poe alterius rei substaam aut partem ingredi.

b. Et quoō ex mā & forma, quæ in Ens immaale ō cadit, item ex Subiecto, & accidente, quæ quoō locum het in illis reb, quæ pprietates admittunt adventitias, ad pfectionem facientes, quæ tn salva illar naā abee pnt. tale accidens e in hre saltas scite canendi, scribendi, &c. tale accidens Deo ō qvenit.

1. q. Accidens hoc ad rei naam accedit; at Dei naā e Necessaria, & immutabilis, cui nil accedere, aut decedere potest.

2. Accidens rem, cui accedit pfectiorem reddit; at Ds ō ptt pfectior fieri.

3. Accidens ō ex ipsa rei naā fluit, sed aliunde accedit; at Ds e in se Ens cpletissimum, nec quidqm extra illum existit, qd Illi aliquid addere pot.

4. Accidens e ipsa rei naā posterius; Nam cum ipsa, v. in ipsa rei naā adsit, ō e accidens; sed in naā Dei nihil ptt ee Deo posterius. G.

b. Verum nequis in errorem inducat, repetimus qd iam supra monuimus: Actus liberos nullo moō ad classem accidentium referri dere, ut ō nulli imprudenter instituunt, cum ex eo, qd locum in Deo here ō possint accidea, colludunt in Deo ō ee eam actus indifferent liberos; sed decipiunt, hi vocis accidentis sensu ambiguo; Accidens e v. qd naā Dei aliunde accedit, eam q. pficit, v. e Aliquit id qd abee ptt & adee; posterior sensu pnt actus liberi appellari accidens, quatenus & adee, & abee pnt salva Dei naā; sed actus illi liberi Deo quoō nem ō inducunt; ō em aliunde accedunt, sed st potest naalis liberum exercitium,

anima

anima ex ipso Deo, eiusque potea naali oriunt, neque Dm perficiunt; perfectus enim ē Ds sive edat actum extra se, sive non; q. spex illi adē faltas actum illum edendi.

§ CXX.

In secunda quoque classe tres notari pnt gpoones.---

1. Ex essea, et existea, quatenus rem possum per abstractionem gcipere, qd ad esseam, absque ut mea pceptio involvat illius rei existeam; hec gpoo imaginaria obtinet in oib. pter Dm Deb.; quippe quar essea existeam involvit, atque quae naa o necessario existunt. At cum Ds necessario existat, eius qz essea existeam importet, hec gpoo Deo attribui o plt.

2. Compoo Metaphysica ē ex potea & actu. Illige poteam o naalem, seu adquisitam. Distinctio illa solum het in creatib., quae sibi adquirunt aliquas faltes, v.g. scribendi canendi, quae poteae adquisitae possunt v. iacere otiosae, v. eam exeri in actum. Hoc sensu gpoo ex potea & actu locum in Deo o het, q. nulla in illo ē potea adquisita, quae illum gponeret & pficeret; potea enim eius naalis tam late patet, qm patere plt; incrementi itaque nescia ē.

At hoc qd dicimus Dm o gponi ex potea & actu caret sensu Scholastica sumas; qd ipse Ds sit actus purus, ipoe, & agere o distinguant. Gravissum enim ista sententea errorem gtinet, ut supra demonstravimus in explicaoe indifferea divinae, ubi eam monuimus qd item idem inculpatum volumus. Exercitium liberum naalis poteae, o inducere gpoonem.

3. Compoo ē ex gne & differea specifica. Genus vocat naa gmunis oib. individuis, quae eam participant v.g.

hum

humanitas ē quædam communis nāa, quam participare concipiunt Petrus, Jacobus &c. Differentiam autem specificam constituunt characteres peculiares, qui individua ab individuis discriminant. Hoc quoad locum habet in iis, quæ plures sunt in eadem quasi classe. v.gr. Petrus componit ex humanitate, quæ Joanni, Jacobo communis ē, & ex Petreitate ut Scholastici loquebantur ex eo, quod soli sibi Petro proprium ē; ē vero & hujus copulationis expers Divina nāa, cum ō det genus aliquod Deorum, plura quæ in eo individua, quæ Deitatem communem participent.

§. CXXI.

Inicus contra ē Deus cujus unitatem probant — — —

1. Deus ē ens summum, nullum ergo habet æquale, & si illum ens illi æquale ē, Deus ens summum ō ē.

2. Deus habet oēs perfectiones, quæ ad ens perfectivum pertinere possunt, s. quidquid ubique summæ perfectionum ē, hujus nāa Dei complectit & absorbet, ergo summa perfectio ō potest dividi in plures Deos.

3. Finge plures Deos, nemo illorum erit ens originarium, & causa omnium extra se rerum.

4. Dii diversi, diversa vellent, & possent, aut si diversa velle, & pro quisque pro lubitu agere ō possent, ō essent independentes. Si diversa vellent, num unus alterius operationem posset impedire? Si ō, perit omnipotentia; si potest, perit omnipotentia ejus, qui nequit impedire; & Dei cujus opus impediri potest.

5. Ne minima quidem res statuenda ē sine ratione, & entia ō sunt multiplicanda sine necessitate; at ne

unum

unum quidem argumentum est, quod svaderet plures esse Deos ad ordinem conderendum, tamque omnia, quae in eo admiranda sunt conservanda, & dirigenda. Unius Dei summa sapientia & potentia sufficit abunde.

6. Ab uno Deo si discedas, non est ubi pedem figas, an enim duo erunt? an tres? sed quo argumento patet duos esse, vel tres, non autem plures, certe si duo esse possunt, quid est quod non possint esse viginti, centum, aut aliquot Myriades?

7. Si plures sunt Dii, actum est de religione, quae summum amorem requirit: at amor si in plura objecta distrahatur, summus esse desinit.

8. Si plures sint Dii omnes sunt sapientissimi, potentissimi, optimi, perfectissimi, summi. Hoc vero esse non potest; nam si invicem differunt perfecta illa entia, unum non erit alterum, neque possidebit id numerice, quod possidet alterum; carebit itaque perfectione summa & infinita, quolibet illorum, adeoque perfectissimum non erit. Porro omnes illi conjuncti, & in unum conglobati Dii, melius aliquid erunt, ac perfectius, quam singuli; quare unus quilibet eorum neque summus erit, neque perfectissimus, neque adeo Deus, aut si unus erit instar omnium reliqui supervacanei sunt.

9. Unus est mundus, neque ulla ratio est, quae svadeat, & persvadeat plures dari; quare cum ex effectis causae a nobis cognoscantur, neque plures deprehendamus esse mundo, plures existere Deos stulta Divinatio est. Quod si quis uni illi quem cernimus mundo, Duos, verbi gratia, Conditores ac moderatores Deos adscribat, hoc modo convincendus:

Vel eorum quilibet solus ac per se, condendo & gubernando mundo sufficit; vel ambo consortio opus [illegible]. Si prius: supervacanea erit alterius opera. Si posterius: non erunt Dii, qui soli aliquid efficere

op

o pnt, sed mutuo indigent auxilio; quin tam necesse erit invenire tertium aliquem duob. illis superiorem, qui agendi faltes suis, cuiq. terminis descriptis assignaverit, qui solus Ds habebit, ceteris in ordinem redactis.

4 Idem adstruit ex Dei immensitte; immensum dicit, qd nulla mensura gprehendit, & qd nulli mensura aequale v. gparabile e. Si G plures dicimus, immensus erit quilibet eor. alteri ingprehensibilis & immensurabilis. Nullius itaq. mensura ab altera, cuius-libet alterius gprehendit & gsequent una quaeque quavis altera minor. Quod si vo nullus e quolibet altero maior, sicut unus quisq. e gprehensibilis, & gmensurabilis sibi; sic erit gprehensibilis, & gmensurabilis cuilibet alteri; Non erit igit immensus. Hoc argt Richardi Victorini.

5 In spec Marcianitis, & Manichaeis duos Deos, bonum & malum, s. duo principia esse gtraria absurde, & impie statuentib. hoc opponimus. Si duo sint principia sibi gtraria, duo Dii bonus & malus, tum alter altero altero nollente & invito tum existit, tum operat. Qd sic: Necessario id, qd vellent efficerent simul & o efficerent. Efficerent, q. quicunq. Ds e, oipotens e, & nemo eius potti resistere ptt. Cum am se invicem oppugnarent, nec alter altero eet inferior, nec alter alteri cedere vellet, aut poet, neuter ageret quidqm, sed alter alterum prepediret.

§ CXXII.

1 gnovere sapientiores Ethicor. unum ee Dm. Hor. de Ode Car. L. 1. Od. 12. —
— — — qui res hum. ac Deor.

Qui

Qui mare & terras variisque mundum
Temperat horis.
Unde nil maius generat ipso,
Nec viget quidquam simile aut secundum.

Idem Lib. 3. Oda 4ta.

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & Urbes, regnaque tristia,
Divosque mortales que turmas
Imperio regit Unus aequo.

Celebres sunt Sophoclis senarii, & prae admiranda
εἷς ταῖς ἀληθείαισιν εἷς ἐστιν θεὸς κ.τ.λ.

Unus profecto unus est Deus,
Qui coelum, & amplum condidit terrae globum,
Marisque fluctus, vim que ventorum gravem,
Plerique errorum mente sed cassi Deum
Simulacra nobis circa mali solatium
Cum saxea, atque aerea consecravimus,
Sive aureas eburneasque imagines
Sacris & istos colimus, his festos dies
Agimus pios; hoc esse nos remur modo

Vide Minicium Cap. 18. & 19. ubi demonstrat Sapientiores Gentilium unitatem Dei credidisse, Audio inquit Poëtas quoque Unum Patrem Deum atque Unum praedicantes, ad quem locum multa ex Poëtis qua Graecis, qua Latinis congesta legere est in Notis Ouzelii Vid: Minucium: Scripti πολυθεότητα quam rationem repugnare satis intelligebant; hac ratione ut in eodem Numine plures veluti personas conciperent, prout per diversas operationes in rerum natura in se se illud exerit. Seneca de Benef. L. IV. C. 7. Tot appellationes Dei possunt esse, quot

quot munera. Maximus Tyrius Dissert. 23. Θεον μιαν μενη φυσις πολλα δ' ονοματα. Illustris Huëtius D. E. Prop: IV. C. 10. ex instituto demonstrat ex ipsis Ethicorum Scriptis fabulares illos Deos unum esse Deum. Clarissimum est testimonium Hermesianactis Poetae:

πλουτον, περσεφονη, Δημητηρ, κυπρις Ερωτες,
τριτονες, Νηρευς, τηθυς, και κυανοχαιτης,
Ερμης Ηφαιστος τε κλυτος, παν, Ζευς, τε Ηρη,
Αρτεμις ηδ' εκαεργος, Απολλων εις Θεος εστι.

Pluto, Proserpina, Ceres, Venus, Amores,
Tritones, Nereus, Tethis et Neptunus,
Mercurius, et inclytus Vulcanus, Pan Jupiter et Juno,
Diana et longe operans Apollo, unus Deus est.

Et haec de Deo absolute considerato.

CAPUT IV.

DE OPERATIONIBUS DEI

Liberis

§. CXXIII

Nunc aperiendus est aspectus Dei relativus, et instituenda est eius consideratio, relate ad res extra se, et videndum, quaenam denominationes Dei externae seu relativae ab operibus eius desumendae.

§. CXXIV.

§. CXXIV.

Fundamentum eius consideraonis ē Libertas Dei s. Indifferea, qm supra adstruximus. Per illam Libertem ē, qd Ds ō ex naā sua necessario exerceat potēam extra se agend; & virtutes relativas. Vg. Pfectio relativa ē sapiea, bonitas, iustia, & similes; relativæ sunt hæ pfectiones, q. requirunt obiectum extra Dm ad qd referant, & qd circa versent, eius obiecti existea ō ē necessaa sed libera; G pfectionum qq; illar exercitium dēt ēē liberum, licet virtutes illæ Deo sint naales, qd ad fundamentum, & posito obiecto idoneo ā npe creatura raonali ō pnt ō exerceri & manifestari. Iustiam, igit, beatittem, veracittem, ō necessaō Ds p naam suam exercet; q. ō necessaō creat res raone pditas, erga quas tn demum hæ virtutes exerceri pnt, sic neqq sapieæ in consiliis ordinandis & dirigendis spectandæ exercitium fluit ex naa Dei, quoniam Ds ō pr naam vult futura. Si hæc G & alia ō naalia sint adtributa Dei, qd ad exercitium libera sint oportet ex fundamento, ex quo conspit non, nīe ex lib libertate Divina, quā assi distinguere plane necessarium ē pncto, nisi vo mallit in Spinosæ retia incidere.

§. CXXV.

Vt G Virtutes & pfectiones quædam Dei exerceantur requirunt obiecta, quor existea pendet a determinaone Volt̄is Divinæ clarimē pria

mum

mum fontem, & fundamentum attributor. Dei liberor. s. relativor. ee liberam mentis Divinæ determinaõnem de existea rer. omnm pter se, in ordine, moõ, & relaõne singulor. ad se invicem. Hæc determinaõ Dei subet Decretum Dei qd opus immanens, v. actus internus nuncupatur, eo qd mente Dei hæc hactenus clausa cogitaõ realem extra Dm õ edat effectum. Posito hoc decreto ponunt reliquæ Dei determinaões, & tituli; sublato vo perdit eor. gspectus.

§. CXXVI.

Decretum hoc dari demonstramus, õ a' priori; q. iam pbavimus Dm px naalem necessitatem õ decrevisse, s. decreta ex Dei naa õ fluere; sed a' posteriori ex ipsis effectib. argtm hoc sumto!

1. Res õ fluxerunt ex naa Dei, sed eius libera volte, & iussu, quæ illæ pducta sunt; illam pductionem oportet pcessit determinaõ mentis libera, qua Ds statuit aliquid extra se pducere. Voltas em libere aliquid agere õ pt sine pdeterminaõne.

2. Si attendas ad Dei sapieam, & ad res quæ existunt ordinem, relaões, fines, facile itliges earum pductionem pcessisse liberum decretum; cum enim sapientiss sit agere ad fines px certa media, cumq res in universo dispositæ & singulæ heant fines suos, quib destinatæ sit, singulæq harmonice sunt digestæ, ut ordo in universo sit spectabilis, manifestum e Dm Creatorem õ cæco aliquo impetu, aut brutorum naæ impulsu,

sed

sed libera mentis dispone versatum fuisse circa res futuras, & ex eadem mentis Divinæ dispone ortas ee res, earumque ordinem, nexum, harmoniam, & fines.

§. CXXVII.

Decretum Dei prærequirit scientiam rerum possibilium, neque enim formari decretum de aliqua re potest, nisi & ejus idea jam sit in intellectu, & possibilitas perspecta in mente. Si enim res mihi occurrat impossibilis, frustra mihi formo decretum de illa efficienda. Idea autem possibilium sit in Deo naturales, ut vidimus supra. Hoc prærequisito decretum involvit consilium de finib, & mediis quod tamen consilium locum in Deo non habet. Nam consilium oritur ex ignorantia ejus, quod agendum est, & deliberationem dicit, quæ enti infinito non competit. Omnis enim rerum per naturam clare illuxit rerum omnium possibilium ordines, relationes, & effecta possibilia; & decretum in Deo nihil aliud sonat, quam liberam mentis Divinæ determinationem de certis rebus possibilib, certo ordine & modo, ad certos fines producendis s. de existentia possibilium & quorundam futura eo modo, quo fiunt in tempore.

§. CXXVIII.

Ut clarius decreti natura intelligatur cum Auctore aliqua quæsita proponamus, & ad ea respondebimus.

I. Quale Deus decreverit.

2. Quid decreverit? — — 3. Qui?
4. Quando? — — — — 5. Qua forma?
6. Sitne decretum immutabile, nec ne?

§. CXXIX.

Quare Ds decreverit? s. quid movit Dm ad hanc determinationem de futuris faciendam?

Respondendum ē ex superioribus, ubi indicavimus indifferentiam respectu possibilium, adeoque facile colligimus, illud propter qd Ds decreverit, ē ēē quid tale, qd Deo attulerit necessitatem decernendi; verum tale qd cum indifferenti beneplacito consistere pot. Minime autem dicimus Dm sine ulla ratione se determinasse, & decrevisse, q. decrevit; Neque enim ex dignitate Sapientiae Divinae loquuntur qui ita loquuntur; sed dicimus illam rationem, propter qm Ds decrevit ē fuisse cogentem, quae necessitatem decernendi imposuisset; Illa ratio quaenam sit nunc quaeritur? Illa ōr ratio a' priori nobis certo cognosci nequit, sed accedere debet contemplatio rerum, quae ad exemplar decreti producta sunt; atque ex operibus ipsis fieri investigatio debet, ut pateat quid in illis Ds intenderit. Id ē ad qd opera Dei apta sunt, qd sua sponte exhibent quoque in oculum, qui opera illa contemplant in oculos incurrerit, id aliquam sit oportet, qd Ds intenderit; Nam effectus ē argumentum intentionis; Nunc si mentem attendamus facile prospicimus ex operibus Dei elucere bonitatem, sapientiam, & potentiam, & creaturas aptas ēē ē tt ad manifestandas illas virtutes, sed etiam agnoscendas & celebrandas. Bonitas Dei ē illud principium, ē id ex quo fluxere oia; Sapientia ē per qm oia sunt

quinna

concinna, & ordinata; Potentia pr[...] quam omnia producta; Bonitas quae perficit tum in existentia rerum, siquidem existere bonum est, tum in iis bonis, quae Deus in res extra se existentes confert. Sapientia in ordine rerum & varietate incredibili elucet. Potentia in rebus producendis & conservandis. Has perfectiones omnes creaturae manifestant; sed sunt certae creaturae, rationis compotes intelligo, quae non manifestare tantum illas, sed & agnoscere, & celebrare possunt. Haec cum clare intelligamus, in tam facile venimus sententiam: Deum in decernendo intendisse, hanc manifestationem & celebrationem virtutum suarum, & hanc fuisse rationem decernendi, quod ab eventu patet, quia eo tendunt opera Dei & eo exeunt, quod dignum est Deum decernentem eo collimasse, praeterea illa ratio est Deo digna, neque alia fingi potest a natura Dei, sive rerum ipsarum petita.

§. CXXX.

Quid Deus decreverit? Haec quaestio pertinet ad Decreti objecta, eiusque amplitudinem.

R. Quidquid Deus agit in tempore, quidquid a creaturis agitur, quidquid illis accidit, id omne objectum est Dei Decreti. De actionibus ipsius Dei omne est quod disquiramus, quod ad actiones creaturarum, eorum fata ex illis pendentia, longe maxima est difficultas respectu creaturarum rationalium, quae cum conscientia libertatis suae determinant ad agendum, quaeque adeo praemiis & poenis sunt obnoxiae, praemium autem & poena cum necessitate eventus, quam decretum inferre videtur, consistere posse non videtur, ad hanc difficultatem utcunque superandam [...]: Neque enim tolli tota potest [...] observandum.

In[...]

libertem ō excludere certitudinem rei, qd patet ex e-
ventu, qd em libere factum ē, illud antequm fieret, cer-
to erat futurum, q. factum ē, neq. ullum certius ar-
gum ē futuri qm factum ee. Sequit. ḡ libertati cre-
aturar. ō repugnare certitudinem actionum futurar.
Hac certitudine admissa admittit. qq. Decretum; q.
Decretum nihil aliud infert; qm certitudinem fu-
turor.; Decretum em Dei ō ē caa efficiens actionum
liberar., quas creaturae edunt; Ds em ō decrevit
eas creaturar. actiones efficere; Decrevit eas acti-
ones libere ex creaẽis ee efficiendas, nec magis
liberti officit Decretum qm certitudo.

Libertem hmam ō ee independentem, excludere quidem
coactionem, ō am certitudinem eventus, qm requirit
scientia Dei falli nescia. Hæc Sentea, qmvis multis
& calumniis, & variis difficultib. obnoxia sit; manu
teneri tn debet, nisi velimus Deo scientiam futuror.
eripere, illumqq. facere dependentem, tum in cognione
tum in regimine rer. oium, quæ liberas hnum acti-
ones & antecedunt, & cosequunt.; Tolle ex decreti Di-
vini obiectis liberas creaturar. raonalium actiones,
res brutas reliqueris, præstantissa gloriæ Dei in-
strumenta sustuleris, atqq. eadem opera effe-
ceris, ne Deo costet rao totius operis & moli-
minis; quid vo de malis actionib. censendum ē. Si
Ds illa decreverit necessaõ fiunt, adeoq. peccator
more Sostrati Juris excusare se poss, qd ō poterit
ō peccare, pr fati legem, libent. hic nrum faci-
mus illud B. Augustini: Nescio quo ō fit pter
voltem Dei, qd fit cotra voltem Dei. Scimus Dm
positivo decto malum ō facere, v producere, sed
permittere ob raones sui dignas; hac em nullum

et peccatum in mundo, iustitiæ Dei vindicativæ, misericordiæ, clementiæ, longanimitatis que Divinæ theatrum sustulisti, quin & virtutum humanarum, humilitatis, patientiæ, castitatis, fortitudinis que in vincendo malo scholam destruxisti; scimus quippe homines sponte, & libenter peccare, nullos que sentire stimulos divinitus admotus, atque adeo causam maliciæ suæ in decretum non posse reiicere.

§. CXXXI.

Quæritur de modo, quo Deus decreverit, sit ne decretum factum actibus mentis repetitis successivis, & magno aliquo momentorum numero, & intervallo dissitis, an vero unico, & eodem mentis actu totum Decretum sit formatum; ut adeo decretum Dei sit unicum & simplex. Priori tenent, qui horaria Deo decreta adscribunt. Sed posterius omnino est affirmandum. Modus decernendi per varios actus successivos, variam involvit imperfectionem. Nam

1. Decretum repetitis & successionis actibus formatum præsupponit tum mentis angustias, per quas tam late se explicare nequit, ut omnia simul complectatur, tum & ignorantiam eius, quod futurum quoque aut fieri debet.

2. Si Deus diversis actibus utatur in decernendo, atque etiamnum horaria decreta in tempore formet, utique initio non habuit totum opus suum in omni suo complexu perfectum, sed imperfectam habuit ideam totius operis, quod moliebatur. Unde sequitur Deum operis sui, neque nexum & harmoniam, neque finem inde resultantem præcognitum habuisse, & præcognitum habere etiamnum.

§. CXX

§. CXXXII.

Quando Deus formaverit decretum? v. num Deus in aeternitate formaverit totum decretum, ut decretis horariis nullus sit locus? Sunt qui statuunt Deum ante mundum conditum non fecisse alia decreta, quam de mundo condendo, de hominibus credentibus salvandis, & reliquis damnandis. Specialiora autem decreta in tempore condere, modo hoc modo illa pro re nata consilia capere, qualia decreta horaria & temporaria nuncupantur.

Quae sententia facile falsi convincitur.

1. Cum enim decretum Dei sit simplex ut nunc demonstratum, oportet totum decretum factum sit ante mundum conditum; quod decretum antecedit executionem decreti.

2. Illa sententia injuria est in conscientiam & sapientiam divinam, per quam utique nosset jam inde ab aeterno Deus quid futurum sit, quid ve optimum factu sit.

3. Eadem hypothesis turpem operationibus Divinis imponit dependentiam, quasi multa moliretur Deus; sed graviorem scil. deliberationem de pluribus futuris differret, consilia deinceps capturus in aliena accommoda prudentia ad tempora circumstantias, & res natas.

Facta sunt igitur Dei decreta in aeternitate ut historia loquitur ante jacta mundi fundamenta; sed quaeritur de specie aeternitatis: Utrum decreta divina sint absoluta eadem aeternitate qua Deus ipse aeternus est? an vero restricta qua-

dam

dam aeternitatem, quae dicat te existere ante omnia tempora?

Obs. Restricta & absoluta aeternitas his terminis differunt.

α. Restricta aeternitas admittit principium aliquod cogitabile, modo illud principium ante omne tempus concipiatur.

β. De eo cui restrictam tribuimus aeternitatem praedicamus aliquam possibilitatem, seu statum in quo potuit fieri, vel confieri. Contra absoluta aeternitas actualitatem eius secundum omnem modum, quod absolute aeternum dicimus, excluditque omnem possibilitatem, & vel imaginatum principium. Jam respondemus.

Nos cum decretis tribuamus indifferentiam, impossibile est ut statuamus decreta esse absolute divina ex specie aeternitatis, qua Deus aeternus est; simul enim vera haec esse nequeunt, esse effectum liberum, & coexistere ab aeterno, causa libere producente, nunquam non fuisse in statu possibilis existentiae, semper in fuisse Deo Enti necessario, & tamen esse indifferentis existentiae. Si haec secum consistere, conciliari nequeant, causa absoluta aeternitas decretis assignanda est; sin vero adversa fronte haec pugnant, talis species aeternitatis, quae Divinae existentiae competit, quaeque indifferentiam tollit, decretis est deneganda! Contradictoria enim simul vera esse nequeunt; Jam effectus liber, causa libere agente posterior debet concipi, ceteroquin tolles actionem causae; si dicas enim Deum absolute aeterna decreta fecisse, dicis Deum semper determinatum, atque adeo nunquam se libere determinasse; sed omnia ex decreto necessario, & natura Dei fluxisse.

Deni

Deniq[ue] attributum absolutæ æternitatis &
proprietas naturæ Divinæ nulli rei adscribenda, nisi
quod sit de natura Dei. Ergo absoluta æternitas decreti,
attributum esse oportet; q. decretum omne est de natura Dei.
Ceterum in hac, & similibus quæstionibus cura inve-
stigationis inhiberi tandem debet, pereunte quoque Scriptu-
ra sacra, quæ sapientissimis hac in re adhibitis
phrasibus, nos in generalibus subsistere docet. De-
cretorum originibus rejectis, ultra incunabula mun-
di; v. Eph. 1,4. Apoc 13:8. Argumenta quibus omnes
absolutam decreti æternitatem volunt supra
in tractatu de indifferentia Dei destruximus.
Difficultates superare omni inferior, at manu tenenda.
veritas apodictice demonstrata.

§. CXXXIII.

Quæritur de forma ac ratione, qua Deus decretum suum
concepit, qualis nam illa sit? ubi iubemur decretis
summam adsignare sapientiam, per quam Deus rerum even-
tuumque causas, & earum nexum intime perspexit,
finem sibi gloriosum proposuit, & cum media vires
naturamque viderit, ea sibi elegit, & ordinavit, quæ
ad finem intentum directe, & sine periculo erroris exeant.
Demonstramus huius decreti proprietatem
a Priori ex naturali Dei essentia, per quam novit, &
quinam fines sint optimi, & quænam media
ad illos adsequendos optima.
a Posteriori ex ipsis operibus Dei, quæ certa lege,
& harmonia ad suos fines tendunt. Ceterum

obser

observandum qd Campius monuit: Concatenationem mediorum tum inter se, tum ad communem finem ita se habere, ut ex parte revelata sit, quatenus sufficit ad gloriam Deo dandam; ex parte occulta, ut creatura suo se modulo metiri, et ad abyssos sapientiae Divinae stupere discat; est quidem considerandum pulchra esse sapientia augusta, quae nobis patent; at pulchra non minus ea, quae infinita sunt recondita in thesauro mentis Divinae.

§. CXXXIV.

An Decretum Dei est immutabile?

R. Omnino vero, quia ubi non est causa ibi non est effectus; at nulla potest fingi causa mutationis in Decretis Dei. Nos mutamus consilium. v. gr. Ignoramus ea, quae in executione consilii nobis occurrere possunt. Per quae cogimur consilium mutare, vel mutamus consilium ex levitate et inconstantia animi, per quam nunc illud volumus fa- miliari mentis nostrae vitio. v. gr. exequi impedimur nec: speravimus quid melius, vel quia timemus aliquid in malum. Haec omnia aliena sunt a Deo, novit ille omnia, nihil illi obscurum, nihil est independens et potens, nihil metuit, nihil sperat; brevi, nec impedimenta, nec metus, nec levitas animi, nec defectus virium, ad mediata perficienda, nec quid simile in Deum cadere potest; Ergo neque hoc effectus nec consilii mutatio.

Haec de Decretis.

§. CX

§. CXXXV.

Jam novimus ex quo principio fiat cōsideraō Dei relativa, & ex quo fonte emanent operaōnes ejus externæ; Nunc ad ipsum relativum Dei cōspectum, specialius explicandum pergimus, pertinentque duo tituli relativi, & attributa illos titulos explicaā; Tituli relativi qui ex decreto oriunt duo sc: Creatoris & Rectoris, quo Nñe universam providēam cōplectimur.

§. CXXXVI.

De Titulo Creatoris hæc dicimus ordine —

1. Actum Creaōnis, ejusq naām explicabimus.
2. Caām efficientem demonstrabimus.
3. Effectum in gñe, tum in spēe.
4. Finem tum respectu Dei, tum respectu rer.
5. Tempus Creaōnis.

§. CXXXVII.

1. Actus Creaōnis dicit omnipotens, transiens, & liber; dicit actus transiens, q. sistit effectum, a Deo ejusq naā separatum; omnipotens, q. effectus hic edit solo jussu voltis; Liber q. nitit libera voltis determinaōne. Hic actus distinctus ē ab actu immanente, emanente, generante.
Actus immanens ē qui intra mentem agentis manet, ita ut nihil per illum sistat extra agentem, & ab agente diversum.

2. Actus

observandum quod Lampius monuit: Concatenationem mediorum tum inter se, tum ad communem finem ita se habere, ut ex parte revelata sit, quatenus sufficit ad gloriam Deo dandam; ex parte occulta, ut creatura suo se modulo metiri, et ad abyssos sapientiae Divinae stupere discat; est quod considerandum pulcra esse sapientiae argta, quae nobis patent; at pulcra non minus ea, quae infinita esse recondita in thesauro mentis Divinae.

§. CXXXIV.

An Decretum Dei est immutabile.

R. Omnino vero, quia ubi non est causa ibi non est effectus; at nulla potest fingi causa mutationis in Decretis Dei. Quod nos mutamus consilium, vel quia ignoramus ea, quae in executione consilii nobis occurrere possunt. Per quae cogimur consilium mutare, vel mutamus consilium ex levitate et inconstantia animi, per quam nunc illud volumus familiari mentis humanae vitio. vel quia exequi impedimur, vel quia speramus quid melius, vel quia timemus aliquid mali. Haec omnia aliena sunt a Deo, novit ille omnia, nihil illi obscurum, est independens et omnipotens, nihil metuit, nihil sperat, breviter, nec impendia, nec metus, nec levitas animi, nec defectus virium, ad mediata perficienda, nec quidquam simile in Deum cadere potest; ergo neque horum effectus nempe consilii mutatio.

Haec de Decretis.

§. CXXXV.

§. CXXXV.

Jam novimus ex quo principio fiat consideratio Dei relativa, & ex quo fonte emanent operationes ejus externae; Nunc ad ipsum relativum Dei conspectum, specialius explicandum pergimus, pertinentur duo tituli relativi, & attributa illos titulos explicantia; Tituli relativi qui ex decreto oriuntur duo sunt: Creatoris & Rectoris, quo nomine universam providentiam complectimur.

§. CXXXVI.

De Titulo Creatoris haec dicimus ordine —
1. Actum Creationis, ejusque naturam explicabimus.
2. Causam efficientem demonstrabimus.
3. Effectum in genere, tum in specie.
4. Finem tum respectu Dei, tum respectu rer.
5. Tempus Creationis.

§. CXXXVII.

1. Actus Creationis dicitur omnipotens, transiens, & liber; dicitur actus transiens; quia sistit effectum, a Deo ejusque natura separatum; omnipotens, quia effectus hic editur solo jussu voluntatis; Liber quia oritur ex libera voluntatis determinatione. Hic actus distinctus est ab actu immanente, emanente, generante.
2. Actus immanens est qui intra mentem agentis manet, ita ut nihil per illum sistatur extra agentem, & ab agente diversum.

2. Actus

2. Actus Emanens, v. emanaõnis ē, quo quid intra naãm agentis pducit necessaõ; ita ut ambitu illius entis, qd agit, clausum maneat effectum, s. õ sistat extra naãm agentis, ut emanant radii ex sole necessaõ.

3. Actus gñans ē, quo ipsa generantis naã ppagat, & qmunicat cum pducto. Hoc actus differe ab actu creand nimis clarum.

§. CXXXVIII.

2. Caã creans ē DEUS, is quidem solus, qd demonstravi necesse ē ad titulum Creatoris Deo vindicandum. Creaõnem ee opus Divinum pbat.

I. Actus creaõnis ē oipotens, qui sistit effectum ex instanti, sine ullis mediis, & pexistente mat. at oipoteã Divinum ē attributum.

2. Actus creaõnis tales pducit relaões, creaã ad Creatorem, quã Deo qveniunt, qualis absoluta creaã dependeã, & plena revereã, religionumq. obsequium; gloria q creaõnis maior ē, qm ut in ullum ens pter Dm cadere posit. Hic quãrit: An actus creand ita pprius ē Deo, ut qmunicari cum creaã õ possit?

R. Vel maxe; q. naã Dei separari, & cum alio qmunicari õ ptt; q nequ oipotens creand actus; quippe oipoteã ē inseparabilis a' Dei naã; sed neque creaã ulla cum finita sit v. tant potẽ, quanta ad creaõnem requirit, v. tant gloriã, quantam creaõ qciliat capax ee ptt. Impossibilis ē q qmunicaõ virtis creatricis s. Dei, s. creaãm naãm spectes.

§. CXXXIX

§ CXXXIX.

Effectum Creaonis, in quo ē hoc universum Systema quoddam variorum entium mãalium, & immãlium, certo ordine connexorum & harmonice dispositorum. Hic aūt ō alienum fuerit verbo monuisse, de diversis Veterum Gentilium placitis.

Philosophi Gentiles quantum scimus, offenserunt oēs de mãa aeternitate, tamqz increatam dixerunt; Neqz eñ certius axioma habuerunt qm: Ex nihilo Nihil fieri. Admissa vō mãa aeternitate, duplex via patebat ad explicandum, quōd ordo & forma mundi pducta sit, v. pēr connexionem partium mãa secum, v. pēr connexionem mãa cum Deo. Prius statuerunt Epicurei, qui mundi formam & ordinem finxerunt ortum ēē ex fortuito atomorum confluxu sine ulla Dei actione, aut directione. Posterius reliquis Phphis placuit, nec tñ eodem modo. Dm eñ cum mãa conjunxerunt v. libero, v. necessario connubio.

Prius placuit Platonicis, qui Dm causam universi liberam, & vere pductricem statuere.

Posterius Aristotelicis, & Stoicis, quos inter tñ aliquod erat discrimen. Etsi eñ connubium illud Dei & mãa naale & necessarium statuerint Aristotelici; tñ Dm tamqm caam ordinis adsistentem; atqz ea raone pducentem agnoverunt, sed Stoici Dm, tmqm caam informantem dixerunt, quatenus illum concipiebant, tmqm aām mundi, mundum aūt tamqm ingens aāl a Deo animatum.

Christiani

Christiani nunc rectius uti ratione possunt, qua quam clare docet: Mundum esse liberum creationis effectum, et quod ad formam, et quod ad materiam, cuius existentiam supra demonstravimus. Specialis effectum creationis est homo, non tantum primus, sed et tota eius posteritas, licet diversa ratione. Primus enim homo immediate a Deo productus sit necesse est, cum reliqui per actum generationis producantur; quae generatio posterior cum creatione primorum hominum id commune habet, quod homo non minus, quam illi, animam immediate a Deo creatam ex nihilo et in instanti. Processus enim intelligi nequit, quod anima per traducem generetur, quae est substantia immaterialis, quae non potest oriri, vel ex corpore, vel ex anima parentum; Non ex corpore, quae est immaterialis, neque effectus potest esse toto genere nobilior sua causa; Non ex anima, per communicationem quae partitione, emanatione fieri posset, quod neutrum consistit cum animae immortalitate. Denique si mens cum corpore per generationem oriretur, eam cum corpore mori deberet, quod Ovenus hoc disticho expressit. — — — —

Coelitus orta mihi mens, a ex traduce namque
Corpore cum reliquo, mens oritur moriturque

Vid. Arist. L. II. C. 3. De generatione animalium.
λειπεται δε τον νουν μονον θυραθεν επεισιεναι, και θειον ειναι μονον· ουδε γαρ αυτου τη ενεργεια κοινωνει σωματικη ενεργεια. Aristotelis mentem,

quae hic

qui hic Platonicus ē pluribus expressit Daniel Hensius l. 1. de Complatione Mortis pag. 264. Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola Divina sit; Nihil enim cum actione ejus corporalis communicat actio corporalis. Cicer. Tuscul. Animae in terris nulla origo inveniri potest; Nihil enim in animis ē mixtum, atque concretum, aut quod ex terra natum, aut fictum videatur. Itaque quidquid ē illud quod sentit, quod sapit, quod vult, quod viget coeleste, & Divinum ē. Ceterum auctor traducis fuit Tertullianus libro de anima quem secuti sunt, cum alii olim, tum nostro die Lutherani. Nos vero agnum hemus Zach: 12. - 1. X. 8.

S. CXL.

Finis duplex ē: 1. Respectu Dei. 2. Respectu rerum creatarum. 1. Respectu Dei finis creationis idem ē, qui Decreti; de quo supra. Id nempe, quod in rebus creatis respectu Dei conspicitur, ad quod extendi sunt quodque adsequi apta sunt. Tale quid clare intelligimus nihil aliud esse, quam perfectionum Divinae bonitatis, sapientiae, & potentiae manifestationem, agnitionem, celebrationem. Hae perfectiones manifestantur in rebus creatis. Ex bonitate enim Dei fluxerunt omnia, quae existunt, per illam, ostentam Dei, qua Deus sibi ad existendum sufficit, quasi extra Deum egressa, aliis quoque rebus existentiam impertiit; Praeterea bonitatis suae indicia Deus dedit plurima in omnium rerum copia, & abundantia, quae ad creaturarum sustentationem, & felicitatem abunde faciunt. Sapientia elucet in

varietate

varietate illa incredibili, in stupendo ordine, in relaōnib partium versis ad se inuicem in finib & mediis ita se aptatis.

Potea summa exactu creaōnis, de quo supra clare colligit, nec quidqm sapiēa & bonitas sine poteā valeret. Hae igit pfectiones hic clare cōspiciuntur; O pt itaq illa manifestaō in creaōne ō intenta fuisse, ad qd em tendit opus, ad qd aptum ē, id opifex in oculis p scopo habuit. Neq tam hic Epicureos curamus negantes dari caās finales, cum illos iam suo loco refutavimus Cap: Imo. Sed porro pter creaās aptas manifestare illas Dei pfectiones, sunt aliae quae idoneae sunt ad eas cognoscendas, celebrandas, & Dm glorificandum in operib suis tales creaē sumus nos hōes raōne pditi; Vnde colligit intentam a Deo in creaōne fuisse, ō tm manifestaonem suaē pfectionum, sed earumq agnitionem, & celebraōnem, q. creavit DD entia ō nulla instructa illis facultib quib eas pfectiones cōtemplari, agnoscere, & celebrare pnt. Et illa agnio, celebraō ulterius tendit ac manifestaō, unde liquet manifestaōnem ō ēe ultimum finem; nam in ea ō subsistimus.

Si quaerati: Quare Ds creavit?

R. Ut multifariam suam pfectionem manifestaret; at hic ō adquiescimus, sed porro quaerimus: Quare illas manifestare voluit.

Si u

& respondemus; ut agnoscat, & celebret; Nam manifestatio fuisset frustranea nisi eam sequeret celebratio. Hoc igitur est operum creationis apotelesmaticus finis, ad quem alii fines subordinati referuntur; unde eam liquet creatas rationales tam necessario pertinere ad Systema, & perfectionem ejus, quam necessario Deus in creatione perfectionem ejus, quam necessario Deus in creatione non potuit non celebrationem suarum perfectionum intendere. Respectu rerum ipsarum non alius est finis creationis, quam usus, & effecta earum; Deus enim excidere non potest scopo suo; Ergo ad quod res creata apta est, quod re ipsa efficit, oportet, Creator illud intenderit respectu illius rei. Ut vero quis specificos fines omnium rerum gnoscat, ad hoc requiritur, ut contempletur naturam rerum, earum quae naturales usus & effectus, quae contemplatio infinita est, & ad physicos spectat, Nos hic in specie dicemus quidam de fine hominis tanquam a Deo creati, respectu hominis ipsius. Finis ille dupliciter consideratur.

1. Relate ad Deum.
2. Relate ad hominem ipsum.

Relate ad Deum finis hominis est, ut sese habeat & gerat convenienter relationibus illis, quas produxit creatio. Illae relationes sunt tres, fundatae in Dei —

1. Summa perfectione, 2. Potentia, 3. Sufficientia, & bonitate, quatenus nempe Deus se homini in creatione manifestavit, tanquam ens perfectissimum quatenus hominem sua potentia produxit ut adeo homo sit opus Dei; quatenus denique se homini imprimis

proposuit

proposuit tanquam ens omnisufficiens, & summum bonum.
aa. Ergo finis creationis hominis relate ad Deum est, ut Dei perfectiones in creatione explicitas contempletur, agnoscat, celebret, atque ita Deo gloriam tribuat; hinc officium hominis est opera Dei contemplari, eorum dispositionem, et effecta considerare, ut bonitatem, sapientiam potentiam Creatoris perspiciendo, agnoscendo, glorificet Deum, & adoret.
bb. Cum homo sit productus per potentiam Dei adeoque sit opus Dei, hinc sponte oritur relatio Dei ad hominem, qua Domini ad servum, Deus qua Dominus ius habet in hominem, quippe opus suum. Ergo homo subiicere debet, & Domini voluntati morem gerere, facere non suam, sed Creatoris voluntatem, quae quantum sufficit explicata est per legem.
cc. Cum Deus in Creatione sese ut ens optimum, ~~sufficiens~~ & omnisufficiens manifestaverit, utique finis hominis relate ad Deum est creatorem qua bonum suum, amore prosequi prae omnibus bonis aliis.
2. Finis hominis relate ad seipsum non alius esse potest in creatione eius, quam ut in corpore sano, mente gaudeat sana, adeoque feliciter agat, functiones naturales in corpore edendo, mentemque perficiendo veritate & virtute sine malo, aut malis sensu. Hoc fine hominem respectu sui ipsius conditum esse patet.
α. quia Deus, qua Creator est bonus, & quamquam necesse non sit, ut Deus Creans omnem suam bonitatem effundat, reddendo omnes creaturas perfectissimas: nihil tamen facere potest, quod directe bonitati eius adverset;
at cum

at creatam producere infelicem & miseram ad-
versat.
Ds nobis obversat ut sanctus & iustus. Sanctitas
impedit, quominus quid peccaminosi ex manib
Dei port exire. Nam testat opus de auctore suo,
effectus de causa sua. Opus q. morali malum sit
factorem, ut peccati auctorem demonstrare,
qd a natura Dei e alienum; q. Ds hnem moralit ma-
lum n creavit; at malum poenae orit ex malo
culpae, & ubi malum nullum morale, ibi nullum
malum Physicum. Iustitia etiam Dei n permittit
ut creatura mali moralis expers, Physico malo
afficiat; q. necesse e pro sanctitate & iustitia
Dei, ut homo creatus sit, & bonus moralit, &
felix physice.

Facultates & dotes, quib Creator hnem instruxit eius
pro natura, ut si recte se habeant necessario tendere
debeant ad veritatem, & virtutem, a quib si
aberret, manifestus e illarum facultatum abusus,
& depravatio, qui depravatio & abusus, quomodo
e ex natura ipsarum facultatum, tam n e ab ipso Crea-
tore. Homo igit instructus illis dotib, & do-
natus praeclaris facultatib a Deo destinatus sit
oportet, ad rectum talium facultatum usum, adeoq.
ad perfectionem in cognitione veritatis & in vir-
tute. Hec satis demonstrant finem hnis re-
spectu hnis in creationem esse illius perfectio-
nem, & felicitatem, ut adeo cum ratione pugnet
eorum opinio, qui dicunt hnem creatum esse ad
exitium.

§. CXII.

§. CXLI.

5. De tempore Creationis nihil ex ratione colligere possumus, quam creationem debuisse suum initium.
1. q. per Creationem res accepit existentiam, et ante creationem non fuit; at si creatio careret initio, v. facta esset ab aeterno, tum nullus esset transitus rei a non esse, ad esse, atque ita periret omnis idea creationis.
2. Creatio est actio libera, quae causa libere agente posterior est, et hinc initium.
3. Quin eam experientia discimus mundi originem non esse nimis antiquam, q. monumenta populorum, et annales artium, scientiarum, societatumque origines sunt recentiores, vid. supra. De modo, ordine creationis ex S. Scriptura sola constat. Finem et imponimus tractationi de Creatione.

§. CXLII.

Creatio, quae ad primum existentiae momentum ~~attinet,~~ refert, secum trahit Providentiam, quae Deo novum Rectoris titulum conciliat. Providentia illa est actuosa creatoris cura, qua rebus creatis intime adest, eas conservando, cum facultatibus suis, ac in motu, et actu dirigendo ad fines Deo, et naturae rerum congruos. Antequam vero de providentia agamus videndum est de Theseos veritate, et certitudine; nam nisi constet dari providentiam frustra de ea tractaverimus.

§. CXL

§. CXLIII.

Demonstratio Providentiae non est longe quaesita si attendas.
1. Ad Dei naturam.
2. Ad naturam rerum creatarum
3. Ad experientiam.

§. CXLIV.

Quod ad naturam Dei ———

aa: Deus est Ens independens, ideoque solus, et unus, quae independentia salva et integra pro Deo non manebit, si aliquid ens praeter Deum statuas independens, et vero statues mundum independentem, si tollas providentiam.

bb: Deus est Creator rerum, et tam Dominus, quia per creationem res creatae sunt Dei peculium; et tamen non potest res creatas missas facere, quin non potest exuere creatoris, et Domini relationem, quae relatio tollitur sublata providentia.

cc. Deus est Creator bonus et beneficus, at sublata providentia nulla foret bonitatis ejus explicatio, nulla cum rebus iam creatis communicatio.

dd. Deus est sapiens, sapiens non potest opus suum, in quo tot virtutum edit specimina missum facere, quasi cura sua indignum; si est indignum est cura sua, quare produxit? Praeterea Deus per sapientiam omnia ad certos fines creavit, quos assequi debet, at non potest assequi sine providentia, quia res sponte sua, et viribus suis ad fines Dei, quos saepe ignorant, tendere, et pervenire non potest.

ee. Deus

ee. Ds e iustus, G o pit c attendere ad actiones entium intelligentium, easq v. pbare, v. impbare pmiis qz & poenis excipere.

§. CXLV.

2. Quoad naam rer.

aa. res creatae initium hent a Deo, G ab illo here dent eam duraonem, tolle eam caam, tolles effectum, caa am existea rei e Dei voltas, eiusq iussio, quae voltas & voltis iussio, nisi pserveret respectu existea rei existea ear cessabit, quippe sublata existend caa, tollit ipsa qq existea.

bb. Cum existea rei sit gtingens, momenta duraonis o cohaerent necessao, neq ita raocinari licet, res existunt sequentib momentis, q. existunt pnti momento; q. pcdcariam & gtingentem hent existeam. Cum G res videamus durare, duraonis am raonem o here in semet ipsis sequit raonem & caam huius duraonis ee in pvidea, pr qm Dei efficax voltas, res in existendo facit pseverare & quid res o feis. R. Nihil.

cc. Res quae st in motu principium motus o hent in se; q. movent impulsum, nec legem motus hent ex se; q. nesciunt se observare legem motus. G principium, & lex motus dent peti a pvidea.

dd. Res ad certos fines st destinatae,

quo

quos ignorant ipsa, neq; adeo adsequerentur sine manu directrice.

§. CXLVI.

1. Si ad Experientiam attendamus, multa signa & effecta providentiae in mundo deprehendimus. Providentiam distinguit in Physicam & Moralem.

1. Physicae providentiae indicia habemus in mirabili gestione, qua Corpora circa legem motus observant, & effecta sua edunt. Sic circa coelestia in cursu suo sunt gesta, ut a tramite non deflectant, sed illum per tot secula observent, quae gestio non magis intelligi potest, sine assistente providentia, quam optima & ordinatissima Reipublicae constitutio, sine consilio prudentis Magistratus. Clara quoque sunt Physicae providentiae documenta, in singulari hominum stupenda differentia, observanda in incessu, vultu, loquela, gestibus quae differentia quantum faciat ad conservationem societatis humanae iam supra ex Nemesio docuimus.

2. Moralis providentiae indicia & testimonia gestamus in pectoribus meis, in ipsa conscientia, quae discrimen boni & mali moralis facit, spem praemii, & metum poenae inicit. Unde hoc; scio esse providentiam, quid speremus? quid metuamus? scio esse providentiam: & tamen nec spe, nec metu nos liberare possumus. Et intra nos providentiae testem gerimus, sed etiam extra nos infinita testimonia inveniemus, si attendamus ad indicia singularia in mundo, imprimis si alicui fit ad ipsum, quod fecerat alii, cum merito eadem mensura

sua rependit, Camg: Per q̃d quis peccat per idem punitur & idem, cujus indicia multa sunt in mundo exempla. Tale q̃d si forte semel v. bis contingeret, fortasse casus dici poßet; sed cum tam saepe contingat, ut inde Canon fieri poßet, clare intelligo sine morali providentia id poße contingere. Neq: id observaße inutile fuerit, multos hnes obscuros, & plane novos repente in lucem emergere, festinoq: pede, & non interrupto cursu ad gloriae culmen, rerumq: apicem eniti, alios contra frustra totis viribus gradi, movere, & nihil promovere, atq: instar Sysiphi saxum sudantes nitendo volvere, neq: proficere hilum, agnoscenda hic Dei manus, & cura, quae mundum administrat, pulchre in hanc rem Theognis.

Ζεὺς γάρ τοι τὸ τάλαντον ἐπιῤῥέπει ἄλλοτε ἄλλως,
ἄλλοτε μὲν πλουτεῖν, ἄλλοτε δ' οὐδὲν ἔχειν.

Jupiter enim inclinat libram quandoq: alteri,
quandoq: quidem ditescere, quandoq: vero nihil habere.

alludit Poëta ad Iliad. χ. ubi Jupiter in lance examinare fingit fata Graecorum & Troianorum. Confer Hesiodi Op: & Dierum initium.

§. CXLVII.

Providentiae argumenta tam clara sunt, ut omnem populorum consensum traxerint; Diffusa semel longe lateq: religio in Gentes, quae quamlibet absurda sit, tamen tertius Providentiae agnitionem praevidet, in Poëtarum Carminibus omnia sunt plena Deorum, unde liquet eos credidiße, neq:

neq:

neq bello quidem sine pvidea agi. Pphi eam amovent Providentiam.

Stoici multum de ea loquunt, dubium tn est, num Numinis alicuius a' Natura distincti, providam curam intelligant, an naam sibi psufficientem; utiq introducunt Dm, tnqm aam mundi, cum mundo pmixtam; Praeterea inconvertibilem rer causarumq seriem agnoscant, qm appellent fatum, atq cum libertate hnis ita conciliant, ut electio sit libera, sed consequentia electionis sint qtinuo nexu concatenata.

Aristotelici qq Providentiam statuerunt, sed cum aliqua exceptione, sublunaria em, & individua subtraxerunt pvidea tamqm minus digna Dei cura.

Platonici melius loquunt, & sanius ubiq inculcant pvidentiam: ita tn, ut genios quosdam pvidentiae inserunt, tnqm ministros, pr quos plurima in mundo effecta edunt.

Epicurei am putabant cum beatitte v. alta pace Dei conciliari non poe multiplicem curam regendi, & administrandi mundum; sic sit hnes ubi Dm suo pede metiunt, & ex suo ingenio existimant; at credibile hunc sensum fuisse in pietatis averersa am Epicureos pvidentiam nolluisse agnoscere, quo securius genio indulgeant, & ne turbent in fruitione summi sui boni, i. voluptatis, pr tot anxias cogitaones, quas pvidea agnita creare pt.

§. CXLVIII.

§ CXLVIII.

His p[rae]missis iam accingimur ad ipsam Explicationem Providentiae, cuius tres partes s. actus pro consideratione obiectorum s. rerum quae existunt, et ten[demque] considerant —
1. tamquam existentes, & in existentia perseverantes, inde Deo attribuit Conservationem.
2. Res occurrunt tamquam in motu, quae secundum leges motus edunt effecta sua, inde Deo rerum motori tribuit Concursum.
3. Res occurrunt tamquam libere agentes ad certos fines, unde attribuit Deo Gubernationem. Itaque Providentia pro diversa obiectorum consideratione dispescitur in tres partes s. actus: Conservationem, Concursum, & Gubernationem.

§ CXLIX.

I. Conservatio est Voluntatis Divinae continua iussio, qua Deus usque ad terminum a se constitutum, res in existendo perseverare facit una cum perfectionibus, quibus initio existentes erant instituta.

De hac conservatione duo quaeruntur:
a. Quaenam sit obiecti amplitudo?
b. Quis modus interior? Negativus, aut Positivus.

§ CL.

a. Quoad ad Obiectum facile intelligimus nullam hic dari Exceptionem, sed Conservationem se exten-

dere

dere caam ad ea, quæ minima & vilissa videntur; rao
manifestissa ē, q. res oēs id ipse qmune hent, qd prin-
cipium & caam existendi ō heant in se, atq adeo oēs
sint æquales, hac parte nec una aliis nobilior aut
vilior. Ineptus itaq ē eor error, qui res quasdam
subtrahunt curæ Deo qservanti, ut Aristoteles in-
dividua, Hyeronimus res in spēe viles, Deiq cura
indignas. Absurdum eni videt inquit Hyeronimus,
ad hoc Dei deducere magnitudinem ut sciat per momenta
singula, quot nascant culices, quotve moriant, quæ
cimicum & pulicum, & muscar sit in terra multi-
tudo, quot pisces in aqua natent, & qui de minorib
maiorib praedere debeant, quor omnium curam, qui
Deo adscribunt fatuos ēē Dei adulatores pronunciat
Hyeronimus, verum pace boni viri, gravis hic er-
ror ē - - -

Nam qd qservare indignum ē Maiestatis Dei, indi-
gnum eam ē Creatoris, aut igit nec illa sit creata
a Deo, aut ab eodem pvide curant & qservant.
Maxima ex minimis qstant, & a minimis pendent.
Ori hiulco Hadriani musca se ingessit: Musca
Pontificem occidit.

In insectis, quæ tantopere Hyeronimus vilipendit, hent
res qnari, qd admirent. Si qsideramus oia in mi-
nimis insectis organa adee, quæ sit in vastis aalib,
magis admirabimur structuram pulicis, qm
equi, pediculi, qm elephanti. Plinius H. N. L. XI. C. II
Nusqm inquit alibi spectatius ē naē rerum arti-
ficium, qm in insectis, in magnis siquidem
corporib aut certe maiorib facilis officina sequa-
ci materia fuit in his tam parvis, atq tam

nullis

„ nullis, quæ vero quantævis? quam inextricabilis per-
„ fectio! ubi tot sensus collocavit natura in culice? ubi
„ visum in eo prætendit? ubi gustatum adplicuit?
„ ubi odoratum inseruit? ubi truculentam illam
„ & proportione maximam vocem ingeneravit, qua sub-
„ tilitate pennas adnexuit? crura pedum prolonga-
„ vit? disposuit ieiunam cavernam, uti alvum
„ velut alveum sanguinis? telum vero perfodiendo ter-
„ gori quo spiculavit ingenio? atque ita reciproca-
„ tea geminavit arte, ut fodiendo acuminatum
„ pariter sorbendo fistulosum esset? quis teredini
„ ad perforanda robora cum sono teste, dentes ad-
„ fixit; sed turrigeros elephantorum miramur
„ humeros, taurorum colla, & truces in sublime ia-
„ ctus, tygridum rapinas, leonum iubas, cum re-
„ natura nusquam magis, quam in minimis tota sit
Haec Plinius libro, qui totus de insectis est.
Caveamus ergo errorem huius familiarem, qui temere, aut damnare, quod ignorent.

§. CLI.

b. Difficilior quæstio est de Modo conservationis, sitne ille Positivus v. Negativus. Negativus est modus, quo Deus res nec destruit ipse, nec ab aliis destrui patitur, sed suppeditat media necessaria, quibus res se ipsas conservant. Positivus autem conservationis modus est: Actus voluntatis continuo exercitus, quo Deus res quasi perpetuo suo iussu perseverare facit in existendo, ita ut res obtineant intrinsecus

cus vires quib. conservent: sed singulis momentis debeant durare per influxum Dei. Quem Positivum actum ita nulli explicant, ut a Creationis actu nihil differat, ut adeo conservatio sit actus creandi continuo repetitus.
Scindunt hic in partes varias Philosophi; sunt quidem negativum creationis modum agnoscant, existimantes Deum in initio creationis rebus singulis indidisse aliquam vim, per quam secundum leges natura semel positas et fixas ad certum tempus durare possint, absque ut opus sit continuo influxu Voluntatis Divinae efficientis et iubentis, ut de momento in momentum transeant, contra hoc observamus sententiam — —
Voluntas Dei iubens unica est causa existentiae rerum, iussio illius Voluntatis continuari debet ad continuandam rerum existentiam. Cum enim sublata causa tollatur effectus, omnes res existere desinerent, nisi eodem imperio sustinerent, quo producta sunt — —
Natura Divinae propria est vim internam subsistendi habere; res autem creatae nihil participant de Dei Natura; internam vim porro habere non possunt.
Independentia soli Deo propria est, contra dependentia a natura creatae nullo modo separabilis: at nisi res creatae in existendo continerent a Dei iussu positivo pendeant, qui independenter subsistent respectu internae virtutis ad existendum.
Si res vim insitam habeant existendi, et per principium internum pergant existere, tum postea quam existere coeperunt, omni iam contingenter existunt; Momenta enim durationis necessitas conibrebunt, per vim illam internam, per quam durant.

§. CLII.

§. CLII.

Cum igit[ur] hæc sententia minus conveniat veritati et relationi creaturæ ad Deum, nos positivo actu conservationis pronunciamus, quem tamen recte alleatum volumus; neque enim conservationis actum, cum actu creationis confundimus. Nam —

1. Conservatio occupatur circa rem actu iam existentem, quam creatio quasi manibus suis committit, ut curet.

2. Actus creationis est immediatus; at conservatio non excludit media, quæ omnia supervacanea essent, et non nisi ad pompam facerent, si eodem modo et actu repetito res Deus conservaret, qui creavit.

3. Conservatio impedit, quo minus res senium, situmque contrahant, gradatimque ad interitum vergant, quasi paulatim viribus, quod non fieret si conservatio esset continua creatio, seu actus creationis continue repetitus.

4. Si Deus immediate potentia creatrice influeret in res conservandas, tum nullis opus esset causis secundis.

5. Observamus quædam effecta determinata ad plenum et maturum statum non pervenire, ut fit in foetibus abortivis, quod indicio est causas secundas hic operari, easque vires in medio conatu sisti; determinata enim effecta potentiæ creatrici immediate operanti non recte adscribuntur.

Tenemus ergo conservationis actum esse positivum, salvis tamen mediis seu viribus, quas vires Deus conservat suo iussu, efficitque ut vim habeant, et effecta sistant; ut adeo influat Deus in effecta causarum secundarum, et fines mediorum meliora aut clariora

rea

de actu & modo conservationis dicere nos quidem non possumus.
Scimus Deum cum natura non confundi, atque adeo ita tenemus;
Deus leges naturae fixit, & potentiam indidit rebus eas ob-
servandi; ista vero potentia differt ab ipsa Dei numerica
potentia; quid est potentiam rebus inditam, & vires mediis
inditas facit Deus operari, atque ita naturam, ipsa que
rei conservat.

§. CLIII.

Oppositum conservationis est Annihilatio, quod si nulla
datur non est concipi positive. Si enim Deus ipsum voluntatis
suae, quo res existunt negaret, & subtraheret, non minus
certum est res ad antiquum Nihil redituras, quam cer-
tum est sublata causa tolli effectum. Num vero substantia
ulla in nihilum recidat, affirmari vel negari dis
certo poterit? Posse Deum substantias annihila-
re nullum dubium est; Nolle id videtur, quantum,
quantum scimus, facit. Quod si de Deo indicare
hic liceret dicerem, hoc nec constantiam eius, neque
bonitatem, neque sapientiam, neque potentiam decere.
Non constantiam, quia creatae rei destructio proviti
mutationem videtur; non bonitatem, quia illa destructio odium,
aut saltem Neglectum creati in creatore argu-
eret; non sapientiam, quia videret Deus ante creationem
rem non satis considerasse; non denique potentiam, quia de-
structio indicaret aliquem defectum in creatura,
quod Creator emendare non posset.

§. CLIV.

§. CLIV.

II. Quodsi res tam brutas, quam ratione utentes accipiamus moveri, aut agere, tum quoad principium motus, vel actus influxus providet divina Concursus Dei, qui distinctius considerari debet, quoad motus corporum et quoad actus creaturum rationalium.

§. CLV.

De influxu Dei in initium motus quaeritur, actio Dei concurrentis, vel potius influentis in initium motus, sitne Negativa aut Positiva? Sunt qui volunt Concursum Dei esse Negativum, Deum non movere corpora per se, et immediato influxu in singula momenta, sed rerum naturae in prima creatione certam motus mensuram indidisse, qui motus ab uno corpore cum alio communicetur, atque ita propagetur, ut adeo conservet Deus eam mensuram motus initio inditam, sed corpora motum a seinvicem accipiant, et per mutuam communicationem continuo moveantur, ut concurrat Deus mediantibus illis corporibus, quibus motum communicant cum aliis, sed haec sententia non caret difficultatibus.

I. Secundum hanc sententiam statui debet inesse corporibus vim aliquam motricem, qua vis per impulsum excitata corpus cui inest, moveat ad certum spatium, gradum, et terminum. Sed talis vis motrix in materia statui nequit, quin per contrariam vim inertiae quiescant corpora, nisi impellantur. Ergo principium motus extrinsecum habent, Nisi ergo influxum Dei agnoscas respectu motus, intelligi non potest, qui corpora quiescentia motum ...

acci-

cipiant, qui tta velocitate, & alacritate gaudeant, imprimis vero Corpora Coelestia in motu suo tantum alacria sunt, sed & grata, & legis observatione.
Si Deus non influat in initium motus aliquid detrahet independentia soli Deo debitae, & addet corporibus, quae ex principio suo interno movebuntur Deo tantum otiose spectante, & non impediente; Ergo aliquid positivi Dei providentiae tribuendum.

§. CLVI.

Probabilius est Positivam causam motus in corporibus esse vim voluntatis Divinae, ejusque impressionem; ita tamen ne media excludant, ne virtus movens confundatur cum virtute creante —— Nam —
Providentia, cujus pars Concursus est, versatur circa res jam actu existentes; creatio non ita.
Si Concursus esset continua Novi Motus Creatio in corporibus, quid opus esset impulsu ad motum excitandum. Certe pro vario impulsu quae, motus varius est, celerior, longior, tardior, brevior &c. An ergo impulsus ille nihil conferat? An Deus frustra quid fieri in natura patitur; at nihil conferet, si Concursus esset continua Novi motus creatio.
Quid tunc fiet motibus illis, a quibus scelus, & turpitudo non nisi Metaphisica abstractione separatur? Sane crude quis dixerit illos motus actu Dei creationis produci.

§. CLVII.

Respectu igitur rerum, quae sunt in motu, quantum scimus, haec agit Providentia Dei ———

I. Pregerib.

1. Praescribit certas regulas motus, s. leges naturae secundum quas Deo assistente, res eam suis expertes operantur & sua effecta edunt.

2. Positivo influxu versatur circa initia motuum, in singulis corporibus, salvis tamen mediis, quae motum variant.

§. CLVIII.

Porro obiecta Concursus Divini sunt actus liberi creaturarum rationalium. Hic diversae sunt horum opiniones; alii dicunt hunc Concursum esse praevium, unde etiam Praecursum vocant, qui ferri non potest, si actiones creaturae liberae plerumque malae essent, quod enim virtutes attinet, illarum gloriam libenter Deo damus; severum qui odit peccatum, excitat creaturam ad peccatum horribile id quidem, nec minus horribilis est huius blasphemiae excusatio; Deum per eminentiam suam esse supra legem, creaturam autem sub eā; posse in creaturā operari peccatum sine peccato. At si duo idem agent, quod ille sanctus erit, hic abominabilis, ille laudabitur, hic condemnabitur, hoc vero plus quam despoticum.

Alii dicunt Concursum esse simultaneum & una cum creaturā rationali ordiri & prosequi actionem. Durandus a S. Portiano, & Petrus Aureolus Doctoris elogio ornatus dixerunt: Concursum esse generalem & indifferentem, nempe Deum condidisse creaturas, iis virtutem ad agendum necessarium indidisse, & sinere deinceps easdem agere

nec

nec in agendo iuvare, nisi conservando faltem agen-
tes; quib. male, v. bene utant pro indifferenti arbitrio,
ita tn. ut, quod addimus, et illos addidisse credimus: ne
interea creatae independentes maneant cum obli-
gatae sint ad Deo rationes reddendas. Haec sententia
Dei digna esse videtur, si illam moraliter consideremus:
sin autem Metaphysicae suo loco relinqui deberet. Nam
Hoc modo Deus nullam habet efficientiam actionum spe-
cificam, ad quas sese creatae indifferenter determinant.
Deus erit inferior creata, quae iream dum actio erat;
faciet Deum anxium, indicii quae infelicit pendere, atque
dubium eventum anxie expectare; quod si verum
est immane quantum molesta fuerit Deo rerum cura.

Sunt qui ab hoc extremo sibi caventes,
incurrunt in aliud, nihilo melius, quippe statu-
unt tam specialem esse concursum, ut influxus
Dei in principia actionum sit transiens, et vere
Physicus, quo pacto vera causalitas, et efficientia
creaturis rationalibus negatur v. non nisi tenus iis adsi-
gnatur.

§ CLIX.

Duo sententiae extrema nobis vitanda sunt; alterum
ne Deo eripiamus influxum in actiones speci-
ales ac singulas; id enim cum Deo iniurium est, ut
demonstravimus, tum nostrae dependentiae minus
congruum; alterum ne spiritibus finitis, ad instru-
mentorum conditionem redactis, veram efficaciam,
ac libertatem negemus. Nam — —

I. Jesu

1. Conscii sumus libertatis nostrae, quam natura Spirituum requirit nec illam conscientiam eripi nobis patimur, cum intime sentiamus nos, ad agendum non cogi, et tamen agere.
2. Perit boni et mali moralis, atque adeo omnis imputationis idea, si statuamus, solum Deum omnia agere, creaturas omnes non nisi pati, et machinas esse in manu Dei.

§. CLX.

Rei huius interior ratio captum nostrum longe superat, quod tamen verum censemus, sic tamen plane explicamus: Creaturae ratione praeditae nihil conantur, nihil inchoant, quod fiat inscio Deo vel praeter ac citra eius voluntatem; sed omnia sciente, et suo modo volente Deo operantur id, quod liquide verum est, si consideres.
1. Dependentiam creaturarum.
2. Amplitudinem decreti, illam supra demonstra[tam]

§. CLXI.

Doctrinam de concursu inprimis circa actiones malas gravissime premunt difficultates, quarum summa fere haec est —
1. Si Conservatio evincit, providentia autem producit certitudinem actionum omnium, perit omnis vera libertas et Religio; aut nulla, aut iniusta est actionum imputatio, neque enim haec, aut illa ista consistit cum necessitate.
2. Praeterea cum Deus nolit impedire peccatum, nolit omnia ad felicem statum perducere, quamquam facile posset, Auctor miseriae et complexio mali moralis esse vid[etur]

Deniq; frustra aliquid conamur, aut vitamus, si oem eventum p idea Dei infallibilit curet.
Illustris Leibnitius in Theodicea praehas difficultates tollere conat, in hoc adsumit hypotheses B. Augustini & Scholasticor: peccatum ee mere tns privativum ee defectum to effectum, here eam deficientem o efficientem, Substratum s. maam actionis, s. qd in actione reale & positivum e a Deo ee. Formam am actionis, quae gsistit in discrepaa a lege, v. in defectu a lege, ee a nobis ipsis, & recte imputari nobis; hdc hypothesis nobis, & mo Auctori o placet ob ths raones.
Quo posito ponit res, sublato tollit, id necessio ab Naam Dei ptinet; at posito actu vitioso, ponit aberrao a lege s. peccatum, sublato tollit g. o ptt separari actus substractus a vitio sitte nisi Metaphisice, & qui dixerit Dm ee auctorem maa in actione, o am forma, tt e ac si dicat: Dm ee auctorem hnis o am humanitatis.
Si peccata eent nihil privativum, & totam tox naam gstitueret & absolveret, mera cum lege disgruenica, tamq; nullus actus ingrederet tum homicidium, ab adulterio, furto &c. nihil differet, q. ex hypothesi oium illor peccator naa abstracta e, separataq; a geretione actus, adeoq; gsistens, in mera disgruenica cumlege unde sequit peccata ab invicem nullo charactere distingui. Implicat gtradictionem o existere, & tn Dei aliculus naam gstituere.

Ed. Si pecc:

dd. Si peccati natura consistat in disconvenientia cum lege, ea quidem sola, tum virtutis natura consistat in convenientia cum lege abstracta ab actione substrata, quae opposita eadem est ratio. Et quemadmodum id quod abstractum est in actu malo, quod eius essentiam facit, non erit Deo tribuendum, atque adeo tam non erit Deus virtutis Auctor quam non est peccati.

ee. Odium Dei est talis actus mentis, in quo nec fictione quidem potest forma a natura separari.

ff. Scandalosa est illa locutio: Peccatum est nihil. Et cur enim punit Deus nihili rationem, si peccatum non est quid reale; cur Deus non entia, et mere abstractas relationes dignis persequitur suppliciis. Hac igitur hypothesi reiecta, assumimus aliam, cuius ipse Leibnitius Auctor est.

§. CLXII.

Prudens docti Viri institutum hoc est, ut primum doceret a priore; Mundum hunc qui existit esse optimum; deinde refutat argumenta, quae a posteriori finguntur, ostendo ea, quae revulsa ab universi Systemate, et seorsim spectata mala videntur, bona esse, si ad totum universum referantur, et in nexu posita considerentur. Sciendum enim est, inquit, omnia in quolibet possibili, et in hoc actuali connexa esse, sciendum hunc universum ad instar Oceani totum

continuum

ntinuum esse, in quo vel minimus motus effectum
suum, ad longissime diffundit spatium.

§ CLXIII.

Mundum hunc esse optimum hoc modo a priori demonstrat:
Deus est prima ratio rerum; res enim quas videmus contin-
gentes sunt; cum materia, ad quidlibet per se indif-
ferens, alios motus, alias figuras, alio in ordi-
ne recipere potuerit; ratio igitur existentiae mundi,
qui est collectio integra rerum contingentium, quaerenda
est in substantia necessario existente. Illam substantiam
oportet esse intelligentem. Cum enim hic, qui existit mun-
dus sit contingens, et alii infinite mundi sint possibi-
les, atque ut ita loquar existentiae candidati pari-
ter, hujus causa omnium mundorum possibilium respe-
ctum, et quasi censum habere debuit, ut unum ex
multis determinaret ad existendum; hic respe-
ctus ad varias possibilitates rerum nihil aliud esse potest,
quam ille actus Dei ideas possibilium complectens,
quaslibet in suo ordine, nexu, et systemate.
Ex multis deinde possibilium systematibus uni
certo systemati existentiam decernere, est opus
electionis, ac voluntatis. Haec suprema igitur rerum causa
gaudet intellectu et voluntate, intellectu sapientissimo, voluntate
optima et potentissima. Jam summa ista sapientia
juncta bonitati infinitae, non potuit non eligere optimum;
Nam sicut minus malum est quoddam boni genus,
ita minus bonum est species quaedam mali, et si
in actionibus Dei corrigendum aliquid si melius

eligeret

agendi locus foret. Et sicut in Mathematicis nisi omnia recte, & exacto fiant nihil omnino fit: ita de perfecta quoque sapientia, quae ordinatissima est non minus quam Mathematicae disciplinae dici potest, quod aut nihil omnino agat, aut omnia agat ad regulam optimi, adeoque nullus est mundus, aut hic, qui est omnium possibilium optimus est.

§ CLXIV.

Haec hypothesis de mundo optimo involvit aliam de efficientia possibilium Deo naturali, quam supra demonstravimus. Utraque juvabit nos in difficultatibus tollendis, aut saltem levandis.

§ CLXV.

A. Difficultas primo loco a nobis haec ponitur: Deus non impedit peccatum, cum posset uno suo modo occurrere ad illud, et omnes homines reddit quam felicissimos, cum facile posset, adeoque complexive est peccati, & auctor tot miseriarum.

R. Cum Deus peccatum permisit ordo universi & systema mundi optimi id postularit, id eligendum fuit simul & in summa optimum existente effectum, hoc igitur vitium ... inexprimentem mutuum, quod ... ipsi est instar umbrae ordi distinguentis & illuminantis in pictura Dei; aut instar palaestrae, in qua sese Dei hominumque virtutes exercent, et explicant, sit

ver

rorem & peccatum alienum, nisi errore & peccato meo impedire n possim sufficiendo loco rationem eius permittendo, neque si permisero complex aut autor dicar. In Deo defectus omis locum peccati foret, & error plus quam peccatum esset, quod desinit Divinitatem. Magnus enim in Deo defectus esset, non eligere optimum & discedere a ratione summa; impediret enim per aliquid peccato peius peccatum. Quod ad miserias attinet, incivile est, nisi tota lege inspecta iudicare, ut habet axioma iuris quod prolatum a Celso J. Cto, plenius ita habet; incivile est, nisi tota lege perspecta, una aliqua eius particula proposita iudicare v. respondere D. L. 1. III. 24.

In opus est mundum in frustra discerpere, atque praecise de hac v. illa parte iudicium ferre, mutilare facti speciem, remque non nisi dimidiatam adferre. Si civitas, qualis est in toto sub Systemate, nota Nobis foret, videremus regnum omnium, quod excogitari potest, perfectissimum, virtutem & felicitatem, quantum fieri potest, iuxta optimis leges inibi regnare. Peccatum vero & miseriam, si cum bono compararet, esse longe minorem, quam videtur atque ad maiora bona prodesse in diiudicandis Dei operibus imitanda est sapientia Socratis, cui cum Euripides ...

Cum

brum obtulisset Heracliti, cui cognomen σκοτεινὸς propter asvetam scriptori obscuritatem, respondit quae quidem intellexi praeclara sunt, nec minus praeclara reliqua augurior quae non intellexi quamquam Delio natatore opus sit, ne quis meo pereat. Non est dissimulandum adversariis id, quod caput rei est, de Deo nobis, Deique amplissimo regno sermonem esse non dementer hic Deum inducere, ut matrem aut tutorem cuius cura tota adolescentis cuiusdam felicitatem educationemque spectat, quae se totum providenti negatione det. Deus autem universum curat, nihil negligit, optimum eligit, malum autem et miseria est quasi necessaria optimi appendix. Midas ubi nil nisi aurum habuit, minus se locupletem agnovit; si sola in regno Dei virtus adesset, si sola crea rationales, quae felicissime extarent, minus boni adferre deprehenderet. adde: quod sapientia variare debeat rem tandem, quantumlibet nobilem, multiplicare unice superfluum foret et inspiriam saperet. Sexcentos in Bibliotheca Virgilios eleganter compactos habere porcellana et testacea vasa omnia confringere, aut aurea sola possidens, solis uti sesi perdicibus &c. haecine tibi divitias? haecine sapientiam vocabis, [illegible]

Sit.

systema animantib, plantis, corporib inanimatis indigebat. In creaturis ratione carentib multa miracula rationi exercendae amandae idonea reperiunt. Mala vero cum bonor appendices sint et maiori bono inserviant, atque adeo deant existere; oportet aliquos esse illos obnoxios et hi aliqui nos sumus; si alii forent, alii forent id, quod nunc nos dicimur! Eadem igitur mali spes foret in summa; si systema Mundi simul summati si oia eius membra et tempora generant, credendum est melius id fieri non potuisse, si pars aliqua eius mutata, melius se haberet, alia peius. Si alia bonis maiorib cumularet, alia malis gravioribus afflictarentur; id quod ex imperfectione creaturis innata.

§. CLXVI

Secunda dificultas est si certus sit eventus futurus per praescientiam, atque immanspideam Dei, tum nihil conandum est, aut fugiendum; hoc est quod Veteres λογον αργον pigrum sophisma vocabant, quia ad nihil agendum deducit.
Cum effectus certus sit, causa tamen quod effectum producit certum est, et si effectus eveniat utique per causam evenit. Patet itaque connex

connexionem caas cum effectib. o tt ō ee caam
intollerabilis fati, sed potius ejus tollendi
modum suppeditare. Mors spr here vult
caam ut ē in pverbio apud Germanos. Si
dubio morieris hoc v. illo die, ptereà qd ea
peragis, quae te ad mortem deducent, idem ē
de Divinis punctionib., quae eam a suis cais
pendent. Huc fer etiam illud: Si ō ē pdesti-
natus, fac ut pdestineris; cujus verus sensus
ē; tum qui dubitat, utrum sit pdestinatus,
ea solum agere debere, quae oporteat ita
genturum, se pdestinatum ee. Oē fu-
turum absq. dubio certo facto futurum
ē. Futurum fore tam certum est, qm pteri-
tum fuisse. Si post centum annos verum
erit me hoc scripsisse; ante centum annos
verum erat, me hoc scripturum; id igitur
respectu sui & Dei certum erat quamquam re-
spectu mei fuerit liberum & contingens; sed
q. futura quo pacto pmissa sint, & deter-
minatam habeant veritatem ignoramus offi-
cii nri partes explere demus. Secundum
rationem a Deo Nobis datam & secundum re-
gulas ab eo pscriptas, quib. peractis, animo
vivere tranquillo demus, Deoq. ipsi curam
eventus committere, spr enim faciet qd erit optimum.

§. CL

§. CLXVII.

Tertia dificultas ē: Si prvidea infallibilis pcurat eventus, perit libertas actionum & imputao. R. Neq̄ certissa futurio, Neq̄ infallibilis Dei prvisio, Neq̄ decretor pdestinoõ, libertatem aut gtingeam tollit; Determinatam futuroz veritatem, certam futurionem gsistere cum libertate paulo ante docuimus; Psscientia am, ō reddit veritatem futuroz magis determinatam; prvidet enim certitudo futuri, q. determinata ē, ō am inde accipit determinaonem, q. prvidet. Decretum vo seu determinaonem, nullam vim inferre Naae est & libertati, inde pbamus, q. quidquid nunc actuale ē in mundo, id oē in eodem ordine & systemate fuit Naaliter, & Necessario possibile in illectu Dno, iam ante determinaonem voluntatis, sive nota sunt Deo naalit oīa possibilia qd ad naam accidentias relaones, ordinem & effectus, & adfectus possibiles; verbo totum hoc systema mundi, qd actuale ē pr determinaonem Volts Divine, liberam iam ante illam determinaonem, erat in illectu Divino systema ideale. Per

Gdeus

Cum decretum Dei non novam naturam & seriem possibilium fecit, sed seriem possibilium unam necessario & ab aeterno intellectui suo praesentem approbavit eique existentiam decreverit; cum igitur decretum consistat unice in volitione, qua Deus post omnes mundos possibiles invicem comparatos suscipit in volitione, in qua optimum inter illos eligendi; manifestum est decretum hoc in rerum constitutione & nexu nihil mutare, tanquam relinquere, qualiter in statu purae possibilitatis erant constitutae & secum connexae, nihil igitur hoc decretum immutat tum omnia, quae actu fiunt & quod ad naturam, & quod ad ordinem, & quod ad appendices seu accidentia, iam in mundi huius omnium futuri; sed mere possibilis ideae perfecte repraesentatae sunt, atque ita quod contingens & liberum est sub praevisione Dei eam contingens & liberum manet, sub eius decretis, quae nil, nisi unum e multis possibilium seriem approbavit.

§. CLXVIII.

Ad Quartam difficultatem: Nullus erit locus laudibus ac vituperiis, si determinata sint omnia, quae fiunt certitudine, qui enim facit quod non potest facere, non est quod laudetur aut vituperetur.

R. Iam diximus & probavimus non perire libertatem & contingentiam actionum nostrarum, sub decretis & praevisione Dei, sed etsi actiones nostrae verae necessitati essent

obnoxiae

obnoxia, laudibus tamen & vituperiis locus est, nam bonas tam malasque qualitates natales in quibus vertat locum non habet, laudare & vituperare solemus, v.g. in Vino, adamante, quin & in ipso homine Velleius Paterculus l. II. Cap. 35. Catonem uticensem his verbis laudat: Homo virtuti simillimus & per omnia ingenio Deo, quam hominibus propior, qui nunquam recte fecit ut facere videretur, sed quod aliter facere non poterat, magis illum laudavit Velleius cum dixit: Nam bonitate virtute convenienter vixisse, quasi si dixisset, illum metu infamiae & poenae virtutis studuisse, aut sophiae praeceptis emendatum fuisse. Nec Deum ipsum laudaveris si ea tantum laudaveris quae cum praeter fieri potuissent recte fiunt.

§ CLXIX.

I. Tertius actus providentiae est Gubernatio quae omnia ad certos fines ducit. Providentia Dei ad fines relata Gubernatio seu Regimen nuncupatur. Mundus igitur quasi Navis Dei & Regnum est, Regnum autem hoc nititur Dei Dominio, cujus instissimum titulum & creatione habet; pro diversa natura Creaturarum Regimen hoc spectatur —

a. Circa corpora.
b. Circa entes libere agentes.

§ CLXX.

§. CLXX.

aa. Quod ad corpora attinet illorum motui Deus modum legesque ponit, quas mechanicas vocant, et curat ut corpora illa moveantur ad certum gradum, modum, terminum, finemque, ita ut efficiant per motum suum id quod Deus providens vult effici, et illa corpora motus inservit tam gubernationi mundi rationalis, unde eam in praemiorum et poenarum distributione in censum venit; adde quod varii casus tristes prosperi et adversi, variique et graves, in mundo Mutationes a corporum motu, Deo gubernante oriuntur. Ceterum licet Deus in motu corporum dirigendo sese conformet legibus mechanicis, contingit tamen et quod hic nobis sufficiat contingere potest ut Deus migret illas leges, quo demonstret se esse Dominum naturae et leges naturae non esse absolute necessarias ac independentes, sed ad placitum suum constitutas, neque Deus sibi, sed corporibus imperare. Cum vero Deus talia effecta sistit, quae supra aut contra naturae ordinarias leges sunt, dicitur patrare Miracula.

Miracula autem sunt effecta solida ordinarias naturae leges superantia, aut illis plane contraria. Solida

effectu

effecta dicimus ut opponamus Agyrtarum ludibriis, mediorum respectu quae miraculis patrandis adhibentur: Effectus miraculosa dici possunt, mediis vero superiora vel illis contraria, atque adeo miracula sunt, vel supra v. contra vires secundarum causarum in illis vires naturae, et mediorum non infringunt, sed augent in immensum v.g. Panis alit pro natura, at quinque panes non alunt quinque millia hominum. In his autem, quae contra naturam fiunt, leges eius plane infringuntur. V.g. Lege naturae contraria tendunt deorsum, at undae maris se se efferunt et sustinent instar muri editi; item, ferrum natat; ignis non urit; omnium autem maxime admiranda et agnoscenda est omnipotentia primae causae, quando secundae causae eodem tempore contraria in diversis obiectis effecta edunt. v.g. Ignis eodem tempore Danielem et eius socios non tangit, consumit alios.

§ CLXXI.

Quoad res libere agentes, circa illas Regimen Dei est duplex: Physicum et Morale quippe status quoque hominum est duplex: Physicus et Moralis.

§ CLXXII.

§. CLXXII.

Ad Physicum statum pertinent ipsa vita qua diversæ personæ, quas homines in societatibus gerunt, ipsæ conditiones, Politicæ, Ecclesiasticæ, militares, Oeconomicæ; ipsæ qualitates externæ respectu splendoris, Opum potentiæ et Auctoritatis, Deniq ipsi casus, tristes, læti, prosperi, adversi, qui hominibus accidunt in hac vita.

Hæc omnia Deus curat et dirigit, seu per ordinarium mediorum cursum, sive extra ordinario et prorsus singulari modo, quod liquet ex illis argumentis, quæ supra ad Providentiam demonstrandam adduximus.

Omnia sane potius subtrahenda gubernationi Dei, quam homo, qui præcipua Dei creatura est, et in cujus gubernatione, cura bonitas que Dei maxime elucet.

§. CLXXIII.

Quod ad statum hominis Moralem; ille est, secundum quem homo agit ex interno principio libero, et aptus est ad Veritates noscendas, et actiones sive bonas sive malas edendas, Deus Regi-

mini

mini suo, hunc statum versat

mo. Generatim & Dm actionib hnum ex libero principio susceptis ordinem ac fines gstituere atq eas in usum, sive bona, sive mala sint, moderari ut vult, alias provehendo, oes am ducendo ad fines, de quib sibi dispexit.

2do: Speciatim am hoc Regimen sistat Dm erga hni generis Doctorem, Latorem, & Iudicem, quatenus igit Ds ē Rex creaturar raonalium, tres hos titulos adsumit, qui sponte oriuntur ex relaone Dei ad hnem.

§. CLXXIV.

Titulus Doctoris sistat—

a. Dm hnes illigentia donasse, qd gsistit in varia sensaone, reflexione, iudicandi & raocinandi facultate.

b. Dm efficere qd hoo ad cognionem virtutumidq solidar, utilium, & salutarium perveniat, pr insitas mtis poteas, & pr gparaonem lex.

Nimirum sapiea Dei media & fines gjungit. Finis creaa raonalis ē respectu Dei, ut Dm gtempletur in operib eius & eundem celebret et glorificet, qem finem hoo adsequi o ptt, nisi illi Ds, qua Doctor

sese

sese conspiciendum praebeat; atque illum luce sua illustret.

Finis hominis respectu sui ipsius est, ut per usum integrum facultatum suarum felix sit; ex facultate hominis est intellectus veritatum capax: Deus igitur, qui homini dedit talem facultatem, vult quoque ut facultas illa exerceatur, ut cognitione veritatum utilium imbuatur, atque ita vult esse Doctor gentium.

Praeterea in homine est ingenitum intollerabile sciendi desiderium, quod omnes homines bene nati in se deprehendunt. Illius desiderii origo non potest aliunde quam a Deo repeti; clarum est Deum, qui tale sciendi desiderium nobis indidit, velle illi satisfacere quantum per sapientiam visum fuerit, velle quoque adeo per bonitatem suam intellectum hominis, ne cruciet in se ipsum vario desiderio implere variis ideis et scientia rerum utilium, per quam scientiam homo possit suas actiones bene instituere, atque ita felicitatem obtinere. Ex his rationibus liquet

Titulum Doctoris Deo competere

§. CLXV.

§ CLXXV.

Titulus Legislatoris facit: Dm obligare hnem ad certas actiones instituendas ad certas am vitandas, additis normae actionum praemiis & poenis, quo magis legis pud constet sanctitas.
ex iis legis ferendi in iure Dominii fundatur, cuius sine lege nullum signum nullus character eet; tolle em legem, quae obligat inferiorem ad obedientiam, quaenam erit nota arguens inferioris dependentiam, aut superioris Dominium. Tolle leges Dei liberum & integrum erit hni suas actiones p libidine instituere, nulla adhibita cura, unde q patebit hnem dependere a' Deo, Dm am ee eius Dnum; lex igit cum sit signum Dominii, quo demonstrat hnem obnoxium ee Deo, manifestum e Dm debere ee Llatorem, ut se Dnum probet & prodet.
dem ipsum qq profluit ex amore quo Ds in se ipsum ut Dius debet velle, ut amet etiam a creaturis, quae se amare possunt, ex qua volte Dei o. ptt o lex emergere obligans

Creatas

creatas rationales ad amandum Deum; quod vero ad sanctionem legis per praemia & poenas attinet, sine illis Legislatoria potestas Dei sarta tecta que maneret cum creaturarum rationalium relatio & obligatio ad leges observandas, eadem semper maneat tam sine propositis praemiis aut poenis; sed tamen ut creaturae potentius compellantur ad legum observationem & magis a transgressione absterreantur praemiis & poenis opus erat.

§ CLXXVI.

Cum Titulo Legislatoris proxime connexus est Titulus Judicis. Legislator enim, qui leges tulit praemiis & poenis sancitas, non potest non attendere ad creaturarum actiones, sint ne legi conformes nunc non potest non creaturas tractare in statu Morali prout eas ac leges vel migraverunt, vel observaverunt unde Titulus Judicii oritur.

§ CLXXVII.

Demonstrata & explicata Providentia reliquum est ut Objectio Epicureorum & Deistarum speciales difficultates ortas ex providentia, circa malas actiones tam sustulimus, certe levavimus. Restant aliae magis generales, quae totam providentiam

Provi-

proiicere videntur. Ea autem quae nominatim contra conservationem dicuntur, nempe satis esse si semel Deus res existere iusserit, si semel naturae leges fixerit, omnia iam durare sua sponte, et currere tamen non adsistente providentia, sed ea inquam ex supra traditis et demonstratis de positiva conservatione facile dilui possunt.

§. CLXXVIII.

Antequam ad vindicias accingamur hoc observandum est. Cum ex demonstratis constet evidentissime Deum omnium rerum curam gerere, absurdum fuerit providentiam ideo negare velle, quod difficultatibus non caret, inprimis quoad modum, quo circa mali moralis origines et gubernationem versatur, alienum enim est a ratione veritatem manifestissimam ideo negare velle, quod aliquid est in illa quod non cum illigas. Decernatissima philosophorum regula est: Propter id quod in re aliqua obscurum est, non est negandum id quod clarum est.

Multa sunt in rerum natura quorum de existentia certissime omnibus constat quamquam modus et ratio ignoratur, v. gr. quomodo mens agat in corpus aerius magnetica in

ca in polo se figatisi certum ē et ō negant Athei dari aliqd̄ divinum sed quis tollat tenebras quis explicet nodos quibus divinibus ceptus involvit, quid prævenerius animo nostro, q̄m idea, in quam tū origine & naa explicanda, insuperabiles occurrunt dificultes.

2. Mirari ō debemus si multa occurrant in divina providea, quæ hnis ingenii aciem fugiunt, & captum superant; agit enim de fugiunt, & captum superant; agit em de vastissa re, & excellentissa. apposita, Plutarchus libro de sacra numinis vindicta: facilius ē inquit musica rudes de musica & militiæ expertes, de re militari disserere, q̄m nos cum simus hnes divina recte considerare opera.

Humili igit volvendum animo, quam infinita sit distantia inter Dei & nrum intellectum, sit illud inter Dei & nra opera, qntum sit illud, qd in hoc brevi ævo percimus nil nisi punctulum ratione totius vsi ēe qd de rerum nexu in hisce tenebris pspicimus arenulæ instar ēe totam nram terram totum genus hnum, ō dicam respectu

immensi

immensitatis Divinae, sed respectu nostri. De nobis ergo & de nostra cognitione modestisse de Dei scientia, sapientia, & operibus nostris magnificentissime & sentiamus & loquamur.

Ut aequum de Dei operibus eorumque commodis vel incommodis ferre iudicium possimus, necesse esset omnem illorum operum nexum, seriem, & consecutionem plane perspicere, totum quam patet orbem animo complecti, quidquid usquam fuit, quidquid est, quidquid erit in numero habere, imprimis autem ea, quae futura adhuc sunt cogitatione perspicere.

In magnae molis operibus coagmentatio connexio & symmetria partium cernenda, ut de Dramatibus aequum ferat iudicium actus ultimus expectandus est & ante catastrophen inique Poëta exsibilatur & fabula convicitur: ita in mundi administratione se res habet, minima cognoscenda, ut cognoscantur maxima cum tamen tota scena evolvenda est actus ultimus perdendus illi qui praemtorie aliquid definire velit.

4 Varia

4. Variæ difficultates, quæ adversus providentiam proferuntur, modum Dei tangunt, quem sophisti in terris concipiunt, unde probatur providentiam aut ab his, aut ab illis male concipi, si quidem veritas una est at ex inde Dei ipsi fraus esse non potest.

5. Multæ difficultates proferri sunt adversus providentiam, plura tamen & validiora sunt argumenta quæ tam affirmant. Adferunt Deistæ male ut videtur rerum quarumdam ordinatarum exempla opponimus nos longe plura optime & mirifice ordinatarum exempla ritemque adversatio dicere licet.

Aspice quam mage sit verum penetrabile telum

§. CLXXIX.

I. Obj: Multa fiunt casu, & fortunæ, quorum coeco impetu.

R. Basilius M. απαιδευτων αυται αι φωναι ~ indoctorum istæ voces sunt, quo nunc ali-

quot

quid sit generse caûae ô praevisae sed à nobis ignotae, effectum illum vocamus casum & fortunam; at cum iam demonstratum sit tam amplum ēē decretum Dei, ut ūsa cplectat, neq alit Deo cstare posset, totius sui operis ratō; Clarum ē Casum & Fortunam respectu Dei nullam dari, saepe ex minima re, quam casum appellamus maximi eventus, & mutaōnes tam nobis observantiae nascunt.

Si igit ea quae fortuita nobis videnť Divinae Pvidē subiiceanť, nihil erit in rebus humanis qd Ds curet. Nam aut oïa curat, aut nihil, qd patet ex csideraōne nexus quo res oēs colligatae sunt, & ad fines suos ordinatae. Si ubi hic nexus oculis nris ō patet, si ō apparet quid sit, ex quo, quomodo, et cur? sequat, ō ctinuo fingendus casus, sed potius admiranda Dei scientia et pvidentia, quae et tam minimis, & ctum nrum fugientib formam certam cspiciet.

§. CLXXX.

§. CLXXX.

II. Obj: Multa sunt inordinata, & multa inutilia, deformia, noxia, ut procellæ, grandines, venena, bestiæ manifestæ, supra mare decidens, rupes inhabitabiles, montes inaccessi inæquales, torrida superficies, anfracta prædicipitia, mare Syrtis & brevibus infame ingens, immensi Oceani, vastitas &c. plerasque horum iam Lucretius Lib: 1mo. obi: dicens.

Nequaquam nobis Divinitus esse creatam
Naam mundi quæ tantâ est prædita culpa.

Rg. I. Ad diiudicandum, num aliquid sit utile vel inutile, num Noxium v. innoxium, deforme v. non deforme, requiritur ut sciamus totum nexum, & relationem singulorum ad rersa; absque enim hac ratione non pot

non pro-

ē pravum ferri indicium v.g. Si nullum un-
qm horologium vidissemus integrum, et nobis
minima illius pars conspicienda daretur, haud
dubie temerarii essemus, si particulam illam
inutilem ac informem diceremus nescien-
tes relaōnes, quas ad alias Systematis partes
sit; Nunqm ē referendum indicium, qm-
diu Nexus integer, in quo res constituta ē
nos latet.

Qm vō propter Intellectus nri imbecillitem
totius hujus vrsi, vel eam sublunaris nos
lateat Nexus, Cavendum ne temere rem
ordinatam, inutilem deformem, aut Noxi-
am vindicemus.

Multa in mundo videntem inordinata quae
ē sibi Alphonsus Castiliae Rex insignis
Mathematicus, totum Systema Sydereal
inordinatum putavit, fertq̄ dixisse; si Deo
a' consiliis fuisset res Coelestes paulo meli-
us ordinaturum fuisse; quippe ex hypothesi

Ptolemaica

Ptolemeica indicavit bonus vir, at postquam simplicius, et commodius systema Copernicanum in lucem edidit, ordinem syderum usque solem mirari satis docti nequeunt.

Praeterea antequam ars anatomica ad tantum perfectionis gradum pervenisset, eam in corpore humano, multas particulas, quarum usus ignotus fuit; audacter tamen quis dixisset, multa in corpore nostro inutilia. Si hoc in nobismet ipsis / structura nostra consideratione locum habet ut ne quidem nosmet ipsos cognoscamus, quid de usu huius vel illius rei in mycrocosmo indicabimus? an non temeraria nostra et erronea futura sunt iudicia; Ita nostra multis in rebus ordinem non videt, venturis videbunt.

3. Deus in hoc mundo constituit certas regulas generales, secundum quas natura agit, inde fit quod iuxta illas quaedam fieri videantur, quae in particulari nullum usum habent,

ut si

ut si in locis plane desertis pluit, v. super rupes,
flumina & lacus, sed nimirum cum illarum le-
gum naturae generalis usus sit praestantissimus, &
plane Necessarius, longe melius atque Sa-
pientiae Dei ut natura secundum illas leges
generales agat, quam ut ille leges perpetuis ex-
ceptionibus, & quotidianis miraculis infringat.
Quod attinet ad Casus speciales, quos alle-
gant, ita illi comparati sunt, ut plurium
usus facile ostendi queat. Quantus sit
usus, qui toti generi humano ex Oceani Magni-
tudine resultant physicus & Oeconomicus
rerum ignarus est qui nescit, Oceanus est fons
publicum inexhaustus celerum commercium,
& vehiculum, & amplioribus divitiis au-
get Orbem, quam terra Mater. Non inique
ferent tantam globi terraquei su-
perficiem Oceano occupari, qui inexhau-
stos ejus thesauros suo pretio aestima-
bunt, Nec est quod   iis in usum nostrum
creatis invideamus suas sedes, cum nostros
terra

terra capiat pluvia in mare decidens salse-
dinem amaritudinemque eius temperat, quo
non temperato, & pisces forte interirent,
& nautae in discrimen vitae venirent
ob aërem infectum exhalationibus sulphu-
reis & bituminereis exstagnanti, & non re-
novato mari exeuntibus. Pluvia igitur su-
per mare decidens cum aërem refrige-
ret & purificet, utilissima est illorum inpri-
mis ratione qui plures annos navigant.
Rupes inaccessae, inhospitalia & anfra-
ctuosa squalentiaque & steri-
lia montium iuga cum terrae faciem
varient eique pulcrudinem addant;
varietas enim delectat, cum perennibus
fontibus & rivis dant originem, valles que
efficiant foecundos. An tamen malles ubique
eandem terrae faciem ubique planam
atque excissam & sterilitate humidam
Quod ad Syrtes, tam ad illas Divina
providentia excubat, vel ad servandum
vel ad

vel ad puniendum; si sint aalia bruta hti infesta, satis praesidii homini datum ē ad se defendendos, tum ō exiguam illis utilitatem adferunt, cum v. amictus, v. cibus, v. medicina in qmodum hnis ex illis qparatum. Deinde varietas aalium sapientiam Creatoris prodit; denique multa nos latent in Nat. finia, quos usus deinceps explicabit. De Venenis qd quæramur ō ē & salubrium ciborum potuumque satis ē venenum adhibitum ad colores praeparandos, ut oculis nris grata fiant, quin tam inserviunt ad medicinas. V.gr. Theoriace ē ~~aut~~ antidotum optimum ex viperarum carnib, & aliis simplicib venenis qpositum.

§. CLXXXI.

4. Obj: Improbis subinde cuncta ex voto succedunt, pii qtra qflictandum ē cum variis calamitatib, id qd ō fieret, si Ds sapientissimus Dispositus mundum regeret.

Rs. I. Ro.

Rg. 1. Provocamus ad cuiusque conscientiam, qui providentiae obmurmurat, & quaerimus: Num vellet ut Deus sceleratos in vestigio puniret ubi delinquunt; an vero mallit, ut Deus tardus sit ad poenam? at quis est qui sibi spondere audeat immanitatem

2. Saepe fallimur in iudicio nostro de hominum probitate v. improbitate, de felici v. infelici statu; nam — — —

aa. Multi saepe male audiunt, qui revera meliores sunt, quam habentur; alii meliores videntur quam sunt revera, fallunt externa pietatis specie cum eius vim abnegarunt.

bb. Ita enim de aliorum statu erroneum ferimus iudicium. In qua re observandum quod vera huius vitae felicitas in aeterna animae tranquillitate, & passionum eius dependet, prout enim quis sua sorte contentus est vel minus, ita felix vel infelix aestimandus, hinc fit ut

infor

in fortuna splendidissima, si desit animi
aquiescentia, miserrime agant hnes;
hinc sæpe observavimus eos qui felicissi
videbantur cruce prius nobis ignota
torqueri, & felices prædicare alios, quorum sors
longe segnior videbatur; vice am versa sors illa,
quæ sæpe nobis mala videtur, non nisi hnum
opinione mala est, vel sola animi tranquilli-
tas, qua pii fruuntur bonorum omnium maximum
suavissimumque est nullarum ærumnarum livamentum est;
pauper ex panis comestione, & aquæ potu
tantas percipit delicias ac ditissimus ex cibis
exquisitissimis, vestibus laneis & lineis, non minus
contra iniuriam Coeli tegitur ac dives holose-
ricis & bysso in tuguriis minoribus velut ex-
positus est, quam dives in Palatio, forte obscu-
ra magis contentus est ac aliquis magnus, qui
se nec satis ditem, nec satis honoratum
credit. Unde dolor & indignatio, a quibus
pauper immunis est. De improbaru felicitate
recte Juvenalis satyra XIII. v: 194. — —
— — Cum tu hos Tu.

Evasissa

Evasisse putes quos Divi gratia facti,
Mens et attonitus & coeco verbere pulsus
Occultum quatiente animo tortore flagellum

3.o Longe convenientior est, cum huius agendi modus quo Deus longanimitate utatur, quam si sceleratos in ipso delicto exstirparet, aut si bonos illico praemiis mactaret, sic virtus a spe virtutis non discerneretur, nulla esset pietas nisi mercenaria, nullus timor Dei, nisi servilis vetus hoc est observatio Theodectis Poëtae Tragic: apud Stobaeum, cuius verba haec sunt interprete Grotio.

„ Calumniari qui Deos audes hoc
„ Quod prava facta stimulis non vindicant
„ Sed punienda differunt, causam accipe
„ Si poena supera non daret culpae diem
„ Pietate nulla sed metu solo Deos
„ Pars magna colerent poena nunc longe
„ Omnes suo permittit ingenio frui
„ Sed deprehensi postea in piaculis
„ Ut-cunque sero, quot sat est poenas luunt

4.o Praestantissimae laterent virtutes, nisi bonis sub-

inde

inde male, malis vero bene esset, nec enim constantia aliter nec fortitudo, nec patientia, nec spes, nec vera in Dei fiducia locum habere aut dignitatem tueri possent; illustrior & robustior fit virtus explorata duris ut ilex tonsa bipennibus per damna caedes ab ipso ducit opes, animumque ferro. Horat: L. III. Car: Oda. 4.

Severius Pater durius educat Filium, quam tractat servum, ut sapiens Seneca observavit in libro: Quare boni viri &c. Vir bonus est Dei discipulus, & vera progenies, quem Parens ille magnificus virtutum non levis exactor durius educat, itaque cum videris bonos viros laborare, sudare, per arduum adscendere, malos autem lascivire & voluptatibus fluere cogita filiorum nos modestia delectari, vernularum licentia; idem tibi de Deo liqueat bonum virum in deliciis non habet, experitur indurat, sibi illum praeparat.

Saepe qui clandestinis sceleribus impune ad tempus indulgent, ruunt tandem ad sce-

lus

lus propter qd ultimo adficiunt supplicio, licet forte illud scelus minus grave sit, qm ea, quæ in occulto commisit, sic publice luit, ō ea tt quæ manifesta sit, sedeat quæ in occulto patravit.

7. Si vero differt poena, ō aufert? Tollunt in altum, ut lapsu graviori ruant. Claudianus: Tarditas supplicii gravitate compensatur Valerianus Max: δικατοι δικαζοριος Ius sero veniat licet iure. Euripides. multum intere manequis anveppera trahatur ad supplicium, quod ē observatio elegans Plutarchi qui addit: τοις θεοις παν ανθρωπινε βιε διαστημα το μηδεν εστι. ad Deos qd attinet tota vita humana duratio nihil ē.

8. Nec eam satis sua bona aut mala noscunt, hinc Dolore ē aquo flagrantior, & vultor Dolore ē quo flagrantior, et vulnere maior; ut loquitur Iuvenalis. Mala quæ patiuntur exaggerant, bona quibus fruuntur extenuant sæpe ne animad-

vers

vertunt quidem. Quantum vero ad alios bonum, quo alii gaudent, facile deprehendimus, quin & augemus. Nam vicinum pecus grandius uber habet; Calamitates, contra quibus premunt ō observamus.

Celebranda bonitas Divina, quae tunc ad eius emendationem mittit mala physica, si bene nobis esset oblivisceremur Dei & virtutis —

Luxuriant animi rebus plerumque secundis
Nec facile est aequâ commoda mente pati.

Vir autem bonus est discipulus Dei, qui virtutum ō levis exactor est; ut praeclare Seneca.

Ubi Deus bona temporalia piis subtrahit, impiis vero largitur, ostendit ea ō esse maxima bona, adeo quod homines ad praestantiora quaerenda excitat. Unde Seneca: Puta Deum dicere, quid habetis quod de me queri possitis? Vos quibus recta placuerunt aliis bona falsa circumdedit et animos inanes velut longo fallaci quia somnio lusi; auro illas argento, & arbore ornari intus boni nihil est. Isti quos pro felicibus aspicitis,

sic.

si ō qua occurrerint, si qua latent videantz
miseri et sordidi, turpes ad similitudi-
nem parietum suor extrinsecus cultus,
ō ē illa sincera & solida felicitas, cru-
sta ē & quidem tenuis, multum alta
& vera foeditas alienis splendor ab-
scondit. Vobis meliora maiora qz dedi;
metuenda ɋtemnere, cupienda fastidire
ō fulget in extrinsecus bona vestra
introrsum obversa sunt.

II. Probor Virtus malis exercet ut firmior
sit aptior aliis instituendis & dirigendis
Hinc Seneca, de veris phis: Quare in-
quit Quidam dura patiunt ut eam
alios pati doceant, nati sunt in exempla
Praeclare Maximus Tyrius: Ad portum
si Navigaturus aliquando ieris guber-
natorem credo tibi sumes, ō qui tempe-
statem nullam, nullus unqm viderit flu-
ctus, sed qui multis ex periculis, longaz
malor experientia sibi ɋparavit ar-
tem Ego & imperatori officio, qui sem felix
fuerit.

24. Dum Ds tolerat improbos exemplum nobis praebet, ut iniurias patienter feramus, nec statim in vindictam prorumpamus. Leb. de iis, qui sero a Numine puniunt, postqm demonstrasset in eo sitam esse maximam virtutis perfectionem ut Dm imitetur inde educit: Dm eum in finem statum flagitiosos o corripere ut nos a vindicta abducat, doceat suam potentiam & lenitatem imitari impotentis animi esse, illico se effundere in iras & poenas peremtorias, nec ullum emendationi spatium relinquere o prius ad aetatem discretionis venirent homines, qm producent furoris si quidem nemo e qui iam puer o peccet longanimus e Ds citra iustitiae suae detrimentum qd significantisse expressit Poëta incertus apud Stobaeum — — δακται οπος κυνες οι θεοι αλλ η δικη και κατα σκοτους βλεπει. Non Dii quidem more mordacis canum iustitia, at ultrix acre & in tenebris videt.

3. Sempr in manibus Dei st & praemia & poenae & homines praemiis & poenis adficiens, nullum igit

igit hic periculum in mora ē.

14. Prudentiꝫ & pii ō et Xtiani sed & Phphi ē futuram expectare vitam qūo iustitia Dei, quæ sub velo latere videt in plenissam lucem prodibit, totum se explicabit; oīa hic in- ... menta publice solvit præmia & pœnas ad exactam iusti mensuram dispensabit. Prudentius Deo qz & hūj excellēa digniꝫ ē hoc credere & sperare quā manifestatam veritatem reiicere, atqz id cuiꝫ modum præscrutari ō possumꝫ absurditatiꝫ accusare. Legi in hanc rem digna ē elegantissa Orāo Mureti Mtia Vol. II. 8. habita cum Senecā librum de prōvidēa interpretaturꝫ eet ubi disertē enarrat responsionis Chrysostomi quib̄ hunc eiusdem modum solvit.

CAPVT

CAPUT V.

DE ATTRIBUTIS DEI RELATIVIS.

§. CLXXXII.

Attributa Relativa sunt proprietates naturae Divinae relatae ad res extra Deum existentes; oriuntur ex contemplatione naturae Divinae comparatae cum rebus extra Deum. Cum autem relatio Dei ad res extra se, orta sit ex libero decreto, hinc est quod eadem attributa etiam libera vocentur, non quasi ad naturam Dei, nullatenus pertinerent, sed quia eorum exercitium non intelligitur nisi positis extra Deum rebus, quarum existentia libera est, adeoque ista attributa necessaria sunt in fundamento, quoad potentiam idoneis obiectis, et pro tunc exercendi; at libera sunt in exercitio. Neque enim Deus necessario creavit obiecta, ad quae haec attributa referuntur.

§. CLXXXIII.

§. CLXXXIII.

Cum Ds sit Substaa Sptualis sciendum ẽ hic attributa ad Dm, ō qua substaam, sed qua Sptum ptinere, oia em substaē attributa, de quib suo loco absoluta sts; verum Ds qua spiritus ɋsideratr v. in se absolute vel relate respectu ler Existea se. Attributa Spiritualitts absoluta supra explicuimus, nunc reliquum ẽ ut ɋtemplemur relativa Naē Sptualis attributa. Cum am Ds sit Ens actuosum pr illectum & Voltem, ɋsiderenus oportet.

I. Intellectum & Voltem.

II. Actuositatem pr illectum & Voltem

§. CLXXXIV.

Ad illectum ptinet. Sapiea & sciea relativ

§. CLXXXV.

Sapiea Dei ē sciea ordinis & harmoniæ totiu sciea finium & Mediorum, illis finib et fi

inrice

invicem respondentium, in quib. ordo, & harmonica dispoo sitae. Hanc sciam quae sapiea est, Deo cpetere liquet ex eo, qd sciea possibilium sit Deo naalis tam antecedens ad decretum, quae o versari tt circa naas, sed et circa oes cbinaones, circa oem possibilem dispositionem & relaones. Talis cum in Deo negari nequit sciea ordinis & harmoniae rerum iam actualis, q. decretum gignit praesentiam certam futuror. Praeterea cum Ds oia efficit ad exemplar decreti sui, clarum e Dm o tumultuario ruere impetu ad actionem, sed quidquid agit, ad cvenientissimos fines dirigere, ne ad eos csequendos apta ordinare media, & hoc ipsum e qd sapieam relativam vocamus.

§. CLXXXVI.

rro sdes a Deo libere pducte ad illectum Dei referas ultro liquet Dm oes res quas decrevit futuras illectui suo spr praesentes here, in oi sua forma moo in relaonib. Hc e sciea decreti ipsius visionis dicta quae idem obiectum het, qd decretum divinum

Divinum, n̄pe ōēs ōō res quas Ds cognoscit cum in n̄ā, tum in temporis differē. Tres sunt tempor differeā, secundum quas, res v. sunt prdsentes, v. prdterita v. futura. De prdsentib, & prdteritis nulla qudstio, sed de futuris ḡtingentib qudri solet: An sit in Deo prdsentia futuror ḡtingentium? Negant Sociniani hoc argto.

Argt. Socinianor.

Quod ḡtradictionem involvat certo prdscire, tn̄ ḡtingenter fieri dicunt, seō ēē inuxiōs in Deo ōīscientiam, si ta gnitioni Dei subducant, qd prdsciea ḡtradictionem involveret. Non ptt Ds ḡtradictoria facere, ōīpotens tn̄ ē: ita salva ē ōīsciea si dicat Ds nescire id qd sciri

§. CLXXXVII.

Sed Nimirum respectu Dei sit mihi res caa incerta nihil fortuito, saltem misericorne mundo Ds prdeet, ḡtingeant ō magis prdsciret, qm nos hnes, nec libertas

actio

actionum earum praesentiam Deo eripit, illae enim non sunt absolute indifferentes, sed obnoxiae rationibus moventibus et determinantibus, illae enim rationes subsunt curae directionique Divinae, quae eidem subsidet liberae actiones editae, dependentes a Deo ope rationibus moventibus.

§. CLXXVIII.

Destructo fundamento Socinianorum probamus Deo competere praescientiam futurorum contingentium his rationibus.

1. Nam posset scientia Dei extrinsecus augeri et augeretur, nisi praesciret omnia futura, et quotidie cresceret Divina cognitio ex observatione eventuum inexspectatorum.

2. A liberis et contingentibus eventibus, multae mutationes et facta rerum humanarum dependent, illis igitur ignorantibus; ignorarentur enim consectiones, atque adeo nihil Deo cognitum esset de ordine et harmonia universi, harmoniam enim minima res improvisa turbat; aut quod Deus praescit omnia futura, aut nulla est universi certa et Deo digna gubernatio.

3. Quum Deus decretum suum norit in omni amplitudine tum norit omnia futura, scientia enim futurorum est scientia ipsius decreti, cuius possibilia facta futura sunt.

24. Nihil

4. Nihil ē futurum nisi respectu Volūtis Dnæ
ent simplex Dei Intellectus citra volūtis deter-
minaōnem et circa possibilia versat. Sic ḡ
futura ḡtingeā, futura sunt, d ent hoc Vo-
luntati Divinæ, quæ infinitā ē illa subdu-
cere scieā Divinæ cum sciat. Dī qd̄ ipse
voluerit.

Except. Futura dant respectu volūtis Dnæ, quæ
se determinat ad ea facienda.

R. Respectu volūtis Dnæ eodem iure dicunt ō
futura, quo iure futura dicunt, ḡ. hā
voltā ex hypothesi plenissām ħet in
differeām; si aō eodem iure & modo
sunt futura, qm futura, quare magis fi-
unt qm ō fiunt, sive id qd factum ē,
magis seu futurum, qm ō futurum
cuius futurionis origo nā in voltē
Dei ptt inveniri.

5. Si aliquis ḡtingat eventus Deo ē præsente,
tum & ipse totus eventus, & oēs causæ in
eventum illum fluentes sunt, hac in
parte à Deo præscitam futurā ḡtingentium.

§. CLXX

§ CLXXXIX.

Quod de fundamento huius praescientiae varii varie sentiunt. Et qui agnoscunt praescientiam Divinam, interim tamen plenam actionibus huius indifferentiam tribuunt; quam autem non videant, quibus terminis hoc Divo cohaereant, acquiescunt in summis Dei perfectionibus & infinita scientia quae complectatur eam Eventus, cum absoluta indifferentia, hos autem laudamus modestiam & bonum in Religionem animum, ita non possumus amplecti sententiam. Solidissimum est quod Sociniani dicunt contradictorium esse, illa certo praescire, quae incertam habent futuritionem qualem habere non dent omnia absolute contingentia & indifferenter libera.

§ CXC.

Aliter vero concipiunt Patroni scientiae mediae, cuius inventor est Jesuita Ludovicus Molina, qui librum scripsit de liberi arbitrii, cum gratiae donis concordia. Ita vero systema suum instruxit.

Tria considerat scientiae divinae obiecta: possibilia,

Eventus

eventus actuales & conditionales, quo extiturus forent si certa quaedam conditio in actum deducta esset; scientia possibilitatum est ea, quam scientiam simplicis intelligentiae vocant scientia vero eventuum in serie rerum actu contingentium nuncupatur scientia visionis. Et quoniam medium quoddam datur inter simpliciter possibile & eventum actualem purum & absolutum; eventus nempe conditionatus secundum Molinistas qui Jesuitae imprimis sunt; Media scientia est scientia eventus conditionati, per quam Deus qui novit perfectissime hominis indolem & temperamentum praevidere potest quod homo in his aut illis circumstantiis sit acturus vel non acturus posito certo obiecto & certa occasione agendi.

Obs. An hanc scientiam tribui Deo ante decretum consideratio quo magis opposita sit secta Molinis, Dominicanis & aliis qui praedeterminati vocant eo quod per scientiam futurorum accipiunt a certo decreto.

H. de sententia fundata hic nexum inter indolem hominis & circumstantiarum vim inclinantem qualem nexum dari in pluribus non ne-

gat nem.

gamus, cum hnes passim secundum indolem & temperamentum nostrum, tum raones moventes, quas hic v. illa circumstantia offerre possunt; hoc enim praescientia v. nobis hnis nunquam competit, qui saepe praedicentes hos vel illos hnes, quorum indoles probe nobis nota est, in his v. illis circumstantiis, hoc v. illa acturos; vel sic

tn Negamus hanc scientiam mediam esse fundamentum praescientiae futurorum contingentium, raones sunt:

1. Qui licet aliquis nexus sit inter indolem hnis & circumstantias v. tn e absolute certus nexus; Neque enim hnes semper indoli suae obsequuntur, sed aliquando agunt contra indolem & temperamentum; Scientia G in hoc nexu fundata certa esse non potest tanto magis quod Jesuitae plenissimam hni tribuant indifferentiam possit enim ad movendum raonibus excitam caonibus ad agendum.

2. Saepe occurrunt circumstantiae quae cum indole & temperamento hnis nullum habent nexum determinant tn ad agendum. V.g. Contingit hnem sobrietatis studiosum & amantem in celebri & lauto symposio generosioris vini illecebra & aliis

quibus

gulæ irritamentis abripi a torrente, & solvere se in voluptates, parum convenientes hñi sobrio. Cum rerum indoles & circumstan[illegible] non pt perlustrare fundum accurate præscied. imo sæpe nec probabili quidem conjectura.

§. CXCI.

Opponunt Iesuitæ: Vim inferri libertati hñæ si Ds actiones creatur. rationalium præsc[illegible] vi prædeterminationis suæ?

Rg. Fatemur vim inferri libertati non quam hent hñes, sed habere finguntur à Iesuitis, quæ consistit in absoluta, absoluta [illegible] atque omnimodo indifferentia, qua quis positis etiam à parte causæ primæ omnib. ad agendum requisitis, positis omnib. rationib. & occasionib. pt non agere vel non agere. Hæc talis libertas non consistit cum decretis, sed neque cum [illegible] Dei, quæ falli non pnt, sed neque cum dependentione creaturæ, cujus natura ē dependere, sed stante tam sententia media, non erit salva hñis indifferentia, rerum enim

necess[illegible]

necessarius exit inter indolem & actiones. Attamen scientia visionis sequitur quidem certitudo rei praevisae, & determinatio per rationes certas, sed libertati salvandae sufficit, quod istae rationes voluntatem non cogant, sed inclinent.

§. CXCII.

Quodnam igitur est fundamentum praescientiae?

R. Fundamentum est summa illectus perfectus, qua Deus non tantum indolem, & temperamentum hominis, sed & secretissimas cogitationes intime perspicit & videt adaequate occultissimas rationes, a quibus vel nescii determinamur, saepe tamen rationum momenta nobis incognita, occultis nos agunt stimulis, qui tamen Deo patent, & cuius omnia idea subsunt; sed in hoc fundamento non acquiescimus: accedere debet

2. Decretum Dei s. voluntatis determinatio qua Deus de rebus omnibus in tempora futuris disposuit. Ex hoc decreto fluxerunt & causae agentes & causae illas salter, ac proprietates & rationes, & occasiones ad agendum determinantes. Vel complexus rerum omnium,

qua

quae influunt in eventus & effectus liberos. Imo quod plus est, in suo decreto Deus determinavit sese ad illum concursum & influxum in actiones nostras, quem concursum in tempore reipsa praestat; Concursus ille ita influit in actiones nostras salva libertate nostra, & sanctitate Dei ut eventuum determinata sit certitudo. Hic concursus ex decreto fluit, nihil enim agit Deus nisi quod decrevit se acturum. Unice igitur decretum potest dare fundamentum accuratae & infallibilis praescientiae. Haec de attributis ad intellectum pertinentibus.

§. CXCIII.

Nunc contemplemur voluntatem Dei, relatam ad res decretas & in tempore existentes, ut vero ea, quae voluntati Dei hac in relatione sunt attribuenda gnoscamus, considerare nos oportet.

1. In quantum quatenus creaturae sunt.
2. In quantum quatenus sunt creaturae rationales

§. CXCI

§ CXCIV.

Voluntati Dei relata ad res creatas in gre attribuenda e.

Constaa; Cum Dm semel voltem suam inclinaverit ad certas res Pducendas & curandas, atq id ō tumultuario impetu, sed sapientisse instituerit, facile hinc deducit decretum ac Voltem, qua Ds decretum exequit irnam ac rectam manere, neq Deo valere illud δευτεραι φροντιδες σοφωτεραι. Curæ posteriores sunt sapientiores. Huc sex raones; quib supra adstruximus gstaam decreti.

Potentia, qua Ds efficere pt quidquid decrevit; hæc potea ordinata e, q. ordinem decretor sequit; fundtum aut suum hic in opotea naali absoluta, qm suo loco, iam adseruimus. Atq hæ attributa illeiam ... ctus & Voltis hactenus recensita, declaraverunt Dm secundum decretum creaonem providentiam in gre spectatam.

§ CXCV.

§. CXCV.

Nunc progredimur ad creaturas ratione praeditas in
specie, Dei quoque Voluntatem relatam ad has con-
siderabimus penitus. Hoc respectu Divi-
nae attribuendae sunt actiones quaedam lau-
dabiles, Virtutes Morales dictae, prae
quas Deus ex constanti principio agit
quidquid verum, quidquid aequum in rerum
et bonum est, atque ita in Regimine mun-
di morali explicat et illustrat Titu-
lus Doctoris, Legislatoris et Judicis.

§. CXCVI.

Inter Virtutes Morales imprimis alias
et quasi originalis virtus est Bonitas
1. Explicabimus. 2. Demonstrabimus
3. Vindicabimus.

§. CXCVII.

a. I. Explicatione Quatuor momenta considerabimus.
aa. Obiectum, bb. Actum cc. ampli-
tudinem

tudinem. del. Consequia.

§. CXCVIII.

1. Obiectum ē creatura raonalis, qsiderata tmqm bona; bonitas aūt dicit amorem, amor tendit in bonum; G bonitatis obiectum debet ēē bonum. Bonitas aūt creaar raonalium duplex ē–

1 Physica per quam fit id qd fit, npe creat raonales pdita pfectionib. excellentib supra res alias.

2 Moralis, quatenus illar actiones respondent dvnis regulis, aequi, boni, & insti. Illa bonitas moralis omnibus creaturis raonalib tra qdone superiorib actu ines, sed & hnib ines qd ad originem & fundtum quatenus ex manu Creatoris pdierunt recti & morali bonitate pditi, & adhuc tmqm naufragii tabulas retinent nooes grales boni & mali moralis, quae docent quid sit bonum, quid sit malum, qdqz bonum ē, iubent, qd malum ē vetant, habentqz hnes naales illecty, volty, & iudicii facultes, per quas apti fieri snt

ad actiones

ad actiones bonas edendas. Hoc in statu
creaturae rationales sunt bonitatis Dnae obiecta

§ CXCIX.

CIC. Actus bonitatis Dei sunt benevolentia et quae inde
sequitur beneficentia. Amor tamen nisi quis
impediat sp. effectivus est, et mendax est
benevolentia, quamvis licet possit non sequitur be-
nevolentia. Quidquid boni creaturae ratio-
nales sentiunt his actibus bonitatis divinae
debent, sed cum diversi sint gradus feli-
citatis creaturarum rationalium, facile liquet be-
nevolentiam et beneficentiam Dei diversa
habere effecta, et diversos gradus; ve-
nit igitur.

§ CC.

CC. Ad amplitudinem bonitatis quo pertinet.
1. Universalitas. 2. Temperamentum
Universalitas restrictivum, nempe bonum est
erga omnes creaturas rationales, quae universa-
litas fundata est in relatione creaturarum ra-
tionalium ad Deum, quae omnium eadem est, qua-
tenus creatae sint, omnes enim communem

habent,

tene, qd creaa Dei tot̃ sint bonæ. Habent
quippe oẽs principium & fundamentum boni
moralis, & in principio & fundamento
æqualiter bonæ sunt. Cum itaq̃ his in
partib: eadem sit creaar rationalium
ad Dm relaõ, oportet bonitas quoque Divina
huius respectu sit universalis, creaæ enim in
eodem relaõne positæ eodem modo
videntur tractandæ; sed tñ ne quis exi-
stimet bonitatem Dei creaas rationales oẽs
vi suæ bonitatis in summum perfectionis
gradum evehere debeant. Porro autem
accedunt aliæ relaões propter duas me-
moratas, ita accedunt etiam tempera-
menta, quæ bonitatem Dei restringunt,
illius tñ amplitudo conformis esse debet
cum sapientiæ tum Sanctitati Divinæ, tum
statui quoque morali creaar. Limitatur bo-
nitas Dei. — — —
Per sapientiam, quippe non potest Ds unam vir-
tutem illustrare, cum abnegaõne
alterius, q. oẽs æque sint naales, ac necessa-
riæ in finito, quare Ds bonitatis suæ

non est

ō ē prodigus, sed ad regulam sapientiae tam dispensat convenienter finibus a se intentis; imprimis autem fieri apotelesmatico, ad quem complexus omnium Dei operum tendit; praeterea veritatem exigit sapientia in operibus Dei, quod non patitur ut omnes creaturae bonitatem eodem gradu participent

2. Sanctitatis quae hic habenda ratio, quod abnegaret, si quod Deus creaturas bonas et malas tandem demonstraret bonitatem

3. Status Moralis creaturarum in censum veniat. Cum enim creaturae diversimode sint bonae bonitas quoque Dei erga illos diversimode se habeant necesse est, si quidem bonitas, quae ipsius amore, varie ferri debeat in varie bona obiecta, omnes creaturae rationales aequaliter bonae sint physice & moraliter principio & fundo, & qua talibus aequaliter Deus bene vult eius tollerando, necessaria Media suppeditando, ad emendationem & felicitatem

cittem sed creaturis actu bonis magis Ds benefacit, maiori gradu se illis comunicat, favoremque suum speciali modo explicat.

Consequentia bonittis sunt —

Deum creaturas non fecisse malas. Boni enim effectum non potest esse malum. Cum vero creaturae rationales directe e manibus Dei venerunt, non potuerunt habere aliquid mali moralis, et quod cum eo connexum mali physici.

Deum non posse salva sua bonitte, cum directa intentione hominem ad perniciem creare, nisi quis dicat arborum fructus amaros ferre.

Culpam exitii non esse posse penes Dnum; ab ente enim bono, et creaturas amante non potest proficisci, quod creaturis adfert summum malum evitandum, non dico ad summum bonum consequendum, quia hoc non necessario sequitur ex bonitte Dei, quam varia temperamenta restringunt, sed ad summum malum evitandum, ita

quod si quis

quod si quis in summum malum inciderit, sua culpa pereat, nec exitium suum Deo, aut medicorum ineptitudini merito imputet.

§. CCI.

V. 2. Demonstramus Deo competere bonitatem his argumentis.

I. Conscientiae nostrae nos omnes condemnant illum, si quis non benefacit indigenti cum possit, et contra benefacientem laudant. Deus est contra benefacientem ... creatas sit omnium egens ens omni sufficiens, creatas ... creaturae ad ... hac respectu indigentiae creaturae demonstrat sufficientiam creatoris demonstrat bonum esse erga eos sui innecessario bonum esse erga ... bonitatis eius capaces indigas ... omnes creaturas

2. Creaturas Deus ipse fecit sui indigas atque illis indidit stimulum intollerabilem quo ferunt ad suam perfectionem, et hoc desiderium felicitatis ab ipso Deo inditum, vehementer nos cruciaret nisi impleat, aut spe implenti leniat; praeterea creaturas Deus abunde sufficiat sui

indige

indigeo & desiderio explendis. Aut igit bonus ē
aut crudelis, qd absit cum cruciatu creaar suar
delectaret, si nihil qferat ad implendum, hoc
dolorificum desiderium.

5. Ds amat se, & & actus suos, adeoq & volitio-
nem suam de existea creaar extra se, si voli-
tionem illam amet, amat qq eius effecta
i creaas & quidem cum maximis rationaly
cum rao creaa ista à Deo dependeant, ac
Ds superior sit, amor rao superiori erga
inferiorem qsistat in ppenso affectu, seu
benevolea, qua in beneficentiam exit,
consecutus ē Dm se necessario amantem
naaliter qq creaturis suis sapiea & po-
tea fortis bene velle, & bene facere.

6. Ens rad specialis, pr naalem volunta-
tis dispoonem amat obiectum amoris
sui capax qm Dn ine, rao odii eliquet,
qm Ds in creaturis suis, qua talis, qua
manum suar operis nullam invenit.

7. Ds amat suas pfectiones, ear manife-
staonem, & qd sequit agnionem celebraao-
nemq. G b ptt o bene velle creais rao-
nalis, quia solo huic fini & destinata & apta sit.

6. Arg.

6. Argumentamur à posteriori scil: ab effectis quae de bonitate Dei luculenter testantur. Considera haec partitim.

a. Ds nobis dedit vitam, quae dulcis ē.

b. Liberali manu dat quidquid necessarium ē ad vitae usum.

c. Incredibilem in usus nros rerum pduxit varietatem, nam omnis utilia si ō variens nauseosa st.

d. Non tm necessariis sed & utilibus & iucundis mundum instruxit, ut pr oēs sdus incredibilem haurire queamus suavitatem. Perdeclare Seneca ut solet de Benef. Lib: IV. Cap: 5.

Non dat Ds beneficia? unde ergo ista, quae possides, quae das, quae negas, quae servas, quae rapis? Unde haec innumerabilia oculos, aures, animum mulcentia? Unde illa, luxuriam quoque instruens copia? neque enim necessitatibus nris tantum-modo prospectum ē, usque in delicias amamur. Tot arbusta, ō non uno modo frugifera, tot herbae salutares, tot varietates ciborum pr totum annum digesta, ut inerti quoque fortuita

tuita, terrae alimenta praeberent. Adde illa Cic: de N: D. L. III. Jupiter inquit et Juvans pater a Maioribus nostris dictus est optimus, maximus, et quidem ante optimus id est beneficentissimus, quam maximus, quia maius est certe quod gratius, prodesse omnibus, quam opes magnas habere.

2. Praestantissimum quoque argumentum bonitatis Divinae, quod virtutem cum felicitate, vitium cum miseria connexuerit. Nisi enim hic praemia et calcaria essent, nemo vitium fugeret, virtutem sequeretur, nemo unquam hac felicitate potiretur. Bonus igitur est Creator, qui id agit, ut virtutis via ad certam felicitatem grassemur, horrore autem miseriae malum fugiamus.

§. CCII.

3. Vindicanda denum est bonitas Dei a difficultatibus, quae oriuntur ex consideratione

1. Mali physici. 2. Mali Moralis.

§. CCIII.

1. Malum physicum non repugnat bonitati

Dei

Dei, q. illa bonitas ē conveniens tum sapien-
tum Sanctitati.

α. Per Sapientiam Ds constituit fines se dignos, ad quos mala physica faciunt, nam & occasionem præbent varius virtutibus exercendis v.gr: Temperantiæ, Fortitudinis, constantiæ, moderationi, & præterea tendunt ad malum morale vel donandum vel inhibendum vel delendum.

β. Sanctitas Rectoris corruptum mundum gubernantis requirit, ut sint mala physica; nam sine illis nullo argumento liqueret Deum odio habere peccata; quin porro mala physica non solum non pugnant, cum bonitate Dei, sed eam illustrant.

γ. Quia sæpe cum summo bono connexa sunt, ad illud tendunt, atque adeo ex favore Dei veniunt.

2. Quia quamvis mundus sit corruptus: mala tamen nec durabilia, nec tam frequentia sunt quam bona, quod commoditatem, iucunditatem, copiam, & affluentiam Dei non conservat tantum, sed eam auget.

3. Tu

3. Tanta ē bonitas Dei, si probe adtionet in peccatorib. tolerandis, in divitiis gratiae salutaris explicandis, ut mala physica iis in censum venire digna sit, & ō infringunt bonittem Creatoris.

§. CCIV.

Sed quando quidem mala physica sit fructus mali moralis, si demonstraveris malum morale ō pugnare cum bonitte Dei una eademq. opera; hanc virtutem his salvabimus et defendemus. Malum am Morale ō repugnat bonitti, tum q. conveniens ē sapieā eius permissio, quā sapieā temperat bonittem, tum q. multiplicem bonittis demonstraōnem secum het coniunctam.

§. CCV.

Sapieā creatoris ē, magnam creaturaz raōnalium producere varietatem, earq. libertatem ō infringere; ex varietate sequit ut aliā creaā excellentiores sint, aliā am inferiores, quā minori polleant

aut pfectione sapieā, p sapientia maioribus sint obnoxiæ adfectibus cupiditatibus aut spei immodestæ; neqz tn vera libertate destituantur. Per illam tn varietatem fieri vix ptt, quin existat malum morale, qd oritur ex defectione omnium creaturarum inferiorij gradus libertate abutentium, & á norma iuris ~~aberratium~~ aberrantium; præterea conveniens erat sapieñ Dei, malum morale permittere. Malum enim morale aptum natum ē illectum creaāz multis utilibus, & præclaris noonibus instruere, quas nooes citra peculiarem revelaonem haberi ō possent, nisi malum morale existeret. Noones enim virtutum oium quæ consistunt in abstineā, á malo relativæ sunt, atqz adeo ingnita eent sine malo morali ad qd referunt, & ex eius opinione sunt longe illustriores, sic tam Dei virtutum moralium claras noones creaæ raonales ō haberent

haberent. v. g. grad. misericordiæ, sanctitt.,
justitiæ vindicativæ, nisi eet in mundo ma-
lum morale, cum igit malum morale in-
ferat creat. nonnih. variis sclaris &
utilib. Deoq ipsi gloriosis: facile illigit
Dm sapientem & o gtra bonitatem suam
malum morale pmisisse. Id qd liquid-
ius ett. s. sera illiget, si considerat qm
mirabile virtutum Dei exercitium,
pr malum morale introductum.

§. CCVI.

Quidquid bonitti Dei pr malum morale adeo
non decedat, ut potius multiplex illius na-
scat demonstrao, quamvis nempe malum
illud huic remittit modo extraordina-
rio & sibi glorioso nos ab illo liberat,
suo illud tempore extirpabit. G malum
occasio boni e, qd sine malo isto o gtin-
gisset, imo saepe plura mala bonum in-
gens peperant, et si fata volunt bina
venena iuvant; sic duo liquores corpus
aliquando siccum producant, ut in spiritu
vini & in spiritu urinæ mixtis demon-
stravit

strarit Joh: Bapt: sic tam duo extra fri-
gida & tenebrosa magnum ignem accen-
dunt, ut liquor acidus, cum oleo Aroma-
tico. ab Hofmanno copulatus. Quandoq ex-
tor felixe, ut Martialis canit de Muty
Scaevola dextra: si non errasset fuerat illa
minus. qd sano sensu de Eva qq dici
ptt, sanct Eccla Rom. in quodam Hymno
suo peccatum Adami, Felicem culpam
vocat, qd tant bonum elicuerit, verba sunt
, O! certe Necessarium Adae peccat,
, Quod Xti morte deletum,
, O. Felix culpa quae talem, & tant
, Meruit here Redemtorem.
Ceterum condonari nobis Xtiani Sophy
debet, qd ad gravissam quaestionem
solvendam Revelaonem in partes vo-
caverimus. Atq haec de bonitate Dei,
quae virtus latissime se extendit,
& titulum Doctoris, Legislatoris &
Judicis pariter illustrat.

§. CCVII.

§. CCVII.

Illa autem Virtus, quae directe ad Titulum Doctoris pertinet veracitas est, per quam Deus creaturas rationales, vera docet, tribuendo illas facultes, quibus verum in maxime necessariis rebus certo perspicere, ab errore autem sincavere possint. Huic ferenda tamen sinceritas apposita Hypocrisi, quae dicit Dei voltem talem esse, qualem verbis et aliis signis exprimit, ut adeo praemissa praecepta terricula mentes pravis somniis.

§. CCVIII.

Haec Virtus Deo competit — — —

1. Quia decipere, aliud animo tectum habere, aliud ore proferre, vitia sunt. Ergo et oppositae virtutes, et hae oppositae menda Deo competit.

2. In Deo nequit esse pugna atque esset si aliud vellet et cogitaret, aliud signo exprimeret.

3. Si homo in errorem inducatur est in eo statu, periculum facile sibi accessat. Ergo Deus Doctor tantum pro bonitatem suam cavere

tenetur

hominem debet a perpetuo errori periculo

4. Ratio, quae homines compellit ad mendacia, fraudes, simulationes, & spes lucri, metus periculi, aut defectus potestatis, quo nonnulla alia voti sui compotes esse nequeunt, sed nulla habet rationum in Deo locum habet. Ergo verax est nisi quis blasphemus adeo esse velit, ut Deo adfingat libidinem fallendi. Ex his tam responderi potest, ad notam quaestionis: utrum sensus sunt fallaces.

§. CCIX.

Titulum Legislatoris illustrat iustitia, quam virtutem, 1. Explicabimus 2. Probabimus. 3. Vindicabimus.

§. CCX.

I. Ad Explicationem duo pertinent. 1. Obiectum 2. Ipsa virtus.

aa Obiecta sunt creaturae rationales, libertate praeditae, atque adeo legis & sanctionis capaces: considerantur iam

α. In

2.) In relatione sua ad Dnm orta ex creatione vi cuius Deus est Ds illarum, & hoc titulo legitimum ius habet, libertatem creatæ circumscribendi legibus quo appareat creata dependere a suo Dno.

3.) In diversitate status sui moralis, quatenus sunt aliæ iustæ, aliæ iniustæ, vel magis, minusque iustæ, aut iniustæ unde fluunt præmiorum & poenarum tum discrimina, tum varii gradus, hinc sponte dilabimur ad explicationem.

B. Spiritus virtutis seu iustitiæ, quæ secundum considerationem sui obiecti bifariam consideranda est, nempe vel quatenus pertinet ad relationem creatarum ad Dnm, vel quatenus refertur ad diversitatem status moralis, unde duplex iustitia oritur —

1.) Latoria, per quam Ds demonstrat sese Dnum, creaturis rationalium leges imponendo, & obsequium exsequendo, additis poenis, & præmiis.

2.) Exsecutoria per quam Ds minas & promissa

missa sua prostat tractando creatas rationales convenienter. Statu suo Morali pro eo ac iusta sunt, vel iniusta, aut magis minusve iusta v. iniusta

§. CCXL.

Ad Llatoriam Iustitiam duo pertinent.

1. Ut ferant leges iusta et aequa.

2. Ut sanciant praemiis et poenis aequis.

I. Ad Iustitiam Legum pertinet.

aa. Ut ferant a Legitimo Dno, qui insignem Dtij sui Subditor libertatem iure coercere possit. Iniusta igit sunt leges, quas ferunt ab invasore et Tyranno optimo, si ferant

bb. Ut Leges sint convenientes naturis, speciei et relationib. Dni ad subditos, iniusta igit foret lex, quae imperaret contra 4tum, creationis, odium proximum &c. Sed iusta quia ratio legis quaeri potest in supremo Dei dominio in cuius potest Llator res creatas a se dependentib., talia prae

imped

imperare, qd ē necessario oriunt ex naalis re-
latoris, & ex hoc fonte manarunt leges, quæ
vocant positivæ. Ad æquitatem legis perti-
net, ut subditi eam observare apti sint,
ad quam aptitudinem requiritur
1.) Ut leges ipsis innotescant.
2.) Ut vires eor. ne superent, leges enim, quæ
faltes parentium planè superant ē ptt
alio scopo ēē latæ quam ut violatæ aufe-
rant exitum, qd abhorret a' bonitate
& iustitia Dei; si enim leges excedant ca-
ptum virium, id exigunt a' creatâ, qd
ō fit, nec habere ptt.
Interest iustitiæ legislatoriæ ut leges sanciant
præmiis & poenis, hæc sanctio præmialis,
& poenalis oritur ex ipsa iustitia Dei, quæ
discrimen statuere debet inter observato-
res & transgressores legum, ut utrosque ex
mente tractare. Specialius autem sanctio præ-
mialis ex bonitate fluit, quæ larga ē in
observatores legis; poenalis autem ex
sanctitate, quæ ō ptt ō odium Dei adver-
sus peccatum testatum facere poenis in-
fligendis. Hoc autem ē discriminis inter has
sanctiones, qd Ds possit plus permittere
& præstare

& praestare liberaliter, quam creatura meretur; pro legis transgressionem potest autem Deus minus poena infligere, quam Deus requirit exactus, iniustitiae rigor, praeter rigorosam pati satisfactionem, quae liberam talis rationem habente. In qua autem habere est proportio inter poenas, & merita, ac communiter ut bonis, bene, malis, male fit.

§ CCXII.

Legislatoriam, & iustitiam Satellitis instar comitatur & tuetur iustitia executoria quam & distributivam recte dixeris, pro duplici creaturae statu morali duplex est. Remunerativa, punitoria s. vindicativa.

§ CCXIII.

Respectu creaturae in statu habet locum iustitia remuneratoria, quae praestat praemia legum observationi promissa. Illa praemiorum larga distributio quamquam fit

in prin

inprimis opus bonitatis Dnd; iustia tn apellatur ob has raones.

1. Quia iustum ē promissa implere, Ds promittendo præmia amplissa & meritis longe maiora demonstrat se bonum, sed in pmissis prædstandis demonstrat se iustum. Per eam se promissa Ds sese creatis obstringit & hac raone creatoris legem observantis ius acquiritur in promissa Dei cui, unde ut satisfaciat iustitia exigit.

2. Distributio præmior oritur tam ex sanctitate Dei, Ds per sanctitatem naalem se amat, suasqz virtutes, & & tar manifestaonem, agnitionem, celebraonem, creaas aum, quæ iuste agunt Dei virtutes celebrant; Deoqz operum suor gloriam dant corpus dominium agnoscunt maiestatem reverent. Necesse igit ē, tales creaas a Deo amari, hic aum amor demonstrari signo aliquo divino debet, qd signum ō aliud ēe potest, qm luculenta remuneraō.

3. Denique & ipsa iustitia præmior attributionem exigit, quæ ō patitur ut iusti & iniusti

iniusti nullo discrimine habeant, at se-
queretur discrimen iustorum & iniustorum nul-
apud Deum loco esse si iustis praemia non ad-
signarent; Ea igitur virtus Dei qua prae-
mia distribuit, recte iustitia dicitur.

§. CCXIV.

Respectu Creaturarum, quae leges suasque deque habent
exercet Deus Iustitiam Vindicatoriam
quae poenas infligit delicto nunquam ma-
iores. Poenae autem sunt vel satisfactoriae
vel correctoriae castigatoriae. Hae autem
proprie pertinent poenae satisfactoriae
ex rigore iuris stricti inflictae, in qui-
nulla est bonitatis, aut gradus demonstra-
arbitrium indicendum tam de poenis
correctoriis & castigatoriis. Correcto-
riae poenae sunt, quas Rector universi lon-
ganimus s. in qua severus Iudex Mun-
dum in ordinem redigit, ne peccatores
minus exorbitent, & ruant in summum

Exitium

exilium. Hic Deus observat proportio meritorum et poenas, sed tantum mala infligit, quantam Rectori universi per sua sapientia visum fuerit; Castigatoriae poenae sunt mala illa, quae a Deo tamquam a Patre infligunt Filiis suis, ne cum mundo pereant. Ab his malis differunt mala probatoria quibus Deus quasi Dominus sed amicus sinceritatem suorum exploratam et probatam orbi manifestat, sed illa mala nullum poenae respectum, tum quia a Domino tali infliguntur, qui fuit amicus esse dignatur, tum quia maioribus bonis compensat, tum quia Deus ex sapientia dirigit illa mala ad fines illustrissimos, sibi gloriosissimos, regno suo utilissimos, atque adeo vel maxime plausibiles.

§. CCXV.

Q. An Iustitia vindicativa Deo iam extra decretum spectato naturalis sit, vel peccatorum poenae arcessendae tantum sint a libero decreto.

R. Nolo

R. Nobis prius videt Dei perfectionib, et mutuis ad ptes relaõnib longe dignius, raõnes

1.) Cum enim Ds ex naalem sui amorem oia ad suam produxerit gloriam si creaæ rationalis ab hoc scopo Dei aberraverent et Dei gloriam invertant, Ds sese cum Dei periculo et in periculo illar creaar necessario glorificabit, res enim singulas ad finem á se constitutum vel ducit, vel trahit.

2.) Si Ds antecedenter ad Decretum considerato integrum fuit peccata impunita dimittere tum nexus inter peccata et poenas non e naalis sed arbitrarius, tum Ds pro mero suo nomine punit, at si Deo integrum fuisset tale decretum facere ne peccata puniat. Verum bonitas hoc inclinasset indifferens Decretum, Ds enim ex Volitem suam propter bene vult creatis, si nihil sit quod impediat bonitatem hic autem nihil est praeter beneplacitum.

3. Pe

3.) Per Veracitatem talem Deus se explicat, qualis erat leges & rigidissimam legum sanctionem explicuit se tamquam nostra sua peccati osorem, quod non esset sic tt pro Numine.

4.) Deus odit peccata per sanctitatem istud odium declarari debet, ne homines Deo in blasphemium errorem inducente putent Deum ad peccata vel ea adprobare. Declaratio odii istius non alia ratione fieri potest, quam puniendis peccatoribus. Et quam vere Deus, ne homines de illo male sentiant & loquantur, tam vere ut peccata puniat, alios homines, qui de Dei virtutibus, non nisi ex eius corporis iudicare possunt per operis sua rationes Deum, tamquam peccati amatorem condemnare deberent.

5.) Sapientia Dei, qua mundum gubernat, poenas eam necessario requirit, sine quibus mundus peccaminosus in ordinem redigi, & efficacitate officii admoneri non posset quidem leges sanctaria si poenis proficiant.

6.) Idem requirit iustitia stricte dicta, per quam unusquisque ex merito tractandus est. Fac enim peccatis deditos, & vir-

tutis

tutis studiosos eodem loco haberi illos ineptia, atque hos praemiis adfici; quis tunc erit iustitiae respectus.

7.) Unicum signum dominii hic est, lex, legis observata est Dominii Dei agnitio, legis autem transgressio, est Dominii abnegatio, et respectu illorum, qui Dominium Dei abnegant, signum Dominii in solis poenis esse pagant, signum Dominii in solis poenis extat, per quas Deus demonstrat sese Dominum eorum, qui ius suum agnoscere noluit.

8.) Creaturae peccantes in ius Dei impetum faciunt, cuius iugum excutiunt, Maiestatem et Auctoritatem calcant, integram ne fuerit igitur Rectori universi maiestatem suam non vindicare a contemptu per poenas.

§. CCXVI.

Qs. Num quid bonitas Dei poenis infligendis laeditur?

Rs. 1.) Minime quia non ex mero Numine, sed ex ratione necessaria Deus punit.

2.) Peccator qua talis non est obiectum amabile

si E

si G. solvere habitus, falso queritur in bonitate Dei.

1.) Multis modis demonstrat Deus suam bonitatem, tam in illis, quos punit, tum quod mitigat, tum quod saepe differat poenas, tum quod beneficiis mactet etiam improbos, quibus modis et spatium relinquit resipiscendi, et veniae spem habet.

§. CCXVII.

Demonstrandum est hanc virtutem Deo competere ubi paucis defungi licet, q. iam probavimus leges debere esse iustas, et aequam etiam totam sanctionem, tum denique poenarum inflictionem fluere ex virtutibus et rationibus Dei. Hae autem partes cum constituant iustitiam, ut iam satis demonstratae sunt, singulis ipsam omnino iustitiam demonstratam dedisse videmur, sed tamen etiam generaliora argumenta afferri possunt.

1. q. Iustitia est perfectio moralis, regina virtutum, ut sic dixit, iniustitia contra intolerabile crimen.

2. Deus ut se amat, ita amat quoque virtutem

suam

suas celebrationem, contemptum autem & obscurationem odit, consequens igitur est, ut leges ferat virtutibus suis convenientes, & simul demonstret sibi placere virtutis suae cultores, contemptores vero odio haberi.

3. Deus ipse rerum ordinem & rationem instituit, consequenter illis convenienter agere, non potuit non creaturis rationalibus indignum Dominium praescribere leges easque vindicare.

§. CCXVIII.

3. Vindicanda denique haec virtus a difficultatibus, sed his quae nobis breviter esse licet, quae multa quae huc tamen pertinent praecipimus in vindictis pro Dei difficultates haec sunt.

I. Multa ab hominibus perpetrantur ut sunt rapinae, furta, clades, &c. Rector vero non videtur esse industrius.

Resp. Ad. Deus illa non efficit, sed sapienter permittit.

Prob. Si Rector vero in totum impediret mala moralia, libertatem prorsus hominibus deberet eripere.

CC. Vel quod iniustum est respectu nostri, non semper est respectu Dei

Dei, q. bonor omnium, quae creaturis tribuere possunt, Dominus est et dispensator, Deus is, qui nobis bona eripit iniustus quidem est, sed non idem Deus, qui auferre quae dedit, quando visum est sibi.

II. Saepe quod experiamur calamitatibus rapinis, vexationibus poenae Dei, et iniustitiae vindicativae demonstratio, quamquam illi a quibus vexamur iniuste agant.

Impii non de vestigio puniantur sed diu impune quaesant.

R. 1.) q. Nimirum Deus non ex affectu sed ex virtute punit.

2.) Semper omnes peccatores in manu Dei sunt, ergo non opus est festinatis poenis.

3.) Deus per sapientiam suam novit, quodnam sit tempus opportunum poenis infligendis, quomodo ipse poena et ad minuendum corrigendum efficaciores sunt, et de manu Dei vindicata illustrius testantur, quod Dei sapientia est relinquendum.

4.) Gratiae agendae Deo, quod iustitiae severitatem longanimitate temperat, ne pereamus omnes ante diem.

At in hac vita Deus nullos peccatores, nullis poenis adficit.

R. a.

Rx. α. Id vero falsum est, & si enim mala quae impiis eveniunt non semper sunt publica, gravissima tamen sunt quantum vis occulta, prima haec est volitio, quod se iudice nemo nocens absolvit. Tyrannos si spectemus ne ad momentum quidem securi sunt, perpetuos motus & labores noxios debent sustinere, ut statum suum tueantur & ambitioni libidinique suae satisfaciant. Districtus ensis, cui impia cervice pendet, non Siculae dapes dulcem allaborant saporem cytharaeque cantus somnum reducunt. Hor: quibus verbis alludit ad lepidam historiam Damoclis Parasiti, & Dionysii Siculi Tyranni. Cic: Tusc: Cap: 5.

β. Dum Deus haec Tyrannos, vel tyrannisantes impune grassari sinit; tunc sunt flagella Dei &c.

26. At non tantum non puniuntur, sed & multis bonis gaudent impii.

(Rx. •) Illa bona non sunt coniuncta cum vera felicitate, quae consistit in tranquillitate conscientiae, sensu Dei approbantis & in laeto favoris Dei sensu triumphantis. Gloria, voluptates, opes, vel ipsi luxuriae sufficientes mendaciter bona sunt, si bona sint.

••) Imp

1) Justitia Dei ē obē bonitti, per quam impii quoque boni fruantur, at de Dei bonitate, & longanimitate quieti conducant ad meliorem frugem.

2) Sæpe est, ab impiis aliquid efficiscit qd cedat in Reipubl. & Eccla. ornā commoda. Ds igit, qui tam bonus ē, ut nullum opus praedelarum sine remuneratione relinquat, impiis ~~externa~~ bona concedit, eo qd rilli externum commodum procuraverunt publico.

3) Sæpe impios maiores, fuerunt Dei reverentes & cum de Eccla, tum de republ. optimi meriti, eos gratia Ds, qui in millesimam generationem misericordiam facit, impios posteros ita tractat, ut in iis quoque documenta debeat sui favoris quo maiores erant complexus.

4) Pii colluctantur cum paupertate, & afflictionibus, at Ds iustus est, unicuique debeat secundum opera eius.

5.1.) Ne piissimus quidem innocens ē, nec ita ē poenarum temporalium, quin maiores iis mereamur oes.

6.) Pii per mala castigant, ut emendent qd non ē contra iustitiam, imo ut Pater ex iustitia

-communionem Dei; nam Ds per admissionem peccatoris, qua talis in communionem suam clare demonstraret, se non esse osorem peccati, non esse purissimum, sanctissimum.

bb. Hominum est Dei summam sanctitatem adorare venerari, & sibi ab illa violanda severissime cavere; sanctitas enim per consequente habet venerationem, atque tam vulgo significat inviolabilitatem.

cc. Hominum est sanctitatem Dei imitari, ad exemplar eius conformari suas actiones & affectiones, alias nulla, aut vana est spes fruitionis Dei. Hac in vita requirit sincerum sanctitatis studium, quod Ds sua ope provehet, & post hanc vitam perficiet.

§. CCXXI.

Hactenus explicuimus Dei attributa, quae ad illius partim intellectum, partim voluntatem pertinent. Jam

2. Considerandus est Ds respectu totius vitae relativus, quatenus actuosus est per intellectum & voluntatem, (Vid: §. 21.) relationem totius vitae Dei ad nos explicant S. perfectiones: Domini, dominatus, Maiestatis, auctoritatis, gloriae, de quibus iam

§. CCXXII.

§. CCXXII.

I. Dominium Dei est ius illud, quo potest cum creaturis agere de eis omnibus vel disponere pro ut illis usui fuerit, ut obnoxius sit rationi reddendae. Hic duo quaeruntur A. Quidnam sit huius Dominii fundamentum. B. Quaenam amplitudo.

§. CCXXIII.

A. De Titulo et Fundamento Dominii Dei varie Theologi sentiunt, sunt qui fundant hoc Dominium in ὑπεροχῇ id est

1) In summa perfectione et eminentia, qua Deus omnes creaturas antecellit infinite. Verum hic titulus non sufficit, nam eminentia non involvit relationem subiectionem ad eum, qui quis praecellit; sic tu me sapientior, sanctior, potentior, non dum inde tibi in me ius ullum est.

2) Alii fundant in beneficio Dei, quo creaturas dedit existentiam eamque conservat, quod beneficium imponere videtur creaturis obligationem gratitudinis, quae tamen gratitudo non involvit subiectionem servilem. Praeterea Deo hac ratione non amplius esset ius creaturas vita sua privandi et annihilandi, beneficium enim in aliquem collatum fit illi proprium.

3) Nos igitur fundamentum Dominii Dei quaerimus

in creatione

in creatione, quæ est causa existentiæ creaturæ dependentio, et præcario per creationem sumus, et opus et peculium; quia creata ratione requisitionis sit, cum autem existimamus dependenter in Voluntate Divina, non possumus non agnoscere creatoris in nos Dominium, atque ex hoc relationis et dependentiæ nostræ respectu oritur iustus Domini Dei Titulus.

§. CCXXIV.

B. De amplitudine Domini Dei quæritur; An Deus ius habet in creaturas, ut possit vel immerentes punire.

R. Negare quidem non audemus Deo ius bona sua auferendi et creaturas in nihilum redigendi; ille enim dedit existentiam precariam, dare potuit ad tempus, auferre igitur posse videtur; at respectu poenarum infligendarum credimus omne ius Dei esse limitatum per bonitatem, sanctitatem, veracitatem, et iustitiam. Per bonitatem bene vult creaturæ innocenti, in qua nulla existit odii ratio. Per sanctitatem non potest non amare et suas virtutes, et illarum virtutum celebratores. Per veracitatem debet præstare promissam mercedem

innocent

innocentiæ. Per iustitiam suum cuique tribuat necesse est.

Non se latius extendit Dominium Dei, quam hæ virtutes patiuntur; absurde itaque loquuntur plus, qui despotice tribuunt Deo Dominium, qui statuunt illum pro suo independenti iure innocentem creaturam posse non tantum leniter punire, sed et in æternum damnare.

Quæris porro: An Deo integrum sit cum creaturis ita agere, ut actiones suæ nullam aliam rationem habeat, quam merum Numen, quod sic exprimi solet, sic volo, sic iubeo, stat pro ratione voluntas.

R. 1.) Id nos negare; Nam — — —

1.) Agere ex tali arbitratu non quidem Dei sapientiæ; sapiens semper aliam agendi causam quam purum velle.

3.) Si Deus ex mero Numine agat, tunc nullam rationem habet sanctitatis, iustitiæ, bonitatis, veracitatis, quas tamen virtutes abnegare non potest.

3.) Actum est de omni Religione, si Deus omnia ex mero Numine posset agere. Nam finge Deum negligere posse suas virtutes morales ~~argumento~~ nullo argumento et fundo, aut separabilis præmia, aut poenas tuleris.

§. CCXXV.

§. CCXXV.

Ut vero Dnium Dei restrictum clarius nobis ob oculos ponamus, regni idea advocanda ē. Ds ē Dnus, sed & Rex cuius dominium ē Regium, ō despoticum, nedum Tyrannicum; Regnum aūt qtinet populum liberum legib qtinendum dirigendum, qūin tam defendendum. Tale Regnum Deo tribuimus in creaas raōnales, quas Ds libertatem legib qtinet, ne in licentiam abeat, actiones aūt & facta dirigit, vitamq & salutem defendit.

§. CCXXVI.

II. Omnipraesentia ē attributum Dei, quā Dnī & Regis debetq universalitem regni, & curā Dei, qd in tractatu de provid. explicuimus. Huius omnipraesentiae nōō obscurissa ē Ds in loco aut ubi & vocant repletivo, aut circumspectivo ō existit, sed ipse sibi & locus & locatum ē. Vulgatum illud ē verum: Hic ubi tunc eēt, cum praeter nihil eēt. Hic ubi nunc in se, quoniam

riam sibi sufficit ipse. Sublimem ideam omnipraesentiae Dni geispit Julius Caesar Scaliger: Extra omnia, non tamen exclusus ab illis, intra omnia non tamen inclusus ab illis. Sic intimus hoc quod regit extremus creavit, regnat ubique sine loco, Nec non Proclus: Ds est sphera cuius centrum est ubique circumferentia nullibi. Haec quidem omnia [illegible] sunt, sed quid facias si per omnipraesentiam [illegible] intelligas virtutem Dei ubique efficacem, & claram [illegible] videam & sciam intima quaeque praecedentem, clarus quidem hic erit conceptus sed falsus.

1) Quia infinitus toti Deo naturale, Ergo non ad virtutes & perfectiones, sed eam ad existentiam referri debent.

2) Si Ds certo loco quoad substantiam inclusus existat, tum non necessario existit, non enim est necessarius nexus inter existentiam Dei, & locum in quo existit, quia antequam ullus locus esset Ds exstitit, si Ergo Ds necessario sit in certo loco, in quo te fingis v.gr.: in Coelo, tum nec in altero, nec in tertio, nec in millesimo, nec ullibi existit necessario, Ergo ne quidem existit necessario, sin autem existit necessario Ergo omnipraesentia ubi

Tum

eius infinitum, male igit à Vossio & Soci-
nianis separat existea Dei ab eius ope-
raonib; conandum temere ē, ne dum hoc
extremum fugimus, incidamus in aliud
geipiendo ospsicam pr diffusionem su-
stad Dei in infinitum, & pr infinitam
extensionem corporis in modum, atq
fatendum oo nihil ee in oī Theologia
qd difficilius à nobis pcipi posset, qu
modus opsentia.

§. CCXXVII.

IIII. Maiestas Dei ē Regnum, Ds imprimens
subditis adfectum reverea devotionis,
submissioni & adoraonis. Oritur ex
Regio munere eiusq dignitte sublimi
sima qꝰ quinctum ē cum suprema au-
ctoritte & potestate, de reb disponen-
d oīb, cum iure oīa iudicand defen-
dend, vindicand, administrand. Hæ
oīa geurrunt in Rege Deo, qilia[n]tilli
infinitam dignittem, deius & splendo

rem

rem, cuius radii in regno Dei ubiq sparsi, nos quasi obruunt, & ad cultum humillimum q Entis Proscynesia ad pulveres usq [illegible] prosternunt.

§. CCXXVIII.

IV. Gloriam cum Deo, qua legi tributor latori tn non e em in muneris Regis dignitate resultat, sed & omnibus perfectionibus quibus Ds in immensum quantum excellit. Comprehendit autem gloria perfectiones alicuius entis manifestas agnitas q unde orit laudatio & celebratio, in quibus gloria proprie consistit, vel saltem definit. Gloria ergo in Deo dicit—

α. Deum praeditum esse infinitis perfectionibus & virtutibus.

β. Virtutes illas per opera esse manifestas.

γ. Obligare creaturas rationales, ad laudationem [illegible] & celebrationem.

§. CCXXIX.

V. Auctoritas dicit Moralem in animos aliorum potestatem, ita ut si loqueris, alii credant, si mandas, morem gerant. Haec potestas sese infirmans in aliorum animos

orit

orit ex persona dignitate, gravitate, sapientia prudentia, veracitate, sanctitate, & si quae aliae sunt virtutes morales. Persona his perfectionibus dictis suis fidem, mandatis obsequium imperat, & impetrat. Hoc Auctoritas in Deo suprema est, sponte nascens ex eminentissimis virtutibus. Timanthes Pictor egregius cum omnem iam expressisset imaginem doloris, quo immolandam Iphigeniem prosequebantur Astantes circum aranis & iam omnem eo natum effudisset omnem artis vim effudisset Patris Agamemnonis Vultum, velo in tabula texit desperans se dolorem eius digne posse expendere, sicut ille velo adumbravit quod penicillo adsequi & exprimere non potuit: ita nos eximias Divinae naturae dotes captu nostro, & non neonio maiores religioso, quod super est venerabimur silentio. Amen

Finita per I. Tsörge S. Pat: Ao 1765. 9. X

Vota corde Deo penetrantia damus anhelo
Sydera, mente iuvet nos meliore frui.
Amen

I. N. D.

ELEMENTA ONTOLOGIÆ

§. I.

Ontologia ē scientia de Ente eiusque proprietatibus, dicta aliis Philosophia prima, constituitque primam Metaphysicae partem.

Nota. I. Prima Philosophia vocatur, quia in ea prima veritatum principia, primaeque notiones traduntur, sine quibus philosophari impossibile ē.

II. Metaphysica, nunc complectitur quasdam disciplinas generaliores, easque Theoreticas, puta Ontologiam, Cosmologiam & Pneumatologiam, unde definiri solet per scientiam Entis, Mundi in genere, atque Spirituum.

§. II.

Obiectum disciplinae ē Ens in genere sumptum, eiusque proprietates. Finis vero ē communicare notiones & prima veritatum principia, ut adeo ordine doctrinae, haec disciplina aliis Philosophiae partibus commode praemitti possit ac debeat.

Cap. I.

Caput I.

De primis Philosophiae Principiis.

§. III.

Per principium philosophandi intelligimus eiusmodi propositionem, quae in serie veritatum prima ē, & unde educi illius quae sunt omnes veritates.

Nota: 1. Principium cognitionis ē id omne, quod in se continet rationem cur aliud cognoscatur, ē quod v. inventionis, v. demonstrationis, illa ratio & experientia; hic vero ē axioma proprium, quo aliorum propositionum veritas nititur.

2. Principium dirationis ē v. generalissimum, quo omnes veritates nituntur, v. speciale, quo veritates alicuius scientiae nituntur, v. specialissimum quo conclusiones quaedam propositiones aut conclusiones nituntur.

§. IV.

Quaeritur quae sit illa prima propositio ex cuius consideratione veritatum demonstrari possunt, & quae veritates

alia

alia sit necessaria, contingentes, duplex quoque principium quibus detur alind veritatum necessariarum, aliud contingentium.

§ V.

Cum vero veritates necessariae ideo sint necessariae quod aliter esse non possint sequitur omnes propositiones necessarias niti principio contradictionis quod sic enunciatur Impossibile est idem simul esse et non esse.

§ VI.

Principium itaque contradictionis est primum omnium veritatum necessariarum principium.

Demonstratio.

Pone dari hac propositione priorem aliquam propositionem, illa erit falsa vel vera.

1.) Si falsa, tum ex falso principio deberent omnes veritates demonstrari, quod absurdum.

2.) Si vera, tum poterit simul esse falsa quoniam eodem destructo contradictionis principio posset propositio vera et una eademque propositio vera et falsa esse posset.

Nota. Cave vero existimes nos hoc ipso statuere, neminem primo omnium hanc propositionem invenire, Certum enim est neminem philosophantem hoc primum novisse quod existat cum cogitat; Atque ita hanc veritatem esse omnium primam ratione ordinis analytici. Principium itaque contradictionis primum esse ponimus, respectu demonstrandarum veritatum conclusionum dicimusque hoc enunciatum primum esse ponendum, si quis quod certum est demonstrare voluerit.

1.) Hac posita distinctione facilis est responsio.

Obj. 1.) Cognitiones principia sunt superflua.

R. Sunt principia inventionis vero demonstrationis.

Obj. 2.) Hoc principium ineptum est ad veritates ignotas patefaciendas.

R. 1.) Sed non est ineptum ad veritates demonstrandas.

2.) Veritates necessariae nituntur ipsa evidentia idearum. Evidentia ubi expressa

R. Prima evidentia est hoc axioma in respectu demonstrationis.

Obj. 4.) Principium datur quo sciri quid sit impossibile.

R. In Philosophia non Grammatica nominales sed veritatum demonstrandarum principia quaeruntur.

§ VII.

Hoc idem principium est fundamentum omnis Philosophiae certitudinis, [illegible] eo.

Ot enim sublato admittit contradictio, quod admisso certum simul et incertum est esse

Nota. Nobilis Chartesius veracitatem [illegible] omnis certitudinis [illegible] quod quidem ratione veritatum revelatarum submitti potest sed ratione veritatum, nam nota notarum, qui possit admitti non video, cum et Atheus de pluribus veritatibus certus esse possit, et non praesupposito contradictionis principio non sit certum esse Deum veritatem cum idem simul verax et falsus possit esse.

2) Dicit Chartesius veracitate Dei non dum perspecta dubitare primis nos tales forte esse natos, ut fallamur etiam in illis, quae certissima nobis videntur.

R. Sed gratis hoc in ~~fideo~~ Supponendo ostendit, cum ultra Caridetum supponendum non sit, cuius testimonii si fidem denegemus, cum densis tenebris nobis erit pugnandum.

§. VIII.

Veritatem contingentium ponit Wolfius principium sufficientis rationis, quod sic enunciatur: Nihil est sine ratione sufficiente. quod certissimum est.

Demonstratio.

Pone aliquid esse sine ratione sufficiente, tum cur aliquid existat aut geri, aut fit ex nihilo, atque adeo nihil existet simul, et non existet, atque impossibile est simul esse et non esse; Ergo impossibile quoque est, ut aliquid existat, et tamen habere rationem cur existat.

Nota: 1) Ratio sufficiens dicitur id ex quo intelligitur cur aliquid fit, vel non fit, unde a causa stricte dicta, vel principio distingui solet agente.

2) Obiectiones contra rationem sufficientem non nihil fit. 1mo. Dantur multa mutationes, quarum nullam videmus rationem.

R. Sed nullam esse rationem hinc dicari non potest.

2. Stulti multa agunt sine ratione sufficienti.

R. Sine ratione subiectiva toties multum agere concedo sed actiones illorum stultorum stultas nullam habere rationem nego.

3. In somnio omnia fiunt sine ratione sufficienti.

R. Somniorum ratio sufficiens est lex imaginationis.

Caput 2dum.

De Communissimis Notionibus

§. IX.

Inter notiones abstractas generalissima nobis esto: possibile; in eo enim omnia conveniunt et ultra possibilitatem in abstrahendo adscendere non possumus; cuius oppositum dicitur: impossibile.

§. X.

Impossibile quod involvit contradictionem seu simultaneam eiusdem rei affirmationem vel negationem: ut sol lucet; sol non lucet triangulum est quadrangulum; est quoque Absolutum, Hypotheticum, Morale.

1) Absolutum seu Metaphysicum dicitur impossibile, quod in se et suam naturam involvit contradictionem ut circulus quadratus.

2. Hyp.